

**T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE’NİN
BALKAN TÜRKLERİ POLİTİKASI**

**Ali BİÇER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI**

**GEBZE
2007**

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE'NİN
BALKAN TÜRKLERİ POLİTİKASI

Ali BİÇER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Prof.Dr.Azmi ÖZCAN

GEBZE
2007

 <p>GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ</p>	<p>YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU</p>
--	---

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından tarihinde tez savunma sınavı yapılan Ali BİÇER'in tez çalışması Strateji Bilimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Prof.Dr. Azmi ÖZCAN

ÜYE

: Doç.Dr. Halit KESKİN

ÜYE

: Yrd.Doç.Dr. Salih Zeki İMAMOĞLU

ONAY

G.Y.T.E. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

TEZİN ADI : Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Balkan Türkleri Politikası

YAZAR ADI : Ali BİÇER

Asya ile Avrupa arasında büyük bir arter olan Balkanlar, ivme kazanan ticaret ve enerji trafiği ile artan stratejik önemi nedeniyle, dünyadaki hakim güçlerin çeşitli politikalarının kesiştiği noktadadır. Türkiye'nin coğrafi nedenlerden dolayı, doğal olarak Balkanlarda yakın ilgi ve çıkarları mevcuttur. Balkanlar, Türkiye için sadece coğrafi ve siyasi açıdan değil, aynı zamanda tarihi, kültürel ve insani mirasımız olması nedeniyle de büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'nin dış politikasında Balkanlar komşuluğu ve soydaşlarımızın bulunması nedeniyle önemli bir yer tutmaktadır. Balkanlarda bulunan bu Türk toplulukları, Türkiye'nin Balkan politikasının şekillenmesinde çoğunlukla belirleyici rol oynamışlardır. Balkanlar, yakın tarihimizde Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesiyle birlikte çok sayıda, küçük, siyasal olarak yetersiz, ve çoğu zaman birbirlerine karşı düşmanlık besleyen, parçalara ayrılmış bir sorunlar yumağı haline gelmiştir.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde de azınlıkların kendi özel koşullarından kaynaklanan birtakım hareketleri olmaktadır. Bunların çoğunda amaç, ya özerklik yada bağımsızlığa yöneliktir. Ancak Balkanlardaki Türk azınlığının istekleri, kendilerine ikili antlaşmalarla ve uluslar arası sözleşmelerle tanınan ve Anayasa ile yasalarda var olan hak ve özgürlükleri istemenin ötesine gitmemiştir.

SUMMARY

TEZİN ADI : Turkey's "Balkanian Turks" Polity During the Republican Period

YAZAR ADI : Ali BİÇER

Being a major artery between Asia and Europe, Balkans are at the intersection point of the policies which world dominant powers have, because of the importance of accelerating trade, energy traffic and strategy. Naturally, Turkey has some intents in the Balkans because of geographic, cultural and historical reasons.

Balkans have an important place in Turkey's foreign policy because of neighborhood and sheltering our Turkish communities which have a characteristic role in taking a shape of Turkey's Balkan policy. After the Ottoman Empire withdrew from the region, the Balkans were divided into many small parts.

Also, in some regions of the world minorities have some movements because of their own special conditions. The aim of most of these movements, is either towards autonomy or independence. But, the desire of Turkish minorities is no more than preserving their existing rights.

TEŞEKKÜR

Çalıőmam süresince, yönlendirme ve desteğiyle bana her zaman yardımcı olan tez danışmanım Prof.Dr. Azmi ÖZCAN'a, gerek derslerde gerekse ders dışı zamanlarda hiçbir yardımı esirgemeyen GYTE akademik personeline, beni her zaman ve her yerde destekleyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. GENEL HUSULAR	10
2.1. Balkanların Tanımı ve Stratejik Önemi	10
2.2. Türklerin Balkanlara Yerleşmesi ve Türk Varlığının Temeli	12
2.3. Genel Azınlık Hakları ve Türk Azınlığının Durumu	14
3. BATI TRAKYA TÜRKLERİ	18
3.1. Batı Trakya'nın Sınırları Nüfus ve Türklerin Yaşadığı Yerler	18
3.2. Batı Trakya'nın Kısa Tarihçesi	19
3.2.1 Genel	19
3.2.2. Osmanlı Türklerinin Batı Trakya'yı Fethi	19
3.2.3. Batı Trakya'da Osmanlı Gücünün Zayıflaması	21
3.2.4. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı	21
3.2.5. Rodop'ta Hükümet-i Muvakkate'nin Kurulması	22
3.2.6. Berlin Kongresi ve Berlin Antlaşması	23
3.2.7. 58 Günlük Batı Trakya Devleti	24
3.3. Milletlerarası Antlaşmalara Göre Batı Trakya'nın Hukuki Statüsü	25

3.3.1. Lozan Antlaşmasına Kadar Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Hukuki Statüsü	25
3.3.1.1. Yunanistan'ın Bağımsızlığı ve 1830 Londra Protokolü	26
3.3.1.2. 1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi	27
3.3.1.3. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol	29
3.3.1.4. 10 Ağustos 1920 Yunan Sevr'i	30
3.3.2. Lozan Barış Antlaşmasından Sonra Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü	31
3.3.2.1 Lozan Antlaşması'nın Getirdiği Statü	31
3.3.2.2. Türk ve Rum Ahali Mübadelesi ve "établi" Sözleşme ve Anlaşmaları	32
3.4. Batı Trakya Türk Cemaatinin Teşkilatlanması	33
3.5. Türk - Yunan İlişkileri ve Türkiye'nin Batı Trakya Türkleri Politikası	35
3.5.1. Kıbrıs Sorunu'na Kadarki Süreçte Türk - Yunan İlişkileri ve Türkiye'nin Batı Trakya Türkleri Politikası	35
3.5.2. 1963'den Günümüze Batı Trakya Türklerinin Durumları ve Türkiye'nin Politikası	38
3.5.2.1. Eğitim ve Cemaat Vakıfları İle İlgili Sorunlar	39
3.5.2.2. İdari, Sosyal, Siyasal ve Mali Sorunlar	41
4. BULGARİSTAN TÜRKLERİ	47
4.1. Oturdıkları Yer ve Tarihçesi	47
4.2. Nüfus	50
4.3. Milletlerarası Antlaşmalara Göre Bulgaristan Türklerinin Hukuki Statüsü	53

4.3.1 Çok Taraflı Siyasi Antlaşmalar	53
4.3.1.1. Berlin Antlaşması	53
4.3.1.2. Neuilly Barış Antlaşması	54
4.3.2. İki Taraflı Siyasi Antlaşmalar	55
4.3.2.1. 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi	55
4.3.2.2. 1913 Antlaşması ve Müftülüklerle İlgili Sözleşme	56
4.3.2.3. 1925 Tarihli Türk–Bulgar Dostluk Antlaşması	57
4.3.2.4. 1925 Tarihli Türk–Bulgar Dostluk Antlaşması, Oturma (İkamet) Sözleşmesi	58
4.3.2.5. 1968 Göç Antlaşması	58
4.3.3. Bulgaristan Anayasaları	59
4.4. Bulgaristan Türklerinin Teşkilatlanması	60
4.4.1. Siyasi Teşkilatlanma	60
4.4.2. Dini Teşkilatlanma	60
4.5. Türk Azınlığın Ekonomik Durumu	62
4.6. Siyasi Teşkilatlanmayı Doğuran Şartlar	63
4.6.1. Göç Sorunu	63
4.6.1.1. 1950-51 Göçü	65
4.6.1.2. 1989 Göçü	67
4.6.2. Sosyal Haklar, Çifte Vatandaşlık Sorunları	68
4.6.3. Rodoplar Sorunu ve Bulgaristan'ın Türkleri Parçalama Çabaları	69
4.6.4. 1989 Sonrası Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Siyasi Teşkilatlanmaları	70
4.6.4.1. İsimlerin İadesi	74
4.6.4.2. Doğan Kanunu	74

4.6.4.3. Ana Dilin Okutulması	75
4.6.4.4. Savunma ve Silahlı Kuvvetler Kanunu	76
4.7. Eğitim, Kültür ve Basın-Yayın Hayatı	76
4.7.1. Eğitim	76
4.7.2. Kültür Hayatı	82
4.8. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası	83
4.8.1. Türkiye–Bulgaristan ilişkileri ve Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası (1930-1944)	83
4.8.2. İkinci Dünya Savaşı Sonundan 1970 Yılına Kadar Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası	86
4.8.3. 1970'den Günümüze Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası	92
5. ROMANYA TÜRKLERİ	101
5.1. Tarihçe ve Yaşadıkları Yerler	101
5.2. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Romanya Türkleri Politikası	105
5.2.1. İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Romanya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası	105
5.2.2 İkinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Romanya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası (1939-2007)	107
6. YUGOSLAVYA TÜRKLERİ	111
6.1. Tarihçe:	111
6.2. Sancak Türkleri Mevcut Durumları ve Sorunları	114
6.3. Kosova ve Gora Türkleri Mevcut Durumları ve Sorunları	116
6.4. Makedonya Türkleri Mevcut Durumları ve Sorunları	119

6.5. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Yugoslavya Türkleri Politikası	122
6.5.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yugoslavya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası (1923-1930)	122
6.5.2 1930'dan Günümüze Yugoslavya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası	123
7.SONUÇ	128
KAYNAKLAR	132
ÖZGEÇMİŞ	147
EKLER	
Ek-1 : Balkan Ülkeleri Haritası	
Ek-2 : Trakya Bölgesi	
Ek-3 : Batı Trakya Bölgesi	
Ek-4 : Sureti Tesviye Antlaşması (1 Şubat 1886)	
Ek-5 : Berlin Antlaşması ve 1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi	
Ek-6 : 1913 Yunanistan ile İmzalanan Atina Antlaşması	
Ek-7 : Yunan Sevr'i	
Ek-8 : Lozan Antlaşması'nın Azınlıklarla İlgili Maddeleri	
Ek-9 : Bulgar Kaynaklarına Göre Bulgaristan'daki Türk Okul ve Öğrenci Sayıları	

SİMGELER KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Simgeler</u>	<u>Kisaltmalar</u>
AB	Avrupa Birliği
a.g.e.	Adı geçen eser
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BKP	Bulgaristan Komünist partisi
BM	Birleşmiş Milletler
BNVS	Sancak (Boşnak) Milli Müslüman Meclisi
CIA	Amerikan Haber Alma Örgütü
DAP	Demokratik Adalet Partisi
DGB	Demokratik Güçler Birliğine
DGH	Demokratik Gelişim Hareketi
DP	Demokrat Parti
E.A.M.	Ethniko Apeleftherotiko Metopon-Milli Kurtuluş Cephesi
E.K.K.A	Ethniko Kinoniologiko Kinima Apeleftherosis-Milli Toplumsal Kurtuluş Hareketi)
E.L.A.S.	Ethnikos Laikos Apeleftherotikos Stratos-Milli Halk Kurtuluş Ordusu
HÖH	Hak ve Özgürlükler Hareketi
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
KGBA	Kosova Geçici Barış Antlaşması
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
s.	Sayfa
SDA	Sancak Demokratik eylem Partisidir
TDP	Türk Demokratik Partisi
UNMİK	Birleşmiş Milletler Kosova Geçici İdare Komisyonu

YFC

Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin

YFHC

Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılın sonlarına kadar altı ülkeyi (Türkiye'nin bir kısmı, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Romanya ve Yugoslavya) kapsayan Balkanlar, günümüzde Tito'nun "ellerimle değil nefesimle üfleyerek havada tutuyorum" dediği kristal küre Yugoslavya'nın dağılmasıyla irili ufaklı bir o kadar daha ülkenin bağımsızlığını ilan etmesiyle parçalı bir yapı arz etmektedir.(Yaşın, 2006, s.91) Balkan Yarımadası Avrupa Kıta'sındaki beş büyük yarımadadan birisi olup, Orta Avrupa'ya ve Akdeniz'e uzanan jeostratejik konumu ile dünya çapında öneme sahiptir. Avrupa'nın ilk uygarlıkları bu bölgede doğmuş, Birinci Dünya Savaşı burada çıkmış ve İkinci Dünya Savaşında önemli rol oynamıştır. Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğunun bölgede hakimiyet kurduğu dönem de dahil olmak üzere, jeopolitik özellikleri ve üzerinde yaşayan çeşitli insan toplulukları nedeniyle tarihin çeşitli dönemlerinde İngiltere, Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Almanya'nın çıkarlarının çakıştığı bir bölge durumuna gelmiş ve çeşitli savaflara sahne olmuştur.

Balkanların, coğrafyacılar tarafından genel olarak kabul edilen sınırı; güney ucu Yunanistan'ı içine alacak şekilde Adriyatik Denizi, Ege Denizi ve Trakya'yı içine alarak Karadeniz ile sınırlı olan bölgedir. Avrupa'nın güneydoğu kesiminde Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Romanya ile Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarını kapsamaktadır. Etnik dağılım da bu coğrafi şartlara uygun olarak şekillenmektedir. Başlıca beş etnik grup bulunmakta olup, bunlar; Arnavutlar, Bulgarlar, Güney Slavlar(Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar), Türkler ve Yunanlılardır. Balkanlarda etnik çeşitliliğin yanı sıra, din ve mezheplerin dağılımında da geniş bir yelpaze mevcuttur. Genel nüfusun %60'ını oluşturan, Bulgar, Makedon, Romen, Sırp ve Yunanlılar Ortodoks mezhebine mensupturlar. Hırvat ve Slovenler Katolik olup, toplam nüfusun %23'ünü teşkil etmektedirler. Müslüman nüfusu oluşturan Arnavut ve Türk'lerin oranı %13'tür. Protestan, Yahudi ve diğer dinlere tabii olanların oranı ise %4'tür.(Demircioğlu, 2005, s.2)

Balkanlardaki Türk varlığı M.S. 6ncı Yüzyılda Hunlarla başlamış, günümüze kadar devam etmiştir.(Toker, 2005, s.57) Türkler Balkanlarda çoğunlukla egemen millet olarak varolmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi hep batıya doğru olmuş ve uyguladığı iskan politikası sayesinde Balkanlar "Türk Yurdu" haline getirmiştir. Rumeli'nin Türkleştirilmesinde önemli etkenlerden biri de ordu ile buralara giden ve buralarda medrese ve zaviye kurarak iskan işine katkıda bulunan dervişlerdi.(Halaçoğlu, 1988, s.27)

1877-1878 Osmanlı Rus Harbi (93 Harbi), büyük ölçüde hem Balkanlar'da Osmanlı hakimiyetinin sonu olması, hem Balkan milletlerinin milli tarihlerinin oluşma sürecine hız vermesi, hem de Balkanlarda Türklerin pek çok yerde azınlık durumuna düşmesi nedeniyle bir dönüm noktasıdır. Yaklaşık 5.5 yüzyıl devam eden Türk hakimiyeti sırasında Anadolu'dan Rumeli istikametine doğru var olan göç, tersine dönmüştür. Bölgenin nüfus yapısı tamamen menfi yönde etkilenmiştir.

Osmanlı Devletinin mirası bu topraklarda kalan Müslüman halklarda mevcuttur. Balkanlarda yaşayan birkaç milyonluk Türk nüfusu kadar on milyona yakın Müslüman Türkiye'nin nüfuzunu oluşturmaktadır. Çünkü bu halklar kendilerini aynı dili konuştukları Bulgar ve Slav ırktan çok kültür ve yaşam tarzlarıyla bir bütün olarak hissettikleri Türklere daha yakın hissetmektedirler. Bu çalışmada Bulgaristan, Bat Trakya, Romanya ve Eski Yugoslavya'da yaşayan Türk azınlıklar işlenmiştir.

Yunanistan sınırları içerisinde kalan Batı Trakya, Dedeağaç, Gümülcine, ve İskeçe olmak üzere üç mülki birimden oluşmakta olup 150.000 Türk yaşamaktadır. (Dündar, 2006, s.1) Bu Türklerin azınlık hakları, bugün de geçerliliğini koruyan, 1913 Atina Antlaşması ve 3 numaralı Protokol, 10 Ağustos Yunan Sevr'i, ve en önemlisi Lozan Barış Antlaşması'nın azınlıklar ile ilgili maddeleri ve Cumhuriyet döneminde yapılan antlaşmalar ile garanti altına alınmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın altına imza koyduğu azınlık haklarının korunması ile ilgili uluslararası antlaşma ve sözleşmeler ile Yunanistan anayasaları da azınlık haklarının korunması konusunda Yunanistan'a sorumluluklar yüklemektedir. Ancak Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerini "Truva Atı" olarak görmesi nedeniyle, (Türbedar, 2006, s.2) bağlayıcılığı olan

bütün bu antlaşma ve sözleşmelere rağmen, Batı Trakya Türklerinin maruz kaldığı muameleler, mütemadiyen uluslararası insan hakları kurumlarının gündemindedir. Ancak, Batı Trakya'da yaşayan Türklerin bugünkü durumu, 1990 öncesi yıllarda içinde buldukları şartlarla karşılaştırılmayacak ölçüde iyidir. Her şeyden önce, yaklaşık 40 bin Türk'ün yıllarca dolaşım hakkından mahrum kaldığı "Yasak Bölge" uygulamasının sona erdirilmesi; Batı Trakya'daki Türklerin sayısının azaltılması maksadıyla, Türklerin Yunan vatandaşlığından atılmasını sağlayan Yunanistan vatandaşlık yasasının 19uncu maddesinin kaldırılması, Türkleri fakirleştirme amacı güden ekonomik baskıların hafifletilmesi ve Yunan üniversitelerinde azınlıklara sabit bir giriş kontenjanının sağlanmış olması, en önemli gelişmeler arasında sayılabilir. (a.g.m.,s.2)

Günümüzde Batı Trakya'daki Türklerin temel sorunları, "Türk" adının kullanılması sorunu, müftülük sorunu, eğitim sorunu, siyasal haklara ilişkin sorunlar, yurttaşlık ve dürüst yargılanma hakkına ilişkin sorunlar, ekonomik alandaki sorunlar şeklinde sıralanabilir.(Baş, 2005, s.286) Yunanistan, Türklerin dini kimliklerini tanıyor, ancak etnik kimliklerini "Türk azınlık yoktur, Müslüman Yunanlılar vardır" söylemiyle reddediyor. Bu yüzden, Yunanistan "Türk" ve "Türkçe" terimlerinin kullanılmasına ciddi kısıtlamalar getiriyor ayrıca din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin hakların kullanımında da ciddi sorunlar çıkarıyor. Yunanlı yetkililer, Türklerin seçtiği dini liderlerini tanımıyor ve yerine kendi işine gelen bazı azınlık mensuplarını getirip, Müslümanları kontrolü altında tutmayı amaçlıyor. Batı Trakyalı Türklerin anayasası sayılan 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması gereğince, Türk azınlığının eğitiminin önemli ölçüde özerk bir statüye sahip olması gerekiyor. Uygulamada ise Türk öğrenciler gerçek bir eğitimden mahrum bırakılıyor, değişik idari ve bürokratik engellerle eğitim imkânları kısıtlanıyor. Türklerin siyasal örgütlenme hakkı da değişik ihlallere uğruyor. Yunanistan vatandaşlık yasasının iptal edilen 19uncu maddesinden dolayı vatandaşlıklarını kaybedenlerin haklarının geri verilmemiş olması ve yargı hakkı konusunda Türklere yönelik haksız uygulamaların durdurulmamış olması, Batı Trakya Türklerinin temel şikayetleri arasında yer alıyor.

Batı Trakya Türklerinin değişik sıkıntılarında bahsedilirken, mülkiyet hakkında mahrum bırakılmalarına da değinilmelidir. oğunluğu tarımla geçinen Türklerle eskiden tarım araçları alımında gerekli izin verilmiyordu. Uzun süre Türkler kendi evlerini bile serbestçe onarma hakkına sahip olmadı. 1990 sonrası dönemde Batı Trakya Türklerine yönelik izlenen politikalarda gözlenen değişim, ekonomik alanda da yaşıandı. Örneğin, Yunanistan Batı Trakya'nın kalkındırılmasına yönelik, az da olsa, mali kaynak ayırmaya başladı. Batı Trakya Türklerinin taşınır ve taşınmaz mal edinmesine yönelik kısıtlamalar da ortadan kaldırıldı.

Bütün bu iyileşmelere rağmen eğitim alanında yaşanan sıkıntılar devam etmektedir. Batı Trakya Türklerinin 241 ilkokulunda 12.000 ğrenci okumaktadır. Türkiye'de bulunan Rumların 6 lisesine karşılık, Batı Trakya Türklerinin sadece 2 adet lisesi vardır. Bu durumda birçok Türk ğrenci Yunan okullarına gitmek zorunda kalmaktadır. (Cin, 2005, s.1) Kitap ve ğretmen yetersizliği ile eğitim için yapılan mekanların elverişsizliği bu alanda en önemli sorunları oluşturmaktadır. (Baş, 2005, s.297) Türkiye'de Rumların sistem içerisinde mesleki kariyerlerinde hiçbir engel bulunmazken, Yunanistan'da Türk ğrencilerin üniversitelere gitme imkanı çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır.

Kimlik ve benliğin korunması için kurulmuş birçok dernek, bütün engellemelere rağmen çalışmalarına devam etmektedir. Halkın ve kamuoyunun aydınlatılması maksatları ile de yazılı basın kendi gayretleri ile çalışmakta ve ayakta kalmaya çalışmaktadır. Siyasi alanda da sesini duyurmaya alışan Türklerin lke genelinde getirilen %3 seçim barajı ile oylarını etkin olarak kullanmalarını olumsuz yönde etkilemekte, Türk siyasiler ya seilemeyeceklerini bilmelerine rağmen kendi partilerinden aday olma veya seçilmek için başka partilere ye olmak zorunda kalmaktadırlar. Batı Trakya için olumlu olarak bakabileceğimiz husus ise, diğer Balkan Türklerine nazaran sağlam bir birlikteliğin sağlanmış olmasıdır. Özellikle Türk azınlık tarafından İskeçe müftüsü seçilen Mehmet Emin Aga'nın bu birlikteliğe olan katkıları yadsınamaz. Mehmet Emin Aga'nın 09 Eylül 2006 tarihinde vefatından sonra yerine seçilen Ahmet Mete İskeçe'nin de aynı çizgide devam ettiği grlmektedir.

Bulgaristan'da yoğun olarak, Kırcaali, Razgrat, Burgaz, Şumen (Şumnu), Tırgovişte (Eski Cuma), Silistra (Silistre) Blagoevgrad (Cuma-bala) Plovdiv (Filibe), Haskova (Hasköy) , Dobriç (Hacıoğlu Pazarcık) Ruse (Ruşçuk) ve Varna'da yaşayan bir milyonun üzerindeki Türklerin durumu günümüzde Batı Trakya Türkleri kadar olumsuz değildir. 1989 yılında komünist rejimin yıkılmasından sonra, Bulgar Türklerinin durumlarında oldukça önemli iyileşmeler görülmüştür. Ancak, Bulgaristan'ın da altına imza attığı; 1878 Berlin Antlaşması, 1919 Neuilly Barış Antlaşması, 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi, 1913 İstanbul Antlaşması, 1925 Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması, 1947 Paris Barış Antlaşması, 1968 Göç Antlaşması ile Bulgar anayasalarına rağmen hala devam eden problemler mevcuttur. HÖH(Hak ve Özgürlükler Hareketi)'ün gayretleri ile Türk toplumunun isimlerin iade edilmesi, 1989 göçü ile el konulan mülklerin geri alınması, ana dilin haftada dört saat okutulması gibi konularda bazı haklar alınmıştır.

Bugün Bulgaristan Türklerinin yaşadığı başlıca sorunlar; sosyal hakların tam olarak verilmemesi, çifte vatandaşlık hakkının verilmemesi, Türkleri parçalama gayretleri ve en önemlisi de, daha çok ekonomik sıkıntılardan kaynaklanan gizli göçtür. 1989 yılından bugüne kadar çeşitli yollarla Türkiye'ye 200.000 kişi göç etmiştir. Ayrıca, Türkçe eğitim hakkı tam olarak verilmemiş, haftada 4 saat Türkçe eğitim ile yetinilmektedir. Batı Trakya'da da yaşanan eğitici personel ile yardımcı gereçler sorunu burada da kendini göstermektedir. 170.000 öğrenciden ancak 80.000'i Türkçe eğitim görebilmektedir. Bulgaristan Türkleri de mevcut sorunlarına çözüm bulunmasını sağlamak gayesini güden, çeşitli örgüt ve oluşumları meydana getirmiş, demokratik platformlarda hak arama mücadelelerine devam etmektedirler.

Bulgaristan'da bulunan 160 partiden 4'ü Türklerin kurdukları partiler olup, HÖH 2005 seçimlerinde %13 oy oranı ile parlamentoda 34 milletvekiliği çıkararak üçüncü parti olmuştur. Aynı zamanda hükümette HÖH üç bakanlığa sahiptir, bunlar Başbakan Yardımcısı ve Doğal Afetler Bakanı Emel Ethem, Çevre Bakanı Cevdet Çakırov ve Tarım Bakanı Nihat Kabil'dir. (Karpat, 2005, s.2) 1 Ocak 2007'de AB (Avrupa Birliği) üyesi olan Bulgaristan'da 14 Şubat 2007'de kabul ettiği yasa ile Avrupa Parlamentosu

milletvekili seçimlerinde sadece AB üyesi ülkelerde yaşayanların oy kullanabilecek olması Türkiye’de ikamet eden Bulgar vatandaşı Türklerin oylarına ambargo koymaktadır. (Yaşın, 2007, s.6) Ayrıca 29 Ekim 2007 tarihinde gerçekleştirilen seçimle Cumhurbaşkanlığı’na HÖH tarafından desteklenen Georgi Pirmanov seçilmiştir. (<http://www.bbc.co.uk/turkish>)

Romanya’da yaşayan Türk topluluğu sırası ile Tatar Türkleri, Anadolu’dan giden Türkler ile komünist rejimin yıkılmasından sonra ticaret gayeleri ile giden ve yoğun olarak, Dobruca bölgesinde yaşayan 60.000 civarındaki Türklerdir. (Önal, 1998, s.6) Balkanlarda vatandaşı olduğu ülkeye en fazla entegre olmuş olan Romanya’da yaşayan Türkler diğer Balkan ülkelerinden daha rahat konumdadırlar. (Kut, 2005, s.203)

İsteyen öğrencilere Cumartesi günleri olmak üzere iki saat Türkçe dersi verilmektedir. Ancak bu derslerin Cumartesi verilmesi, bu hizmetin her yerde sağlanamamasından dolayı verimli olmamaktadır. Romanya’da Romence ve İngilizce ile beraber Türkçe’nin de okutulduğu 3 adet kolej bulunmaktadır.

Kosova’daki Türkler Prizren, Dragas, Mamuşa, Gilan, Mitroviça, Vuçitrın, Dobırcan ve başken Priştine’de yaklaşık olarak 20.000 nüfus ile varlıklarını devam ettirmeye çalışmaktadırlar. Bu bölgeler içerisinde yoğun olarak Prizren, Dragas ve Mamuşa’da bulunmaktadır. (Demir, 2006, s.40)

Kosova’da yaşayan Türkler 1974 anayasası ile özerk Kosova Cumhuriyetinin kurucu unsurları arasında sayıldıkları halde, diğer halklarla eşit haklara sahip olmamışlardır.

NATO harekatı sonrasında KGBA (Kosova Geçici Barış Antlaşması) ile oluşturulan yeni statü ile, 1974 anayasası ile verilen hakların iadesi beyan edilmesine rağmen, bu süreç Türklerin aleyhine işletilmiştir. Türkçe üç resmi dilden biri olma özelliğini kaybetmiş, Türklerin haklarını savunacakları Mecliste ve diğer devlet kurumlarında temsil hakkı ellerinden alınmış, Türkçe eğitim için resmi olarak bir yasak olmamasına rağmen, pratikte, yapılmaması için çeşitli zorluklar getirilmiştir. Türklerin çabaları sonuç vermiş ve 22 Eylül 2006’da Prizren’de Türkçe de Arnavutça ve Sırpça ile birlikte resmi dil olarak

kabul edilmiştir. Ancak hiç Türk yaşamayan Kosova'nın herhangi bir yerleşim biriminde Sırpça resmi dil olarak kabul edilmesine rağmen Türkçe'nin buralarda sınırlandırılması demokrasi ile bağdaşmayan bir olaydır.(Yaşın, 2006, s.26)

Kosovalı Türkler genel nüfusun %3'ünü meydana getirmektedirler. UNMIK (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici İdare Komisyonu) tarafından getirilen yeni statü ile, nüfusun %0.5 ile %5'ni oluşturan topluluklar, 120 sandalyeli meclisin sadece 10 sandalyesini nüfusları oranında paylaşacaktır. Bu uygulama devletin diğer kurumları içinde benzer şekilde uygulanmaktadır. Bu uygulama ile Kosova'da Türkler hiçbir konuda belirleyici olamayacak, Arnavutlara tabi olmak zorunda kalacaklar ve onların verdikleri ile yetineceklerdir. Türkler getirilen bu yeni statüyü protesto etmek maksadıyla son yapılan nüfus sayımına katılmamışlardır.

Makedonya'da Türkler, Makedon nüfusun içerisinde eritme ve yok edilme durumu ile karşı karşıyadırlar. Resmi nüfus sayımlarında gerçek rakamlar yansıtılmamakta olup, nüfusun %5'i civarındadır. (Türkmen, 2006, s.86) Gerek Türkçe eğitim de gerekse eğitim araç ve gereçleri temininde büyük sıkıntılar mevcuttur. Bu durum Türklerin Makedon okullarına devam etmeleri yönünde, uygulanan pasif bir baskı aracıdır. Doğu Makedonya'da yaşayan Türklerin sosyal, siyasi ve ekonomik durumları ise Batıya nazaran daha da kötüdür.

Makedonya Türkleri tarafından, mevcut sorunların çözümünde birer araç olarak kullanılmak ve kimliklerini korumak amaçlarına matuf, çeşitli teşkilatlar (sivil toplum örgütleri) kurulmuştur. Ancak çok etkili olduklarını söylemek pek mümkün değildir.

Ancak asıl faaliyetler, daha çok diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi siyasi partiler içerisinde toplanmaktadır. Bu kapsamda kurulmuş iki adet Türk partisi vardır. Çoğunluğun desteğini alan TDP etkili çalışmalar yapmaktadır. Kendilerini Türk sayan Jupa bölgesindeki Türklerin Türkçe eğitim isteklerinin hükümete kabul ettirilmesinde etkili çalışmalar yapmışlardır.

Yaklaşık 530.000 nüfuslu Sancak'ta 10.000 nüfus ile varlıklarını devam ettirmeye çalışan Türklerin, bu bölgede etkili bir faaliyeti yoktur. Varlıklarının devamını ancak Boşnaklarla hareket etmekte bulmaktadırlar. Bu durum ise, Türklerin Boşnak çoğunluk içerisinde erimeleri tehlikesini beraberinde getirmektedir. (www.sanjak.org/content.html)

Son yıllarda, Batı Trakya'da görece iyileşmeler vardır. Bunun sebebi Yunanistan'ın AB hukuku ile uluslararası kamuoyunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM) ve İslam Konferansı Örgütü(İKÖ) gibi kuruluşlar önünde zor durumda kalmasından ve özellikle son dönemde, Kıbrıs Rum Kesiminin AB'ye girme sürecinde Türkiye'nin olumsuz tepkilerini engellemek istemesinden kaynaklanmıştır.

Bulgaristan Doğu Bloğunun yıkılmasından sonra içinde bulunduğu yalnızlıktan kurtulma çabası kapsamında Avrupa ve NATO ile bütünleşme heves ve arzusunda olmuş ve bu amaçlarına sırasıyla ulaşmıştır. Bu amacına ulaşma yolunda Türkiye'nin desteğini almak ve de uluslararası normlara uygun demokratik bir yönetim görüntüsü vermek için, komünist rejimin yıkılmasından sonra, Türk azınlığın lehine olumlu adımlar atmıştır.

Türkiye'nin katkıları ile, eğitim, siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel ve basın yayın alanlarında işbirliği imkanları yaratılması, sorunların uluslararası ortamlara taşınarak, sorunun yaşandığı ülkeler üzerinde, uluslar arası baskının oluşturulması gerekmektedir.

Balkan Türklerinin sorunlarının çözümü, buldukları ülkelerde refah ve mutluluk içerisinde yaşamaları, Balkanlarda barışın sağlanmasına, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında dostluk ve işbirliğinin gelişmesine büyük katkılar sağlayacaktır. Balkan devletlerinin azınlıklarına şüpheli yaklaşımı devam ettikçe, bu insanların Türkiye tarafından yönlendirildiği paranoyası sürdükçe Balkanlarda azınlık sorununun bitme ihtimali gerçekçi görünmemektedir. (Türbedar, 2005, s.23) Ancak Türkiye yine de uzun vadeli, akılcı, cesur ve kalıcı politikalar üretmek zorundadır. Zira Türkiye'nin soydaşları ile olan tarih ve kültür bağları Türkiye'yi buna zorlamaktadır. Soydaşlarının kültür değerlerini korumaları, geliştirmeleri ve yaşadıkları ülkelerin çalışkan,

retken, bilgili ve Őerefleri vatandaşları olmaları için gerekli yardım ve siyasi desteği sağlamalıdır.

2. GENEL HUSUSLAR

2.1. Balkanların Tanımı ve Stratejik Önemi

1990'lı yılların başlarına kadar altı ülkeyi (Türkiye, Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Romanya ve Yugoslavya) kapsayan Balkanlar, dünyanın en önemli jeopolitik ve jeostratejik noktasında yer almaktadır. Bu nedenle tarihin her döneminde büyük devletlerin ilgisini çekmiş ve çeşitli istilalara hedef olmuştur. (Yılmaz, 2004, s.13)

500 yılı aşkın bir süre Osmanlı İmparatorluğu hakimiyeti altında kalan bölge, 1789 Fransız Devriminin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımından fazlasıyla etkilenmiş ve bölge milletleri, 19 uncu yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bağımsızlık hareketlerine başlamışlar ve bazı Avrupa devletlerinin desteğini alarak Osmanlı'ya karşı ayaklanmışlardır. Bağımsızlık kazanarak, Osmanlı Devletinden kopma süreci, 1829 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığı ile başlamış ve 1913 yılında Arnavutluk'un bağımsızlığını almasıyla sona ermiştir. (Armaoğlu, 1973, s.645)

Balkanlar çok farklı etnik kitleleri bünyesinde bulunduran bir bölgedir. Üstelik bu etnik unsurların her biri belli bir coğrafi parça üzerinde toplanmış değildir ve birçok bölgede farklı etnik unsurlar bir arada yaşamaktadır. Bu yüzden bölgenin etnik haritasını çıkarırken kesin ve net sınırlar belirlemek mümkün olmamaktadır.

Bölgede milliyetçilik akımları özellikle son yıllarda olduğu gibi, etkili olmadığı dönemlerde bu bölgedeki halklar arasında ciddi sorunlar yaşanmıyordu. Özellikle Osmanlı döneminde bölgeye hakim kılınan adalet bütün etnik unsurları kuşattığı ve halklara karşı herhangi bir kültürel asimilasyon ya da dini dayatma söz konusu olmadığı için bölgenin etnik mozaik niteliği taşımasından kaynaklanan ciddi sorunlar yaşanmıyordu. Ancak Avrupa'nın ve özellikle Rusya'nın kışkırtması neticesinde patlak veren 1877–1878 Osmanlı Rus Harbi ile Balkan Harbi sonrası Osmanlı'nın

bölgeden çekilmesiyle birlikte bölgede belli etnik unsurların hakimiyetleri esasına göre şekillenen devletlerin ve devletçiklerin ortaya çıkması pek çok problemi de beraberinde getirmiştir.

Balkanların, coğrafyacılar tarafından genel olarak kabul edilen sınırı şu şekildedir: Balkanlar, güney ucu Yunanistan'ı içine alacak şekilde Adriyatik Denizi, Ege Denizi ve Trakya'yı içine alarak Karadeniz ile sınırlı olan bölgedir. Avrupa'nın güneydoğu kesiminde Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Makedonya, Romanya ile Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarını kapsamaktadır. (Büyük Larousse, s.1271). Balkan ülkelerini gösteren harita EK-1'dedir.

Üç tarafı denizle çevrili olan Balkanların en büyük özelliği dağların çoğunlukta olmasıdır. Gerçekte "Balkan" kelimesinin anlamı da "dağ"dır. (Sıra-dağ veya dağlık anlamında Türkçe bir sözcük) (a.g.e., s.1268) Adriyatik Denizine paralel olarak uzanan Dinarik Alpler, Pindos, Mora, Rodop, Balkan Dağları ve Tuna'nın kuzeyinde sınır oluşturan Karpatlar bölgeye şekil veren önemli dağlardır.

Balkan Yarımadası, Avrupa'nın kapısı ve önemli bir geçidi olması nedeniyle son derece stratejik bir öneme sahiptir. Bölge, Avrupa'yı Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Anadolu üzerinden Asya'ya bağlamaktadır. Bu özelliği yüzünden, diğer bir deyişle, Avrupa ile Asya arasında sınır çizgisi üzerinde bulunduğundan Balkan Yarımadası, her çeşit istila için doğal bir geçit ve yayılma yolu olmuştur. Tarihin her döneminde güney-doğudan, kuzey-doğudan ve kuzeyden gelen kavimlerin istilasına uğramıştır.

Balkanlarda başlıca beş etnik grup bulunmaktadır. Bunlar; Arnavutlar, Bulgarlar, Güney Slavlar(Sırlar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar), Türkler ve Yunanlılardır. Balkanlarda etnik çeşitliliğin yanını sıra, din ve mezheplerin dağılımında da geniş bir yelpaze mevcuttur. Genel nüfusun %60'ını oluşturan, Bulgar, Makedon, Romen, Sırp ve Yunanlılar Ortodoks mezhebine mensupturlar. Hırvat ve Slovenler Katolik olup, toplam nüfusun %23'ünü teşkil etmektedirler. Müslüman nüfusu oluşturan Arnavut ve Türklerin oranı %13'tür. Protestan, Yahudi ve diğer dinlere tabii olanların oranı ise %4'tür. (Watkins, 2003, s.8)

Coğrafi şartlar, çok çeşitli etnik yapısı, dini ayrılıkları daima bir çatışma konusu olmuş ve küçük bir bölgede yerleşmiş bulunan Balkan ülkelerini karışıklıklara itmiştir. Ayrıca her bir etnik grubun arkasında dindaş, soydaş bir devlet bulunmuştur. Bu devletler, siyasi emellerini gerçekleştirmek için buradaki karışıklıkları körüklemişlerdir. Bu kapsamda Balkanlar ve Balkanlardaki Türkler Türkiye için neden önemlidir?

Düzenin bozulup da kaosu başlaması ile birlikte paylaşılamayan yöreler ve bunların yanında paylaşılmayan değerler derhal gündeme gelir. Bu değerlerin başında ise kültür bulunmaktadır. Bunun nedeni ise bir etnik topluluğun kimliğinin belirlenmesinde en önemli kanıtın kültür olmasıdır. Kültür; dil, mutfak, tüm güzel sanatlar, mimarisi gibi unsurlar ile kendini gösterir. Böylece kültür belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayanlara, o yer için önemli bir hak sağlamış olur. Türkler Balkanlarda beş asır egemen olmuşlardır. Bu egemenlik genel olarak Balkanlara barış, din ve vicdan özgürlüğü ve düzen ile birlikte Türk kültürünü de getirmiştir. Bu kültürel miras, tarihi bağlar yanında bugün ve yarın Türkiye ile Balkan ülkelerinin alakasını devam ettirecektir.

2.2. Türklerin Balkanlara Yerleşmesi ve Türk Varlığının Temeli

Balkanlar, M.S. 6ncı yüzyıldan başlayarak Türk kavimlerinin gelip yerleştikleri bir yurt olmuştur. Doğudan, Asya içinden, Kuzey Karadeniz'den birbiri ardından gelen atlı göçebe Türk kavimleri, zamanla yerli halk içerisine karışarak ortadan kaybolmuşlardır. (İnalçık, 1993, s.3) Hunların ardından gelen Avar Türkleri ise Balkanlar'da geniş topraklar fethederek, yaklaşık 250 yıl süren bir hükümlanlık dönemi yaşadılar. Ancak Avarlar, sekizinci yüzyılın sonunda Hıristiyanlığı kabul ederek Slavlaştılar ve tarihten silindiler.

Avarlardan sonra da göçebe Türk boylarının Balkanlar'a akınları devam etti. Ancak zaman içinde Slav halkı arasında asimile olup yok oldular. Bundan da anlaşılacağı gibi, Osmanlılardan önce de Balkanlar'da Türkler vardı. Kıpçaklar/Kumanlar, Peçenekler, Hunlar, Avarlar Osmanlı öncesinde sayabileceğimiz Türk varlıklarıdır. (Ahmetbeyoğlu, 2001, s.137)

Ancak Balkanlarda, kalıcı Türk varlığını ve kültürünü Osmanlılar yerleştirmişlerdir. Balkanların Osmanlı Türkleri tarafından fethinin, Gelibolu kalesinin 1354 yılında alınışı ile başladığı genel olarak kabul edilmektedir. Türklerin Balkanlara yerleşmesi, 16ncı yüzyıla kadar devam etmiş ve 5.5 asır sürdürmüştür.

16ncı yüzyıla kadar Anadolu'dan Rumeli istikametine doğru var olan göç, bu savaştan sonra tersine dönmüş ve günümüze kadar devam etmiş ve de etmektedir. Daha sonraki bölümlerde ayrıntıları ile incelenecek olan bu göçlere rağmen bugün, Batı Trakya'da 150.000, Bulgaristan'da 800.000'in üstünde, Romanya'da 50.000, Makedonya'da 80.000, Kosova'da 50.000. Sancak bölgesinde 10.000 civarında Türk yaşadığı resmi kaynaklar tarafından bildirilmektedir. Türkçe konuşan, kendini Türk sayan diğer millet mensupları hariç verilen rakamların iki katı kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Balkanlardaki hemen hemen her ülke ile, Türk azınlıklarının hak ve özgürlüklerinin garanti altına alınması kapsamında, çeşitli antlaşmalar yapılmıştır. Ayrıca bu konuda uluslar arası hukuk kurallarının da bağlayıcı nitelikteki kararları, söz konusu Balkan ülkeleri tarafından imzalanmış sonuçları kabul edilmiştir. Burada bırakılmak zorunda kalınan Türkler, buldukları ülkelerde azınlıklar konumundadırlar.

2.3. Genel Azınlık Hakları ve Türk Azınlığının Durumu

Genel olarak azınlık, bir ülkede yaşayan, ırk din ve dil bakımından çoğunluktan farklı etnik gruplardır. Azınlıkların korunması, çoğunluk gruplarını teşkil edenlerden farklı muamele görmeme ve kanun önünde eşit olmayı ifade eder. Azınlıkların ülkesinde yaşadıkları devletin vatandaşı olarak, farklı muameleye tabi olmamaları gerekir. Azınlıklara hayat ve hürriyet hakkı, medeni ve siyasi hakların tanınması, dil, din ve öğretim hürriyetinin sağlanması, kendilerine özgü özelliklere, niteliklere sahip olmaları için imkan verilmesi uluslar arası bir zorunluluktur.

Bu tanınan haklara karşılık azınlıkların da başlıca vazifesi; ülkesinde yaşadıkları devlete karşı dürüst ve sadık vatandaşlar olarak hareket etmektir.

Azınlıklara tanınan haklar önce o ülkede yaşamış olmasından, sonra azınlığın vatandaş olmasından, daha sonra da belirli bir topluluğa, etnik bir gruba bağlı olmasından ileri gelmektedir.

Azınlık üyelerine tanınan haklar, onun bu ülkede yerleşmiş olmasından ileri gelmektedir; bunlar temel haklardır: yaşama hak ve hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, kamu düzenine ve örf ve ahlaka aykırı olmamak şartı ile ibadet hürriyetidir.

Azınlık üyelerine tanınan haklar, onun, bu ülkenin vatandaşı olmasından ileri gelmektedir; ülke vatandaşları kanun önünde eşit ve tanınan haklardan eşit şekilde istifade ederler. Bu haklar medeni ve siyasi haklar, kamu hizmetlerine girme hakkı, çeşitli mesleklere girme hakkıdır.

Azınlık üyelerine tanınan haklar, onun, bir azınlık grubuna mensup olmasından ileri gelmektedir; bu haklar din hürriyeti, ana dilini serbestçe kullanma hürriyeti, özel okulları kurma ve yönetme hakkı, bu okulların

giderlerinin devlet bütçesinden karşılanması, dini yardım müesseseleri ile sosyal müesseselerin kurulması, yönetilmesi ve denetlenmesi hakkıdır.

Bütün azınlıkların haklarını güvence altına alan uluslar arası antlaşma ve belgeleri ise şöyle sıralayabiliriz:

(1) Birleşmiş Milletler antlaşma ve sözleşmeleri,

(a) Birleşmiş Milletler antlaşması

(b) Sözleşmeler

(i) Jenosit sözleşmesi

(ii) Irk ayrımının bütün şekilleri ile ortadan kaldırılmasına ilişkin sözleşme

(iii) Medeni ve siyasi haklara ilişkin milletler arası sözleşme

(iv) Ekonomik, sosyal kültürel haklara ilişkin sözleşme

(2) İnsan hakları evrensel beyannamesi

(3) Helsinki nihai senedi (Helsinki bildirisi),

Bütün bu antlaşmalar, bağlayıcı nitelikte maddeler ihtiva etmektedir. İhlali uluslararası yaptırımların uygulanmasını gerektirmektedir. Ayrıca insan hakları konusunda bu suçu işleyen ülkenin bu antlaşmalara taraf olmaması, onu sorumluluktan kurtarmamaktadır.

Yukarıda sözü edilen kural ve kaideler milletlerarası antlaşma , örf ve adet kurallarıdır. Özellikle insan hakları sorununun, azınlıkların korunması da dahil milletlerarası bir sorun olduğu, devletlerin milli yetkilerine dahil olamayacağını BM genel kurulu, 25 Nisan 1949 tarihli kararı (Eroğlu, 1985, s.45) ile dile getirmiştir. Yani insan hakları ile ilgili konularda, bünyesinde Türk azınlığı bulunduran Balkan ülkeleri, “Bu benim iç sorunum” diyemez. Ayrıca Balkan ülkelerinin hepsi ile de Türk azınlık, haklarının korunması ile ilgili olarak, azınlık statüsünün oluşumundan itibaren ikili ve çok taraflı antlaşmalar da mevcuttur.

Bütün bu antlaşma ve taraflara hak, menfaat ile birlikte sorumluluk ve yükümlülük getiren uluslararası kurallara rağmen, ortada alenen, herkesin gözleri önünde işlenen bir suç ve suçlular vardır. Milletlerarası hukuk kurallarını hiçe sayan, ahlak kurallarına sırt çeviren, demokratik görünümlü zorba idarelerin hüküm sürdüğü ülkeler ve bunların karşısında, meşru hakları çiğnenen, insanca yaşama hakları ellerinden alınan bir Türk azınlığı vardır. Burada olup biten her şey tarihi geçmiş bakımından Türkiye'yi yakından ilgilendirir. Ayrıca insanlık dışı bir etnik temizlik hareketine her medeni toplumun tepki göstermesi gerekir.

Bu azınlık, Osmanlı hakimiyetinin Balkanlarda sona ermesi ile beraber, yönünü hep anavatana, Türkiye'ye çevirmiş, umudu hep Türkiye olmuştur. Türklerin Balkanlarda temizlenmesi yönünde birçok tasarı ve plan yapılmıştır. Bunlardan birisi, Sırp Bilimler ve Sanat Akademisinin 1844 yılında hazırlayıp zaman içerisinde uyguladığı ve içinde bulunulan zamana göre gözden geçirerek yenilediği plandır. Bu plan esasları doğrultusunda, etnik bakımdan arınmış bir Sırbistan yaratmak için yapılması gerekenler şöyle sıralanıyordu:

- a. Tüm Türkler ve Müslümanlar göçe zorlanacak,
- b. Göç etmemekte ısrar edenler Hıristiyan yapılacak,
- c. Göç etmeyip Hıristiyan da olmayanlar öldürülecek
- d. Bunların gerçekleşmesi için her türlü şiddet ve baskı uygulanacaktı.(Kahramanyol, 1995, s.3)

Akademi programlarına rahatlıkla alınabilen göç ve soykırım tasarılarının varlığı Sırbistan'da olduğu gibi benzer tasarı ve planlar, Balkanlardaki pekçok ülkede mevcuttur.

İmparatorluk döneminde Balkan milletlerinin refahı için getirilen; din, dil ve vicdan hürriyeti Balkan Türklerinin hoşgörü anlayışlarının gelişimini sağlamış buna karşın, Hıristiyan toplumların aşırı milliyetçilik ve Türk düşmanlığı dürtülerinin gelişimine de temel teşkil etmiştir.

Osmanlı idaresi altında kendi dillerini serbestçe kullanan, dini vecibelerini yerine getiren Balkan toplumları, yıkılan imparatorluğun ardından birbiri ardına bağımsızlıklarını ilan etmiş, ancak oluşturmaya çalıştıkları düzen her seferinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Siyasi başarısızlığın beraberinde gelen olumsuz hayat şartları sonucunda, ortaya çıkan mutsuz tablonun tek sorumlusu olarak Osmanlı İmparatorluğu, intikam alınabilecek tek topluluk olarak ise imparatorluk bakiyesi Balkan Türkleri gösterilmiştir.

1800'lerin ortalarından itibaren Anadolu'ya yöneltilen göç dalgası, Balkan Türklerinin nüfusunda hızlı bir azalmayı beraberinde getirmiştir. Kalanlar ise, bölge devletlerinin politikaları doğrultusunda, ilk olarak kendi dillerini kullanmaktan mahrum edilerek, isimleri değiştirilmiş, ardından suni bir takım ayrımlar yaratılarak farklı ulusal kimlikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Pomak, Torbeş gibi Türk boyları, "zorla Müslümanlaştırılmış" Bulgar, Makedon, Yunan toplulukları olarak gösterilmişlerdir. Yönetimi altındaki ülkelerde sadık birer vatandaş olma çabalarına aynı şekilde cevap alamayan Türkler, haklarının verilmesi, kültür ve kimliklerinin korunması maksatlarını güden çeşitli oluşumlar meydana getirmişlerdir. Ancak bu oluşumlar ses getirecek büyüklükte ve etkinlikte olamamış, güçlerini birleştirememişlerdir.

3. BATI TRAKYA TÜRKLERİ

3.1. Batı Trakya'nın Sınırları Nüfusu ve Türklerin Yaşadığı Yerler

Balkan Yarımadasının bir parçasını oluşturan Trakya; Karadeniz, Marmara Denizi ve Balkan-Rodop dağ silsilesi arasında kalan arazi parçasının adıdır.(Mansel, 1938, s.2) Trakya Doğu ve Batı olmak üzere iki kısma ayrılır. Doğu Trakya, bugünkü Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki arazisini teşkil eder. Bunun dışındaki kısmı ise Batı Trakya olup 1913'te kurulan "Batı Trakya Hükümet-i Müstakilesi" hudutları esas alındığında, bir kısmı Yunanistan'ın, diğer bir kısmı da Bulgaristan'ın hudutları içinde kalmaktadır. EK-2'de haritası sunulmuş olup, 1923 Lozan antlaşması ile sınırları çizilen Batı Trakya ise bugün tamamen Yunanistan'ın idaresinde bulunan bölgedir. (Aydınlı, 1971, s.35) Toplam 8.578 kilometrekare dar bir şerit halinde uzanmakta olup EK-3'de haritası sunulmuştur.

Günümüz Batı Trakya'sının hudutları; Doğudan Meriç Nehri ile Türkiye'den ayrılmakta, Batıdan Mesta-Karasu nehri ile Makedonya'dan ayrılmakta, Kuzeyden Rodop dağları ile Bulgaristan'dan ayrılmakta, Güneyden de Ege denizi ile çevrili bulunmaktadır. (Oran, 1991, s.123) Toplam 8578 kilometrekare dar bir şerit halinde uzanmaktadır.

1923 Lozan Antlaşması sırasında 129.120 kişi olan azınlık, yaklaşık %3 yüksek artış oranına rağmen, Türkiye'ye yapılan göçler nedeni ile bugün aşağı yukarı aynı sayıda kalmıştır. Yunanistan'ın 1961'den sonra sayımlarda dinsel kökeni bildirmediğinden, sayı tam olarak bilinmemekle beraber tahmin edilen 150.000 civarındadır. (Dündar, 2006, s.1)

Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler; en doğuda Dedeoğaç (Aleksandrupolis), ortada Gümülcine (Komotini), en batıda İskeçe (Ksanthi)'dir. (Hatipoğlu, 1999, s.4)

3.2. Batı Trakya'nın Kısa Tarihçesi

3.2.1. Genel

Batı Trakya, M.Ö.2000 yıllarından beri üzerinde yaşanılan bir bölgedir. Bölgenin en eski halkı, Hint-Avrupa kökenli bir halk olan Trak'lardır. M.Ö. 7nci yüzyıldan itibaren bu bölge sırasıyla Pers, Yunan ve Makedonya uygarlıklarının egemenliğinde yaşamış, bundan sonra M.Ö. 335 yılına kadar Trakya Krallığı hüküm sürmüştür. Daha sonra Batı Trakya, Roma ve Bizans imparatorluklarının egemenliği altında yaşamıştır. Osmanlı Devleti bölgeyi 1354 yılında fethetmiş ve burada 559 yıl hüküm sürmüştür. Ancak bölgede Türk varlığının, Balkanlara M.Ö. 2nci yüzyılda ulaşan İskit Türklerinin ve Orta Asya'dan batıya göç eden kavimlerin gelişiyle başladığı bilinmektedir.

3.2.2. Osmanlı Türklerinin Batı Trakya'ya Yerleşmesi

Türklerin güneyden Rumeli'ye geçişleri, ilk olarak Osmanlılardan önce, Aydınoğlu Umur Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Umur Bey, 1344 yılına kadar Bizans imparatoru Kantakuzen'e yardım etti. Ancak, bu tarihten sonra Kantakuzen, Umur Bey'in de tavsiyesine uyarak Osmanlı Padişahı Orhan Gazi'ye kendisine yardım etmesi için başvurdu. Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa, kumandasındaki 20.000 kişilik Türk kuvvetini Rumeli'ye geçirdi. (Uzunçarşılı, 1982, s.47) Bu kuvvetler Edirne'nin geri alınması için Kantakuzen'e yardım etmişler, geri dönüşlerinde Çimpe (Çimpi) Kalesi'ne bir miktar kuvvet bırakmışlardır. Daha sonra Gelibolu şehir ve limanını alarak Rumeli'de yerleşmek için bir köprübaşı elde etmiş oldular.

Osmanlı Türklerinin Gelibolu'ya yerleşmeleri, Avrupalıların dikkatlerini çektiyse de, Balkanların durumunun karışık olması Türklerin işini kolaylaştırdı. Malkara, Tekirdağ ve Bolayır alındıktan sonra, Avrupa devletleri ve Bizans tarafından yapılacak bir müdahale ihtimali de göz önüne alınarak Anadolu'dan bu bölgeye Türk ve Arap göçmenleri geçirilmiş, Gelibolu ve Marmara sahillerine yerleştirilmişlerdir.

İlk önce bir uç beyliği olarak kurulan Osmanlı Devleti, I. Murat'tan itibaren düzenli ordularla ve Lâla Şahin Paşa, Evranos Bey, Hayreddin Paşa gibi değerli kumandanlar sayesinde, Ferecik'ten başlayarak, Gümülcine, İskeçe, Drama, Kavala, Serez ve Karaferya kasabalarını da eline geçirerek Batı Trakya'nın tamamını fethetmiştir(1363-1374).(a.g.e., s.73) Daha sonra kademe kademe Balkan yarımadasının tamamı fethedilmiş Mora'nın alınması kesin olarak gerçekleşip, Yunanistan'ın Osmanlı topraklarına katılmasıyla fetih hareketleri, Osmanlıların tâkip ettikleri kademeli fetih politikasıyla 16ncı yüzyıla kadar sürmüştür. Osmanlılar, Balkanlarda fethettikleri topraklara Anadolu'dan Türk oymakları getiriyor, bu topraklardaki şehir ve kasabalara yerleştiriyorlardı. Osmanlı döneminde Rumeli'de büyük iskan politikaları izlenmiştir. İlk iskan faaliyeti Sultan Orhan zamanında yapılmış, Karesi halkından bir grup göçebe 1357'de Gelibolu çevresine ve daha sonra da Hayrabolu'ya yerleştirilmiştir.

Daha sonra I. Murat devrinde, Saruhan bölgesindeki yörükler Serez bölgesine yerleştirilmiş, ayrıca 1400 yılında Menemen ovasında bulunan yörükler Filibe'ye sürülmüşlerdir. Teselya'nın fethinden sonra buraya da önemli sayıda yörük kavimleri yerleştirilmiş, Osmanlıların Yenişehir olarak adlandırdıkları bugünkü Larissa şehri kurulmuştur. Ayrıca, Tanrıdağı (Karagöz) yörükleri 1453 ile 1642 arasında Demirhisar, Kelmeriye, Drama, Kavala, Sarışaban, Çağlayık, Yenice-i Karasu, Gümülcine, Eğrican, Dimetoka, Ferecik ile Doğu Trakya ve Bulgaristan'a, Selanik yörükleri Makedonya ve Tesalya'ya, Ofçabolı yörükleri Manastır, Kosova, Bulgaristan ve Dobruca'ya, Vize yörükleri Doğu Trakya ile Dimetoka ve Hasköy'de iskan edilmişlerdir. (Halaçoğlu, 1993, s.45) Bölge artık tamamı ile Osmanlı'nın kontrolündedir. Bölgeye yerleşmeler yerli halkın yerinden edilmesi şeklinde değil fetih hakkından doğan hukuk dahilinde yapılmıştır.

3.2.3. Batı Trakya'da Osmanlı Gücünün Zayıflaması

Rusya 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Osmanlı Devletindeki Ortodoksların himayesini ele alarak Karadeniz'den Ege'ye kadar olan bölgelerde etkisini arttırmıştı. (Kuran, 1976, s.31) Bu tarihten itibaren 18inci yüzyıl sonuna kadar meydana gelen gelişmeler, Rusya'nın Osmanlı Devleti karşısındaki tehdit ve baskısının daha da artmasına sebep olmuştur. Özellikle Rusya ve diğer Avrupa devletlerinin tahriki ile Rumeli'de çıkan isyanlar, bölge halklarının Osmanlı idaresine bağlılıklarını azaltmış, Rumeli'de ve dolayısıyla Batı Trakya'daki Türk varlığının gerilemeye başlamasında bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek olan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşını hazırlayan unsurlar olmuştur.

3.2.4. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı

"93 Harbi" olarak da anılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında yaşanan yenilgi, Balkanlarda yaşayan Türkler ve hatta bütün bölge halkı için, çatışmalar, yağmalar, toplu katliamlarla dolu acı bir kaderin başlangıcı olarak görülebilir. Yeşilköy (Ayastefanos, 3 Mart 1878) ve Berlin Antlaşmaları (13 Temmuz 1878) ile siyasi ve askeri bakımlardan Osmanlı Devleti'nin kontrolü altında kurulan Doğu Rumeli vilayeti Bulgaristan tarafından ele geçirilmiş, böylece Trakya'nın birliği de bozulmuştur. 1886 yılında ise Doğu Rumeli'nin elden çıkmasıyla, Trakya artık yalnız doğuda Karadeniz, Marmara Denizi, güneyde Ege Denizi ve batıda Mesta nehri arasında kalan bir bölge haline gelmiştir. Ayestefanos antlaşması ile, yaklaşık 4 milyon kadar Türk nüfusu, Bulgar ve Rus egemenliği altında kalıyordu. Antlaşmanın Balkanlar ile ilgili bölümleri;

1inci madde: Hıristiyan bir hükümeti ve millî milis askeri bulunacak olan, muhtar ve Osmanlı Devletine bir miktar vergi verecek bir Bulgaristan kurulacaktır. Bulgaristan prensi, serbestçe halk tarafından seçilecek ve vazifesi büyük devletler uygun gördükten sonra, Bab-ı Ali tarafından tasdik olunacaktır.

3üncü madde: Bulgaristan'da Osmanlı askeri bulunmayacak ve Bulgar milis birliklerinin kurulmasına imkan vermek üzere, iki yıl müddetle Rus birlikleri Bulgaristan'da kalacaklardır.

4ncü madde: Bulgaristan toprakları Ege Denizine kadar uzanmaktadır. Bulgaristan sınırı, doğuda Midye ve Lüleburgaz'ın yakınından geçmektedir. Gümülcine ile İskeçe arasındaki Karaağaç (Protolagos) körfeziyle Struma nehrinin ağzı arasındaki kıyılar Bulgaristan'a bırakılmış olup Ege kıyısındaki Kavala Limanı da Bulgarlara terkedilmiştir. Batıda Üsküp, Manastır, Debre ve Ohri Gölü Bulgar sınırları içindedir. Bu yüzden Selanik, Yanya ve Arnavutluk da Edirne vilayetinden ayrılmıştır. (Şahin, 1998, s.88)

3.2.5. Rodop'ta Hükümet-i Muvakkate'nin Kurulması

Ayastefanos Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan topraklarda Rusların ve Bulgarların idaresi altında kalmış olan Türkler, Ayastefanos Antlaşmasını tanımadıklarını belirten eylemlere ve ayaklanmalara başladılar.

Antlaşmanın imzalanmasından kırk gün sonra, Türk Muvakkat Hükümeti'ni kurarak, işgale karşı mücadeleye başlamışlardır. Bu hükümet, bir kaynağa göre 16 Mayıs 1878 (Bıyıkoğlu, 1987, s.76), diğer bir kaynağa göre ise 4 Mart 1878 (Kurtuluş, 1979, s.67) tarihinde, Sultanyeri kazasının Karatarla köyünde kurulmuştur. Hükümetin dört kişilik kurucular heyeti (Ahmet Ağa Timirski, Hacı İsmail Efendi, Hidayet Paşa ve Kara Yusuf Çavuş)

ve otuz kişilik Temsilciler Meclisi bulunuyordu. Aşağı yukarı dört milyon Türkün yaşadığı bir bölgenin hükümeti durumundaydı.

Rodop Muvakkat Türk Hükümeti, Bulgar istilalarına karşı sekiz sene süreyle çetin bir savaş vermiştir. Rodop Muvakkat Türk Hükümeti hayatta kalma mücadelesini sürdürürken bir taraftan da Osmanlıların desteğini sağlamaya çalışıyordu. Ancak Osmanlı Devletinden yardım alamayan Rodop Türkleri, Bulgarlarla İstanbul konferansında yapılan ve EK-4 'de de yer alan "Sureti Tesviye" antlaşması ile 20 Nisan 1886'da sona ermiştir.

3.2.6. Berlin Kongresi ve Berlin Antlaşması

Osmanlı Devletini ilgilendiren konuları ve Bulgaristan meselesini görüşmek üzere 13 Haziran 1878 tarihinde Berlin Kongresi toplanmıştı. Kongre sonunda Berlin Antlaşması adıyla yeni bir anlaşma taslağı hazırlanarak, yedi Avrupa devleti tarafından imzalandı. Antlaşmanın maddeleri EK-5'dedir.

Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerini ve Edirne vilayetini içine alan bir bölgede Rumeli'nin coğrafi birliğini sağlamıştır. Ancak 19 Eylül 1885'de Bulgaristan Prensiğinin Doğu Rumeli ile birleşmesine engel olamamıştır. (Bayur, 1983, s.13)

Balkan Savaşlarına kadar olan dönem içerisinde, 21 Eylül 1902' de Makedon ayaklanması meydana gelmiş, ve Makedonya Meselesi Birinci Balkan Savaşının da önemli bir çıkış sebebini oluşturmuştur. 23 Temmuz 1908'de 2nci Meşrutiyetin ilanından sonra 5 Ekim 1908'de Avusturya Bosna-Hersek'i işgal ettiğini, Girit Yunanistan ile birleştiğini ilan etmiş, ertesi gün de Bulgaristan bağımsızlığını ilan etmiştir. 13 Nisan 1909'da 2nci Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden sonra 1910 ve 1912 yıllarında Arnavut isyanları çıkmış, İtalya 1911'de Trablusgarp'a saldırmış, 3 Ekim 1911'de Sırp-Bulgar,

29 Mayıs 1912'de Yunan-Bulgar ittifakı yapılmıştır. Balkan devletleri 30 Eylül 1912'de seferberlik ilan ederek, ertesi gün bir nota ile Rumeli'deki ıslahatları Avrupa ve kendi kontrollerinde yapılmasını istemişlerdir. Osmanlı devleti ise bu notaya, Balkan devletleri ile ilişkilerini keseceğine dair cevap vermesi üzerine, Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan Osmanlı Devletine savaş ilan etmişlerdir.

Rumeli'nin doğusunda ve batısında olmak üzere iki cephede savaşan Osmanlı ordusu, iki cephele savaşın yanında hazırlıksızlığın verdiği olumsuzluklarla kısa sürede büyük bir mağlubiyete uğramıştı. Avrupa devletlerinin menfaatlerini korumak, Rusya'nın da Bulgarların İstanbul'a yaklaşmış olmalarından duyduğu rahatsızlıklardan dolayı, savaşa müdahale edilerek durdurulmuş ve 17 Aralık 1912'de Londra'da barış konferansının toplanması sağlanmıştır. 30 Mayıs 1913'te imzalanan Londra Antlaşması ile Osmanlı Devleti Rumeli'deki topraklarını İstanbul ve Boğazlar boyunca uzanan dar bir çizgiye indiriyordu.

Birinci Balkan Savaşı'ndan sonra Londra Antlaşması ile Balkanlı müttefiklere bırakılan topraklar üzerinde anlaşmazlıklar 29 Haziran 1913'te İkinci Balkan Savaşı'na yol açmıştı. Bu savaş sonrasında, Osmanlı Devleti Balkan ülkeleri arasındaki bu anlaşmazlıktan istifade ederek Edirne'yi geri almıştır. Birinci Balkan Harbi 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinden sonra, Türklerin Balkanlar'dan Anadolu'ya doğru toplu olarak gelişinin son basamağını oluşturmuştur.

3.2.7. 58 Günlük Batı Trakya Devleti

İkinci Balkan Savaşı'nda Türk kuvvetleri Batı Trakya topraklarında ilerlemeye devam etmiş, Koşukavak, Mestanlı, Kırcaali, Ortaköy, Gümülcine ve Meriç batısında Sofulu, Ferecik'i aldı. Bu bölgelerin geri alınmasından sonra bölgede Hoca Salih Efendi tarafından Garbi Trakya Hükümeti

kurulmuştu. (Bıyıklıoğlu, 1975, s.21) Ancak Osmanlı Devletinin, Bulgarlarla barış antlaşması imzalaması, Rusların Anadolu'nun Doğusunu işgalinden korkulması, hazinenin para sıkıntılarından ve Enver Paşa'nın hastalığı sebebi ile bu konuda aktif olamaması sebepleri ile (Enver Paşa Batı Trakya işgalinin genişletilmesinde en etken rolü oynamıştır.) Osmanlı Devletinin baskısı ile 58 gün varlığını devam ettiren Batı Trakya Devleti, Cemal Paşa'nın 25 Ekim 1913'te Batı Trakya'yı Bulgarlara teslimi ile son bulmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sırasında da Batı Trakya'nın kurtarılması için, özellikle Enver Paşa tarafından yönlendirilen münferit çabalar sergilenmiştir. Hatta 27 Mayıs 1920'de, Hemetli nahiyesinde Peştrelî Tefvik Bey tarafından Batı Trakya Hükümeti kurulmuş, ancak bölgenin Yunanistan eline geçmesi ile dağılmıştır. (Eren, 1997, s.63)

3.3. Milletlerarası Antlaşmalara Göre Batı Trakya'nın Hukuki Statüsü

3.3.1. Lozan Antlaşmasına Kadar Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Hukuki Statüsü

Yunanistan asırlar boyunca Osmanlı hakimiyetinde kalmış, Osmanlı Devletinin zayıflaması ile bağımsızlık hareketlerine girişmiş ve nihayet 1829'da bağımsızlığına kavuşmuştur. Yunanistan, her yeni toprak elde edişinde bu genişlemesini, Batılı ülkelere kabul ettirebilmek için büyük devletlerle anlaşmalar yapmak ve bu anlaşmalar sonucu yeni kazandığı bölgeler üzerindeki azınlıklara birtakım hakları tanımak zorunda kaldı. Bunların en belirginini, Yunanistan'ın, azınlıkların korunması ile ilgili Balkan Harbi sonrasında 1913'de yaptığı anlaşmadır.

3.3.1.1. Yunanistan'ın Bağımsızlığı ve 1830 Londra Protokolü

Yunanistan'ın bağımsızlık savaşı, Fransa ve İngiltere'yi doğrudan ilgilendirmekle birlikte aslında Osmanlı-Rus Savaşına bağlı idi. 1828'de vuku bulan savaş sonunda imzalanan Edirne Anlaşması ile Osmanlı Devleti Yunanistan'ın muhtariyetini tanımak zorunda kaldı. Bu durum Rusya'nın Balkanlar'da prestij kazanması demektir. İngiltere Hükümeti derhal harekete geçerek Londra'da Fransa ve Rusya'nın da katılımıyla bir konferans yapılmasını sağladı. 3 Şubat 1830'da Yunanistan'ı bağımsız bir devlet olarak ilân eden Londra Protokolü imzalandı. Büyük devletler, bu bağımsızlığı Mayıs 1832'de yapılan bir antlaşma ile Babıâlf'nin de tanımmasını sağladılar.

Yeni Yunanistan Devletinin toprakları içinde kalan Müslüman azınlıklar, 1830 Londra Protokolü ile birtakım güvencelere sahip olmuştur. Protokolün 5inci maddesine göre Yunan Hükümeti, aynen Osmanlı Hükümeti gibi derhal genel bir af ilan edecek ve kendisine karşı çarpışmış olanların mal-mülklerinden yoksun bırakılmamasını ve bu kişilere hiçbir nedenle ilişilmemesini sağlayacaktır. Yunanistan'a bırakılmış olan toprak ve adalarda yaşayan Müslümanlardan yerlerinde kalmak isteyenler, mülkiyetlerini koruyacaklar ve aileleriyle birlikte tam bir güvenlikten yararlanarak yaşayacaklardır. Protokolün son maddesi, protokol hükümlerinin üç ülke temsilcileri tarafından Osmanlı Hükümetine ve Yunanistan'a tebliğ edileceğini karara bağlamaktadır. Protokol 16 Nisan 1830 tarihinde Yunan meclisince seçilmiş Yunanistan Valisi Kapodistrias tarafından Yunan hükümeti adına resmen kabul edilmiştir. (Köse, 2005, s.27)

3.3.1.2.1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi

Yunanistan'ın Tesalya'yı topraklarına katacak biçimde genişlemesi üzerine, kendisine bir takım yükümlülükler getirecek olan 24 Mayıs 1881 İstanbul Milletlerarası Sözleşmesi imzalandı. Bir tarafta Fransa, Almanya, Avusturya, Macaristan, İngiltere, İtalya, Rusya, diğer tarafta Osmanlı Devleti arasında imzalanan bu sözleşme, 1878 Berlin Antlaşmasının 24üncü maddesine öngörülen arabuluculuğu yerine getirmekte ve Yunanistan Krallığı ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki yeni sınırları tespitten sonra, Yunanistan'a terk edilen topraklar üzerindeki Müslümanların haklarını güvence altına almaktadır. Bu sözleşmenin ilgili maddelerinde;

3üncü madde bu Müslümanların hayat, mal, onur, din ve geleneklerinin saygı göreceğini, bu kişilerin Yunan kökenli yurttaşlarla aynı medeni ve siyasî haklara sahip olacaklarını belirtmektedir.

4üncü maddeye göre Müslümanların çiftlikleri, otlakları, meraları, kışlakları, ormanları, her türlü toprak ve diğer taşınmaz malları üzerindeki mülkiyet hakları, ister özel kişilere ister cemaatlere ait olsun, Osmanlı hukukuna dayanan ferman, tapu vb. belgeler geçerli sayılmak suretiyle korunacaktır. Gelirleri cami, okul vb. gibi kuruluşlara giden vakıf mallarının mülkiyeti de aynı madde ile korunmaktadır.

5inci madde ile Sultan ve ailesinin malları aynı güvence altına alınmaktadır.

6ncı madde, hiç kimsenin yasayla kararlaştırılmış kamu yararı nedeni dışında ve tazminatsız mülkiyetinden yoksun bırakılamayacağı hükmüne getirmekte, hiçbir mal sahibinin toprağını köylülere satmaya zorlanamayacağını ve bütün Krallığa uygulanacak bir yasa çıkarılmadıkça toprak sahibi-toprağı işleyen ilişkilerine bir değişiklik getirilemeyeceğini, ayrıca Krallık dışında oturan toprak sahiplerinin taşınmaz mallarını üçüncü kişilere yönettirebileceklerini karara bağlamaktadır.

7nci madde, Yunanistan'a bırakılan topraklara komşu olan bölgelerde oturanların bu topraklarda bulunan otlaklara vb. eskiden beri göndermekte oldukları sürülerini göndermeye devam edebileceklerini söylemektedir. Bu son iki maddede Müslüman deyimi geçmemekle birlikte, söz konusu hakların Müslümanlara yarayacak nitelikte olduğu açıktır.

8inci madde hükmü, Müslümanların dinlerini özgürce uygulayabilmeleriyle ilgilidir. Daha önemlisi, mevcut veya bundan sonra oluşacak Müslüman cemaatlerinin özerkliği ve hiyerarşik örgütlenmesi tanınmakta, bunlara ait fonlara ve gayri menkullere ilişilemeyeceği belirtilmektedir. Bu cemaatlerin din konularında manevi önderleriyle olan ilişkilerine hiçbir biçimde dokunulamayacak, yerel şeriat mahkemeleri sırf dini konularda yetkilerini sürdürecektir.

11inci maddeye göre, Müslümanları özellikle ve istisnai olarak hedef alan hiçbir silahtan arındırma önlemine başvurulmayacaktır.

13üncü madde, gerek 19uncu Yüzyıl ve gerekse Milletler Cemiyeti dönemi antlaşmalarında mutlaka rastlanan bir yurttaşlık hükmü getirmektedir. Bu antlaşmalarda, oturdukları topraklar el değiştiren kişilerin vatandaşlık durumu ele alınmış ve gerek bunların özgür iradelerini kullanabilmeleri için, gerekse vatansızlık durumunun ortaya çıkmaması için tedbir alınmıştır. Bu madde hükmüne göre de, terk edilen topraklarda doğan veya halen oturan ve Osmanlı vatandaşlığını korumak isteyenlere, ikâmetgahlarını Osmanlı İmparatorluğu'na taşımak için üç yıllık bir süre tanınmakta, bu kişilerin taşındıktan sonra 6ncı madde hükmünden yararlanacağı belirtilmekte, ayrıca bu süre içinde bu kişilere askerlik yükümlülüğü getirilemeyeceği karar altına alınmaktadır. Bu hükmün benzeri sonraki birçok antlaşmada tekrar görülecektir. Aynı biçimde, benzeri antlaşmalarda yinelenen bir hüküm de, 17nci madde ile getirilen bir karşılıklı genel af güvencesi ile ilgilidir.

Bu sözleşme, 18inci maddesi hükmünce, Yunanistan krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasında İstanbul'da 2 Temmuz 1881'de yapılan bir sözleşmeyle her iki ülke tarafından onaylanmış ve yürürlüğe konmuştur. (Oran, 1991, s.135)

3.3.1.3. 1913 Atina Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol

İtalya'nın Trablusgarp'a saldırmasından yararlanan Balkan ülkeleri birleşerek ve daha İtalya ile barış görüşmeleri başlamadan Osmanlı Devletine savaş açmışlardır. Savaş, büyük devletlerin hiç ummadıkları bir biçimde ve hızda Osmanlı ordularının bütün cephelerde yenilgisiyle sonuçlandı. Bununla birlikte Balkan ülkeleri savaş ganimetini paylaşamadıklarından yeniden savaş başlamıştı. Bundan yararlanan Osmanlı Devleti Edirne ve bir kısım topraklar geri aldı. Sonunda Kavala, Dedeâğaç ve bütün Trakya'yı alan, Bulgaristan'la 29 Eylül, Selanik, Güney Makedonya ve Girit'i alan Yunanistan'la 14 Kasım 1913'de antlaşmalar imzaladı. Müslümanlara vermek zorunda kaldığı azınlık hakları açısından Yunanistan'a en fazla yükümlülük getiren uluslararası metin olan 14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşmasıdır. Genel af ilan edilmesi ve Osmanlı toprağına göç edeceklerin askerlikten muaf olacakları gibi bütün antlaşmalarda her zaman rastlanan hükümler dışında, 1913 Antlaşması'nın azınlık hakları kapsamında getirdiği önemli hükümler (Andonyan, 1975, s.65) ile 1913 Antlaşması ile beraber imzalanan üç adet de protokol burada yer almaktadır. (Demirbaş, 1996, s.72) EK-6'dedir.

1913 Antlaşması her şeyden önce Müslümanların mülkiyet haklarını titizlikle güvence altına almakta, can, din, gelenek gibi temel noktalara atıf yapmakta ve cemaat yönetimlerinin muhtariyeti, müftü seçimi, vakıfların yönetimi ve hatta İstanbul ile ilişkilerin sürdürülmesi ve kimi vakıf mallarının satışı konusunda Osmanlı Evkaf Vekâleti'ne atıf yapmaktadır. 3 numaralı protokol ise cemaatlerin tüzel kişiliğini açıkça tanımakta, Müslüman okullarının muhtar yönetimine ve buralarda Türkçe eğitim yapılmasına imkân vermektedir.

1913 Atina Antlaşması'nda getirilen haklar Yunanistan'a bırakılan topraklar kaydıyla sınırlı idi. Bununla birlikte, antlaşmanın 2nci maddesi hükmü, 3 numaralı protokolü bu sınırın dışında bırakmakta ve onu bütün Yunanistan toprakları için geçerli saymaktadır.

3.3.1.4. 10 Ağustos 1920 ‘Yunan Sevr'i’

Türkiye'de Sevr Antlaşması denince, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını belgeleyen uluslararası metin akla gelir. Oysa, aynı yer (Sevr) ve tarihte (10 Ağustos 1920) Osmanlılarla ilgili olarak imzalanmış bir değil, tam üç tane Sevr Antlaşması söz konusudur. Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalayan antlaşma, Batı Trakya'yı Yunanistan'a resmen veren Trakya konusundaki antlaşma, üçüncüsü de Yunanistan'daki azınlıkların korunmasıyla ilgili olarak yapılan antlaşma ki, "Yunan Sevr'i" olarak bilinmektedir. Yunanistan'daki azınlıkların korunmasına ilişkin Antlaşma, adını taşıyan ve bir yanda Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, diğer yanda Yunanistan Krallığı tarafından imzalanan bu üçüncü antlaşma, toprakları genişleyen ülkelere azınlıkları koruma konusunda sorumluluk getiren antlaşmalardan biridir. (Eren, 1997, s.53)

Başlangıç bölümünde, 1913 başından beri Yunan Krallığı'nın, topraklarını büyük ölçüde genişlettiğini belirten “Yunan Sevr'i”, bu ülkede yaşayanlara hiçbir ayırım gözetmeden hak eşitliği sağlanmasını ve bu hakların krallığa eklenebilecek topraklarda da geçerli olmasını öngörmektedir. Yunanistan bu antlaşmayla kimi ülkelere karşı bu konuda daha önce kabul ettiği bazı yükümlülüklerden kurtulacak ve bundan böyle yalnız Milletler Cemiyeti'ne karşı yükümlülük altına girecektir. İki bölümden oluşan, birinci bölümü azınlık haklarıyla, ikincisi ise büyük devletlere birtakım ayrıcalıklar tanımakla ilgili olan antlaşmanın önemli hükümleri EK-7'dedir (a.g.e., s.54)

3.3.2. Lozan Barış Antlaşmasından Sonra Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü

3.3.2.1. Lozan Antlaşması'nın Getirdiği Statü

Lozan Barış Antlaşması'nın Siyasî Hükümler adını taşıyan 1inci kısmının 3üncü faslı, azınlıkların korunması adı altında Türkiye'deki Müslüman olmayan azınlıkların statüsünü belirleyen hükümler getirmektedir. 37 – 44üncü maddelerini oluşturan bu hükümlerden sonra gelen ve faslın son maddesi olan 45inci madde hükmüne göre Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan'ca da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır. (Erdal, 2006, s.63)

Böylece kabul edilen 45inci madde ile Lozan'da azınlık koruma hükümleri Batı Trakya Türklerinin özel azınlık koruma rejimi olarak ortaya çıkmaktadır. Batı Trakya Türklerini ilgilendirdiği biçimiyle (yani Yunanistan'ın yükümlülükleri açısından) özeti EK-8'dedir.

Daha önce de zikredildiği gibi “Yunan Sevr'i” olarak bilinen ve Yunanistan'da ekalliyetlerin himayesine dair 10 Ağustos 1920 tarihli antlaşma, Lozan'da müttefik devletlerle (İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya) Yunanistan arasında imzalanan 16 numaralı protokolle teyit edilerek Lozan'la birlikte yürürlüğe girmektedir. Böylece Batı Trakya Türklerinin hak ve hukuku Lozan'da iki belge ile tespit edilmiştir. Bu belgelerden biri Müttefik devletlerle birlikte Türkiye'nin de taraf olduğu "Azınlıkların Himayesi" başlıklı 37-45inci maddeler, diğeri de müttefiklerle Yunanistan arasında imzalanan, “Yunan Sevr'i”ni geçerli kılan 16 numaralı protokoldür. Batı Trakya Türkleri birincisinde Yunanistan'ın baskıları karşısında statülerini korumakta, hak ve hukukunu aramada Türkiye'ye müracaatta bulunabileceklerdir. İkincisinde ise hak ve hukuk arama mücadelesini Milletler Topluluğunun devamı olan Birleşmiş Milletler bünyesinde sürdürebileceklerdir.

3.3.2.2 Türk ve Rum Ahali Mübadelesi ve "Établi" Sözleşme ve Anlaşmaları

Lozan Antlaşmasının azınlıkların himayesi kısmında hakları güvence altına alınan Batı Trakya Türk toplumunun statüsünü oluşturan milletlerarası anlaşmalar Lozan Barış Antlaşması ile son bulmamıştır. Lozan'da 30 Ocak 1923'te imzalanan "Rum ve Türk ahalinin mübadelesine dair mukavelename ve protokol" gereğince Türkiye'deki Rumlarla, Yunanistan'daki Türkler mübadele edilecek, ancak 1912 kanunu gereğince belirlenen İstanbul Belediyesi sınırları içinde, 30 Kasım 1918 tarihinden önce yerleşmiş bulunan Rumlarla, 1913 Bükreş Antlaşması ile sınırları çizilen Batı Trakya'nın Batı sınırının doğusunda yaşayan Türkler mübadele dışı bırakıldılar. (Baş, 2005, s.276)

Ancak sözleşmenin komisyon tarafından uygulanmaya başlanması ve mübadele işlerinin ele alınması ile birlikte etabli (yerleşmiş) deyiminin kapsamı konusunda Türk ve Yunan temsilcileri arasında, deyim yorumlanması bakımından, görüş ayrılığı çıktı. Türkiye'ye göre, etabli deyiminin manası Türk kanunlarına göre tayin edilecekti. İstanbul'da mümkün olduğu kadar fazla sayıda Rum bırakmak isteyen Yunanistan ise, her ne suretle olursa olsun, 30 Ekim 1918'den önce İstanbul'da bulunan her Rum'un etabli sayılması gerekeceğini ileri sürmüştür. Bu görüş ayrılığından doğan anlaşmazlık Milletler Cemiyeti'ne havale edildi. Meselenin hukuki niteliği dolayısıyla Milletlerarası Daimi Adalet Divanı'ndan "istişari mütalaa" istedi. Divan'ın Şubat 1925'te yaptığı yorum, anlaşmazlığı çözemedi.

Yunanistan, Türkiye sınırına yakın bir bölgede önemli sayıda Türk toplumunun yaşamasından rahatsızlık duyduğundan, anlaşmalara aykırı olarak, Batı Trakya'ya Rum göçmen yerleştirmek suretiyle "Helenleştirme"ye çalışmıştır. Bulgaristan ve Türkiye'den Rumların gelmesinden sonra Batı Trakya'daki Rum nüfusu artmış, Lozan'ın ertesinde, 1924 senesinde 189.000 kişiye, yani bölge nüfusunun yüzde 62.1'ine ulaşmıştır. 1928 nüfus sayımı, Batı Trakya'nın 303.171 olan nüfusunun 107.607'sinin göçmen olduğunu

göstermektedir. (Ağanoğlu, 2001, s.306) Bu durum mübadele sözleşmesinin özellikle mülkiyetlerle ilgili hükümlerini etkisiz bırakmıştır. Batı Trakya'ya yerleştirilen Rumlar, Türklerin ev ve arazilerini işgal etmişlerdir. Bu gelişmeler iki ülke arasındaki gerginliği arttırmıştır. Bunun üzerine her iki tarafta işi siyasi bir anlaşma ile çözümlene yoluna gitmiş ve Atina'da toplanan iki ülke temsilcileri 1 Aralık'ta, Atina İtilafnamesi'ni imzalamışlardır.

Atina anlaşmasının 9uncu maddesine göre Batı Trakya'daki mülkler bir ay içinde sahiplerine geri verilecektir. 10uncu maddeye göre, Lozan Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden önce veya sonra Batı Trakya'daki Müslüman mülkleri ile ilgili olarak alınmış bütün istisnai karar ve tedbirlerin kaldırılması öngörülmekte, 11inci madde ise kamulaştırılan malların geri verilmesi hükmünü getirmektedir. Bu anlaşma ile ahali mübadelesinin bir çok meseleleri çözümleniyordu. Fakat bunun uygulanması ve yürütülmesi de kolay olmadı. Yine bir takım anlaşmazlıklar çıktı. Türk-Yunan münasebetleri gerginleşti. Özellikle denizde karşılıklı bir silahlanma yarışı başladı. 1928'de tekrar iktidara geçen Venizelos'un, bu gerginliğin Yunanistan'a vereceği siyasi ve ekonomik zararları gözönüne almasıyla tutumlarını yumuşatmaları üzerine, Ankara da dostluk yanlısı bir tavır takınmış ve bu kötü gidiş sona ermiştir. Bunun üzerine, mübadeleden kaynaklanan sorunların kesin bir çözüme ulaşması için 10 Haziran 1930 tarihinde "Ankara Mukavelenamesi" imzalanmıştır. Bu anlaşma ile, yerleşme tarihleri ve doğum yerleri ne olursa olsun, Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumlarının hepsi "etabli" deyiminin kapsamı içine alındı. Ayrıca her iki ülkenin azınlıklarına ait mallar konusunda birçok düzenlemeler yapıldı. İki ülke arasında devam eden anlaşmazlık sona erdi.

3.4. Batı Trakya Türk Cemaatinin Teşkilatlanması

Balkan Savaşlarından sonra Osmanlı Devleti'nden ayrılan Batı Trakya'daki Türk toplumunun idaresinin esasları milletlerarası antlaşmalarla

tespit edilerek, toplumun eğitim, sosyal ve dini kurumlarının devamı sağlanmaya çalışılmıştır. 14 Kasım 1913 tarihinde Yunanistan ile imzalanan Atina Muahedenamesi ile Türk cemaat ve vakıf idareleri yeni bir statüye kavuşturulmuştur. Daha önceki dönemde ise, vilayetlerdeki kurumların işleyişleriyle ilgili esaslar, Mithat Paşa'nın Tuna Valiliği sırasında (1864-1868) başlatmış olduğu düzenlemelerin bir devamı olarak, Vilayet Nizamnamesi'nin çıkarılmasıyla yapılmış, ayrıca Evkaf Nizamnamesi ile de vilayet ve kaza merkezlerindeki vakıf idarelerinin görev ve sorumlulukları tespit edilmişti. (Ahmet, 2002, s.266)

Atina Muahedenamesi'nin imzalandığı 1913 tarihinden sonra ise, bu antlaşmanın çeşitli maddelerinde söz edilen cemaat-i islamiyelerin muhtar bir yapıya kavuşturulduğu görülmektedir. Antlaşmanın 11inci maddesinde, mevcut ve ileride kurulabilecek cemaat-i islamiyenin muhtariyetine ve hiyerarşik teşkilatına, ve bunlara ait para ve mülkün idaresine hiç bir şekilde zarar verilemeyeceği belirtilmiştir. Diğer yandan, aynı antlaşmanın 12inci maddesinde, vakıfların cemaat-i islamiyeler tarafından idare edileceği ve vakıflar sisteminde değişiklik yapılamayacağı esasa bağlanmıştır. Ayrıca, Atina Muahedenamesi'nin 3 numaralı protokolü'nün 13üncü maddesi, cemaat-i islamiyelerin tüzel kişiliğinin tanındığını ifade etmektedir. (Eren, 1997,s.40)

3.5. Türk-Yunan İlişkileri ve Türkiye'nin Batı Trakya Türkleri Politikası

3.5.1. Kıbrıs Sorunu'na Kadarki Süreçte Türk-Yunan İlişkileri ve Türkiye'nin Batı Trakya Türkleri Politikası

1930 yılında Ankara Antlaşmasıyla aralarına dostluk köprüsü atan Türkiye ile Yunanistan daha sonra Balkanlarda kurmayı amaçladıkları barış ve güvenlik için yeni bir antlaşma imzalamışlardır. 1933 senesinin Eylül ayında, Türkiye-Yunanistan arasında imzalanan İçten Anlaşma Paktı ile iki devlet ortak sınırlarının dokunulmazlığını karşılıklı olarak güvence altına almaktaydılar. Bu arada, Ege Denizi'ne inmeyi amaç edinen Bulgaristan bunu gerçekleştirmek için Yunan Batı Trakya'sı üzerinden saldıracağı tahmin ediliyordu. Bulgaristan'ın Türkiye'ye saldırması beklenmiyordu, bu nedenle bu pakt daha çok Yunanistan'ın Bulgaristan'a karşı savunmasında Türkiye'nin verdiği desteği ortaya koyuyordu. Ayrıca bu antlaşma 1934 yılında kurulan Balkan Paktı'nın da temelini oluşturmuş ve Balkan Paktı 1inci maddesinde "... tüm Balkan sınırlarının güvenliğinin karşılıklı olarak güvence altına alınması" ibaresi yer almıştır. (Soysal, 1991, s.433) Bunun sonucu olarak milletlerarası sorunlarda ve toplantılarda ortak görüşmeler ve temsilcilerini on yıllık bir süre için öngörmüşlerdir.

Arzu edilen siyasi istikrar, Arnavutluk ve Bulgaristan'ın mevcut durumun değiştirilmemesindeki ısrarları ve Almanya ile İtalya'nın izledikleri yayılcı politika Balkan Konferanslarıyla birlikte Balkan ülkeleri arasındaki işbirliği gelişmiş ve siyasi olarak rahatlamaya yol açmıştır.

Bütün bu şartlar altında Türkiye'nin Yunanistan'la imzaladığı antlaşmalar Türkiye'nin Romanya ve Yugoslavya ile yakınlaşmasına önyak olmuştur. Bu antlaşmaların temelini oluşturduğu Balkan Antantı, 9 Şubat 1934'de Türkiye, Yunanistan, Romanya, ve Yugoslavya'nın katılımıyla kurulmuştur.

1930'lu yıllarda Balkanlarda mevcut istikrarsızlık ve tehdit ortamı nedeniyle Türkiye ve Yunanistan arasında bir yakınlaşmaya ve ikili ilişkilerde olumlu gelişmelere neden olmuştur. Bu yakınlaşmanın bir neticesi olarak Yunan Başbakanı General Meteksas 1937 yılının Aralık ayında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyarette Atatürk Batı Trakya Türkleri hakkında "Türk ve Yunan hudutları içinde kalan ekalliyet meselesinin ne kadar çetin safhalar geçirdiğini bilirsiniz. Bir hadisenin çıkmamış olması, iki tarafın tedbir ve basiretiyle, bilhassa iyi niyetle mümkün kılmaktadır. Mesela biz, Batı Trakya Türklüğünü, Lozan muahedelisinin hükümlerine göre, size, kıymetli bir emanet olarak bırakmışızdır. Onların rahat ve huzuru, Yunan hükümetinin ve milletinin garantisi altındadır. Bu itinanın asla gevşememesi için de ortada Türkiye'deki Rum ekalliyetinin huzuru ve devamı gibi müteakabil teminat var"(Demirbaş, 1996, s.120) sözlerini dile getirmiştir. Bu düşünce, genel olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin "Batı Trakya Türkleri hakkındaki politikası"nın ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Bu arada Batı Trakyalı Türklerin Yunanistan'da siyasi yapılanma içerisinde yer almaya başladığını görmekteyiz. İki ülke arasında İkinci Dünya Savaşına kadar olan bu dönemde tarafların belirlenmesi ve dost ülke kazanma çabaları neticesinde azınlıklara verilen hakların üst seviyeye çıkmasına neden olmuştur. İşte bu nedendir ki, Türk azınlık da demokrasinin nimetlerinden yararlanmaya başlayacak ve 1932, 1933 ve 1935 seçimlerinde dörder Türk milletvekili seçilerek Yunan parlamentosuna Türk toplumunu temsil etmek üzere girmeyi başaracaktır. (<http://www.westtrakien.com>)

Bütün bu olumlu gelişmelerin ardından Yunanistan 1938 yılında, 1539 sayılı hazineye ait arazi korumasıyla ilgili kanunu yürürlüğe koyarak vekil bırakmadan Yunanistan'ı terk eden kişilerin mülklerinin hükümetçe yönetilmesini öngören bu yasa bahane edilerek pek çok azınlık arazisi kamulaştırılmıştır.(Batı Trakya..., 1991, s.54) Bu gelişme, bölge Türkleri ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti üzerinde soğuk duş etkisi yaratmıştı. İkinci Dünya Savaşı arifesinde azınlıklara karşı uygulanan bu olumsuz gelişme 1965 yılında Kıbrıs nedeniyle ikili ilişkilerin gerginleşmesine kadar uygulanmayacaktır. (<http://www.batitrakyalilar.com>)

İkinci Dünya Savaşına Yunanistan, İtalya'nın 28 Ekim 1940'da Epir ve Tesalya'ya saldırmasıyla girmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda 16.600 Batı Trakyalı Türk Yunan ordusunda görev alarak İtalya'ya karşı savaşmışlardır. Savaşta Türkler kahramanca çarpışmışlar, Osmanlı dönemindeki azınlıklar gibi askerden muaf tutulmamışlardır. Savaş sırasında 2.600 Türk ölmüş, 1.850'si de yaralanmıştır. (Aydınlı, 1971, s.393) İtalya'nın başarısızlığa uğraması sonucunda Alman kuvvetleri Yunanistan'a saldırmış, 6 Nisan 1941'de de Batı Trakya'yı işgal etmiş, 23 Nisan 1941'den İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Batı Trakya'nın kontrolünü Bulgarlarda kalmış ve bölge halkına eziyet etmişlerdir. 1941 yılının Eylül-Ekim aylarından itibaren Yunanistan'da Marksist E.A.M. (Ethniko Apeleftherotiko Metopon-Milli Kurtuluş Cephesi), E.L.A.S. (Ethnikos Laikos Apeleftherotikos Stratos-Milli Halk Kurtuluş Ordusu), E.K.K.A.(Ethniko Kinoniologiko Kinima Apeleftherosis-Milli Toplumsal Kurtuluş Hareketi) gibi bir dizi direniş örgütü ortaya çıkmıştır.(Hatipoğlu, 1997, s.228) Bu örgütler savaşın ardından çıkan Yunan İç Savaşı'nda karşı karşıya geleceklerdir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan Yunan İç Savaşı'nda yukarıda adı geçen örgütler yer yer ülkeye hakim olmuşlardır. Batı Trakya'ya 1945 sonlarında hakim olan Marksist E.A.M. örgütü Türklere karşı yıldırma politikası gütmüşlerdir. Bu dönemde yaklaşık 20.000 Türk'ün Türkiye'ye göç ettiği bilinmektedir. (Poulten, 1991, s.221) İç savaş süresince Batı Trakyalı Türkler çoğunlukla merkezi hükümetin yanında yer almışlardır. 1946-1949 yılları arasında 27.400 Türk değişik birliklerde görev almış ve devlete olan bağlılıklarını göstermişlerdir. Bu Türklere birçoğu Kral Paulos tarafından takdir edilerek madalya almışlardır. Özellikle komünist çetelere karşı üstün başarılar kazanmışlar ve Yunan hükümetinin güvenini kazanmışlardır. (Demirbaş, 1996, s.128) Bütün bu fedakarlıkların ardından Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin öncülük etmesi neticesinde 20 Nisan 1951'de imzalanan Türk-Yunan Kültür Antlaşmasıyla; karşılıklı burs verilmesi, okul kitaplarındaki yanlışlıkların düzeltilmesi ve kontenjan öğretmenlerinin gönderilmesi gibi çeşitli hususlar öngörülmüştür.

İki ülkenin 1951 yılında NATO'ya girmeleriyle sonuçlanan ve iki ülkeyi birbirlerine yaklaştıran süreçte İkinci Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı'nda

cephede savaşarak vatandaşlık görevlerini yerine getiren Batı Trakya Türkleri, emeklerinin karşılığını tam olarak alamamışlardır. İşte bu karşılıklı iyi niyet safhasında Yunanistan tarafından “Türk kimliği” kabul edilmiştir. 1954 yılında çıkan kanunla “Türk Okulu” yazılı levhalar okullara asılmıştır. (Oran, 1993, s.147) 1952 yılında iki ülke cumhurbaşkanlarının karşılıklı ziyaretleri de iyi ilişkileri pekiştirmiştir. 1955 yılının 6-7 Eylül’ünde İstanbul’da meydana gelen Rum azınlığa karşı yapılan eylemler bile Batı Trakya Türklerinin iyi durumunu değiştirmemiştir. 1954 yılından itibaren baş gösteren Kıbrıs sorunu nedeniyle Türk-Yunan ilişkileri bozulmaya başlamış ve bu nedenle Batı Trakya Türklerine yapılan baskılar artmıştır.

3.5.2. 1963'den Günümüze Batı Trakya Türklerinin Durumları ve Türkiye'nin Politikası

1963 yılı Türk-Yunan ilişkileri açısından dönüm noktasıdır. Kıbrıs Türklerine karşı Rum lideri Makarios'un anayasal düzeni değiştirmek için başlattığı saldırılar üzerine ortaya çıkan Türk-Yunan anlaşmazlığı azınlıkların olumsuz etkilenmesine yol açmıştır.(a.g.e., s.147) Kıbrıs Türklerine yardım etmede aciz kalan Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan’la arasında imzalanmış bulunan Serbest Dolaşım ve İkamet Antlaşması’nı 16 Eylül 1964’de tek taraflı olarak iptal etmiştir. Türkiye Hükümeti bu noktada dönüm niteliğinde bir kararla çoğunlukla İstanbul’da yaşayan 8.500 kadar Yunan pasaportlu Rum’u sınır dışı etmiştir. Sonrasında Bozcaada ve Gökçeada’da Rumlara ait birçok arazi istimlak edilerek kamulaştırılmıştır. İstanbul’daki Rum nüfusunu neredeyse yok olma seviyesine getiren (günümüzde yaklaşık 5.000 Rum İstanbul’da yaşamaktadır) bu kararlar sonucunda doğal olarak Yunanistan karşılıklılık (mütekabiliyet) ilkesinin ortadan kalktığını ileri sürmüş ve ne yazık ki Batı Trakya politikasında serbest kalmıştır. Ardından Yunanistan, Paris Antlaşmasından sonra Yunan vatandaşı olarak kabul ettiği Menteşe

Adalarında yaşayan Türklerin bir kısmını sınırdışı etmiştir. (a.g.e., s.148) Bu noktada yukarıda değindiğim gibi Türkiye'nin sergilediği politikanın Yunanistan'da yaşayan soydaşlarımızı çok zor durumda bırakmıştır. Batı Trakya'daki Türkleri her fırsatta sınırdışı etmek için fırsat bekleyen Yunanistan'ın elini kuvvetlendirmiştir. Ancak şu da bir gerçektir ki Batı Trakya'da yaşayan Türk halk yaşadığı yere olan bağlılığının sonucu Yunanistan'ın baskı ve sindirme politikasına rağmen direnerek günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir.

Batı Trakya Türklerinin haklarının garanti altına alındığı ikili ve milletlerarası antlaşmalara yukarıda değinmişim. Bütün bu anlaşmalara rağmen özellikle Kıbrıs sorunu ile gerginleşen Türk-Yunan ilişkileri, Batı Trakya'daki Türk azınlığın sahip olduğu hakları mütekabiliyet ilkesinin kalktığını ileri süren Yunanistan tarafından sistemli olarak ihlal edilmeye başlanmıştır. Bunun sonucu olarak 20 Aralık 1968'de imzalanan Türk-Yunan Karma Kültür Protokol'de Yunanistan tarafından ihlal edilmiş ve çoğu zaman uygulanmamıştır. (Batı Trakya..., 1991, s.111) Yunanistan'daki Türk azınlığa uygulanan baskılar " Eğitim ve Cemaat Vakıfları ile ilgili Sorunlar" ve " İdari, Sosyal, Siyasal ve Mali Sorunlar" olarak incelenecektir.

3.5.2.1. Eğitim ve Cemaat Vakıfları ile İlgili Sorunlar

Batı Trakya'da şehir ve kasabalardaki Türklerin vakıf ve cemaat idaresi, 19uncu yüzyıldan itibaren merkezi bir yerden yönetilmeye başlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesinin ardından vakıfların yönetimi daha önce olduğu gibi devam etmiş ve milletlerarası antlaşmalarla cemaat ve yöneticilerinin seçimleri de garanti altına alınmıştır. 1913 Atina Antlaşmasıyla cemaat ve müftülük seçimlerinin yapılış şekli ve sistemi ortaya konmuş ve 2345 sayılı kanunla 1920'de Yunanistan tarafından bir iç hukuk sistemi haline getirilmiştir. Bu kanun da 1949 yılında çıkartılan Kral idaresi ile uygulamaya konmuştur. (Eren, 1997, s.159) 2345 sayılı

kanunun vakıflarla ilgili kısmı 1980'de, müftülüklerle ilgili kısmı da 1989'da Yunan yönetimi tarafından sebep gösterilmeden yürürlükten kaldırılmıştır.

Yunanistan geçmişte uyguladığı 2345/1920 sayılı kanuna ve Lozan Antlaşmasına aykırı olarak Türkler tarafından seçilmesi gereken vakıf yöneticilerini bu akitlere aykırı olarak kendisi atamıştır. Yunanistan'da 21 Nisan 1967 darbesinin ardından ülkede her türlü seçim yasaklanmış ve ardından İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'da bulunan Cemaat İdare Heyetleri ve başkanları da bu tarihten sonra tıpkı Türk vakıf yöneticileri gibi seçimle değil Yunan Hükümetleri tarafından atanmışlardır. (Oran, 1993, s.152)

Cemaat idareleri ve vakıfların yönetimleri, dini ve eğitim kurumlarının giderlerinin karşılanması yanında Türk Cemaatin temsilcisi sıfatını da taşımaktadırlar. Cemaat müftülüklerle içiçe bir görev yürütmektedir. Uygulamada müftülük cemaatin tasarrufunu kontrol etmektedir. (a.g.e., s.159) Batı Trakya Türkleri için cemaat kavramı birleştirici bir rol oynamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Batı Trakya'daki Türklerin ulusal kimliklerini korumak için dine yönelmelerini yanlış değerlendirmesi sonucunda azınlık içinde dinci ayrımı yapılması ve kimi hocaların Türkiye'ye girişine izin verilmemesi gibi uygulamalar, bölgedeki Türkleri Türkiye'ye karşı yabancılaştırmıştır. (a.g.e., s.157)

1972 yılında Yunan hükümetince çıkarılan bir kanunla okullardaki Türk okulu ibaresi kaldırılmış ve Türkiye'den gönderilen ders kitaplarının dağıtımı önlenmiştir. 1966 yılında kurulan Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunu Türk öğretmenler ile daha önce 1951 Kültür Antlaşması uyarınca Türkiye'den gönderilen Kontenjan Öğretmenlerinin bölgede öğretmenlik yapmasına engel olunmuştur. Yine de 1973 yılı itibarıyla Batı Trakya azınlık ilkokullarında eğitimlerini Türkiye'de tamamlamış 140 kadar öğretmen görev yapmaktadır. Bunlardan başka görev yapan formasyon almamış öğretmenlerde Türk Milli Eğitim Bakanlığınca açılan yaz kurslarına devam ederek öğretmen belgesi almışlardır. (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, s.673) Batı Trakya'da 1975 yılına kadar 12.000 kadar öğrencisi olan 241 ilkokul ile 637 öğrencisi bulunan iki lise bulunmaktaydı.(Oran, 1993, s.159) Bu okullarda 23 saat Yunanca, 13

saat Türkçe ders yapılmakta, yine aynı dönemde İstanbul'daki Rum okullarında ise 13 saat Türkçe, 23 saat Yunanca ders yapılmaktaydı. (Yıldız, 1983, s.3) Bu okulların dışında Osmanlı döneminden kalma, dönemin eğitim anlayışını devam ettiren dini öğretim yapan üç medrese daha mevcuttur. (Orhonlu, 1973, s.1103) Menteşe Adalarından Rodos'ta 7, İstanköy'de 2 Türk okulu mevcuttur. (Erinç, 1978, s.59) Yunanistan'da okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 14 iken bu oran ne yazık ki Müslüman Türk azınlığında yüzde 60'a kadar yükselmektedir. 1973 yılı itibariyle okullarda verilen eğitimin yüzde 69'u yeni harflerle yapılmaktadır.

1985'de Yunanistan hükümeti tarafından tüm ortaokullardan liselere geçişin Yunanca bir sınav ile yapılmasına ilişkin kanun getirilmiştir. Özellikle Yunanca konusunda problem çeken Türk azınlığın lise ve yüksek öğrenimi dolaylı olarak engellenmiştir. Bu sınavla ilgili olarak Türk Dışişleri Bakanlığı'nın girişimleri bir sonuç vermemiştir. Yunan tarafı bu sınavın İstanbul Rum azınlığa getirilen ve Türk eğitim sisteminde de bulunmayan ortaokullara giriş sınavına karşılık olarak getirildiği Yunanistan tarafından belirtilmiştir.

3.5.2.2. İdari, Sosyal, Siyasal ve Mali Sorunlar

Yunanistan'ın günümüze kadar uyguladığı politikalar sonucu; Batı Trakya Türkleri 1923 yılında Batı Trakya'da ekilebilir arazinin %84'üne sahipken günümüzde bu oran %30'lar seviyesine kadar inmiştir. Yunanistan'da yapılan kamulaştırmaların %80'inin Türklere ait topraklarda yapılmış olduğu düşünülürse, Yunanistan tarafından bu konuda sistemli bir politika izlendiği ortaya çıkmaktadır. 4 Ağustos 1963'de yapılan bir düzenlemeyle günümüzde de geçerli olan azınlıkların gayrimenkul alma ve kiralama yasağı getirilmiştir. Bu yasakla ilgili olarak kurulan komisyon tarafından izin alınmak şartıyla işlem yapılabilir. Bünye itibariyle toprağa bağlı bir topluluk olan Türk azınlığının, gayrimenkul sahibi

olamaması göç eğilimini teşvik eder bir niteliktedir. Ayrıca 1930 yıllarında Yunanistan' da yapılan bir arazi sayımında Türk azınlıktan bir kısmı yeni bir vergi getirileceği endişesi ile mallarını tam bildirmemişlerdir. Bu yüzden 1970'li yıllarda bu arazileri devlet arazisi olarak nitelendirilmek istenmiştir. Arazilere ait Osmanlı kayıtları Yunanistan'da geçerli sayıldığından Türk azınlığın herhangi bir sebeple kaybetmiş oldukları tapu senedi örnekleri Türk Tapu ve Kadastro kayıtlarından bulunarak kendilerine gönderilmiştir. (T.B.M.M Tutanak Dergisi...., s.672) Yunanistan'da azınlıklara yönelik kamulaştırma 1953 yılında çıkarılan turizm kanunu ile Menteşe Adaları'nda da çok sayıda Türk azınlığa ait araziler istimlak edilerek buralara turistik tesisler yapılmıştır. (Eriş, 1978, s.76)

1968 yılında Yunan Anayasası'nda Hıristiyan olmayanların devlet memuru olamayacağı hükmü yer almıştır. Bu kanunla Yunanistan'da yaşayan Türk Azınlığın kamu hizmetlerinde çalışması engellenmiştir. Yunanistan vatandaşlık kanununun 19uncu maddesini oluşturan " Yunan etnik kökeninden olmayan bir kişi eğer Yunanistan'dan bir daha geri dönmek niyetiyle ayrılırsa vatandaşlıktan çıkarılır" ibaresine dayanarak Yunanistan'dan seyahat amacı ile yurtdışına çıkan Türkleri vatandaşlıktan atmaktadır.(Sarıay, 1991, s.260) Bu madde Yunanistan Hükümeti tarafından 1999 yılında kaldırılmıştır.

Batı Trakya'nın kuzeyinde Bulgaristan sınırında Balkan kolu diye bilinen dağlık bölge 1953 yılında yasak bölge ilan edilmiş ve giriş-çıkışlar askeri denetim altında yapılmaktadır. (Aydınlı, 1971, s.388) Bulgaristan'dan gelebilecek bir saldırı nedeniyle oluşturulan bu bölgeye 1990'dan sonra soğuk savaşın bitmesine rağmen 10 adet Türk köyü daha eklenmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kültür Antlaşması ve Kültür Protokolleri gereği Türk okullarında okutulması gereken ders kitapların okutulmasına bu bölgede müsaade edilmemiştir. Ayrıca Türkiye'deki öğretmen okullarından mezun öğretmenlerin bu bölgede görev yapmalarına da izin verilmemiştir. (Rodoplu, 1994, s.1807) Bu şekilde bölgedeki Türk nüfusun birbiriyle iletişimi kesilerek birbirlerinden ayrılmaları sağlanmıştır.

1982 yılında İskeçe'nin İlhanlı Köyündeki 200 civarındaki Türkün arazisinin tapuları geçersiz kılınmış ve ellerinden alınmıştır. Bu karar karşısında Türk köylüleri 17 Mart'ta direnişe geçerek 2 Nisan'a kadar üç oturma eylemi yapmış ve protesto gösterileri düzenlemişlerdir. İskeçe şehir merkezinde gerçekleşen bu eylemlerle Türkler 1920'den sonraki dönemde ilk defa baskılara karşı kitlesel tavır koymuş ve meşru haklarını arama yoluna gitmişlerdir.

1982 ve sonrası dönemde yapılan baskılar konusunda Batı Trakya Türkleri daha bilinçli ve örgütü olarak haklarını aramaya çalışmışlardır. Helsinki Nihai Senedi'nin 1975'de gündeme gelmesiyle birlikte, bütün dünyada ön plana çıkmaya başlayan " İnsan Hakları " çerçevesinde Batı Trakya Türk aydınları gerek Yunanistan içinde gerekse ülke dışında uluslar arası platformlarda dile getirmeye çalışmışlardır.

Bu sırada Yunanistan'ın, Batı Trakya Türeleri'nin kültürel, sosyal ve sportif alanlarda faaliyet gösteren derneklerini birlik altında toplayan "Türk Birliği" tipi derneklerinin başlarındaki Türk ibaresini kaldırma ve kapatma girişimlerine karşısında Türkler haklarını aramaya çalışmışlardır. 1980'lerde sürüp giden bu davalar sonunda, Yunan yargıtayının 1987 yılındaki kapatma kararına karşı hem aynı yıl, hem de 1988 ve 1989'da imza kampanyaları düzenleyerek karara karşı tepkilerini ortaya koymuşlardır.

Batı Trakya Türkleri haklarını demokratik platformlarda aramalarında seçme ve seçilme hakkını da kullanmaktadırlar. Her seçim döneminde Batı Trakya Türkleri Yunan Parlamentosunda temsil edilmiştir. (Ahmet, 1994, s.1797) Mevcut oy potansiyeli ile en az iki milletvekili seçebilen Türk toplumu, belli büyük partilerden adaylık koyan kişileri seçmek suretiyle temsil hakkını kullanmaktaydı. Fakat seçilen milletvekillerinin siyasi parti disiplini dolayısıyla toplumun sıkıntılarını dile getirmede zorluklarla karşılaşması Türk toplumunu bağımsız adaylara oy vermeye yöneltmiştir. Kasım 1990'da Yunan Parlamentosu, Türk azınlığın parlamentoda temsil edilmesini önlemek maksadıyla seçimlerde bağımsız adaylara %3 oranında baraj uygulanmasını kabul etmiştir. (Demircioğlu, 1998, s.143)

Lozan Antlaşması'ndan önce 129.120 olan Yunanistan'da Türk nüfusu yüksek olan doğum oranına rağmen günümüze kadar artış göstermiş olup yaklaşık 150.000 Türk yaşamaktadır. Yunanistan'da Mübadele Antlaşması sonucunda 1933 yılı itibariyle Batı Trakya'dan Türkiye'ye yaklaşık 384.000 kişi göç etmiştir. Yunanistan'ın uyguladığı bilinçli politikalar sonucunda; 1923-1939 yılları arasında 38.556 kişi, 1939-1960 yılları arasında 72.567 kişi ve 1960-1980 yılları arasında iltica veya vatandaşlıktan çıkarılmak suretiyle yaklaşık 19.000 Batı Trakya Türkü Türkiye'ye göç etmiştir. (Baydar, 1994, s.1769)

Lozan Antlaşması'nda imzalanan mübadele Antlaşmasında mübadele dışı bırakılan İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da yaşayan Rum nüfusu büyük ölçüde azalmıştır. İstanbul' da ve iki adada yaşayan Rumların göçünde en önemli etken 1964 yılında Türk Hükümeti tarafından alınan kararlardır. Bu kararlar sonucu İstanbul'da Rumların yaklaşık 4.500-5.000 kişi kalmaları, karşılıklılık ilkesini ortadan kaldırıldığı Atina yönetimi tarafından olduğu gibi bazı Türk yazarlarca da ileri sürülmektedir. (Oran, 1991, s.149) Bu nedenle Yunan Hükümetleri Batı Trakya Türkleri hakkında istedikleri kararları çekinmeden almakta ve uygulamaktadırlar.

Yunanistan Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanıp Batı Trakya Türklerinin ülkesinde bir azınlık durumuna düşmesinden itibaren bu azınlık üzerinde baskı politikası uygulamış ve bu topluluğu başvurduğu çeşitli yollarla asimile etmeye çalışmıştır. Bu baskı ve asimilasyon politikalarının dozu, içinde bulunulan dönemin siyasi konjonktürüne ve ağırlıklı olarak Türkiye ile ilişkilere paralel olarak farklılık göstermiştir. Türkiye ile ilişkilerin gerginleştiği dönemlerde, ağırlıklı olarak da Kıbrıs nedeniyle, Yunanistan baskı ve asimilasyon politikalarını açıktan açığa sistematik olarak yürütmüş, ilişkilerin nispeten iyi olduğu dönemlerde ise bunu aldığı idari kararlar vasıtasıyla yürütmüştür. Ancak her iki dönemde de bu politikalarından vazgeçmemiştir.

Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üye olduğu 1981 yılından itibaren gerek uluslararası insan hakları baskı gruplarının, gerekse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin aldığı kararların oluşturduğu baskıyla bu

politikalarında sözde bir yumuşama görüldüyse de temel amacını değiştirdiğini söylemek fazla iyimserlik olacaktır.

Yunanistan'da bunlar olurken Lozan Barış Antlaşması'na imza koyarak Batı Trakya Türk Azınlığı'nın Yunanistan topraklarında kalmasına razı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasını yürütenler bunalım dönemleri dışında bu topluluğa çok fazla ilgi göstermemişlerdir. Yazılı ve görsel basınımız da dışişlerinden çok farklı bir tutum benimsememiş, sadece kriz dönemlerinde belli bir süre bu topluluğun sorunlarına yer ayırmışlardır.

Oysa kendi özgür iradelerinin dışında gelişen olaylar sonucunda, etnik ve dinsel köken olarak bir bütün oluşturdukları asıl toplumlarından uzaklaştırılmış olan, bu da yetmiyormuş gibi uluslar arası anlaşmalarla kendilerine sağlanmış olan haklarından yararlandırılmayan ve yaşadıkları toplumdan dışlanıp, potansiyel bir düşman olarak görülen bu insanların haklarının korunması Lozan Antlaşması'na imza koyan Türkiye Cumhuriyeti'nin görevi olmalıdır.

Günümüzde uluslararası hukukun veya anlaşmaların kapsamına giren konular, devletlerin iç hukukunun sınırlarını aşmıştır ve bunların en başında da insan hakları gelmektedir. Dolayısıyla bu konuda belli kurallara uyulması için Türkiye tarafından değerlendirilemez. İnsan haklarının söylem olarak en fazla ilgi gördüğü günümüzde ana temellerinden birini insan haklarına oturtan Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'da demokratik değer ve kurumların işlerliğinin sağlanması, azınlıklara ait bir çok soruna çözüm yollarını açacaktır. Bunun yolu da konuyu uluslararası platforma taşımaktan geçmektedir. Günümüzde uluslararası kuruluşların ülkelerin iç hukukundaki yaptırıcı gücü yadırganamayacak kadar büyüktür.

Gerek Batı Trakya Türk azınlığı, gerekse Türkiye Cumhuriyeti tarafından konunun bilimsel ve nesnel olarak her türlü uluslararası ortamda anlatılması atılacak ilk adım olmalıdır. Batı Trakya Türk azınlığının sorunları Türk-Yunan ilişkilerini etkileyen diğer sorunlardan farklılık arz etmektedir. Diğer sorunlar da (Kıta Sahaneliği, Karasuyu, FIR Hattı vb.) önemli olmakla ve toplumların tamamını ilgilendirmekle birlikte, insanların hayatını doğrudan etkilememektedir. Oysa Batı Trakya ile ilgili her karar orada yaşayan

insanların gündelik yaşantısını doğrudan etkilemekte ve kişisel sorunlara dönüşmektedir.

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasının üzerinden 80 yıl geçmesine rağmen bu süre zarfında Batı Trakya Türk azınlığı hukuki ve demokratik olmayan uygulamalara maruz kalmışlar ve kalmaya devam etmektedirler. Yunanistan'ın isminde "Türk" geçiyor diye kadınların kurduğu bir derneği bile kapatma gereği duyması temel hak ve özgürlüklere bakışını yansıtmaktadır denilebilir.

4. BULGARİSTAN TÜRKLERİ

4.1. Buldukları Yerler ve Tarihçe

Bulgaristan'da Türklerin yerleşimi Türklerin Müslüman oluşlarından öncelere dayanmaktadır. Bulgar kelimesi Türkçe olup "bulgalamak, bulamak-karıştırmak" manalarına gelmektedir. (Rosanyi, 2005, s.219) Bulgar adı M.S.480 yıllarından itibaren Bizans kaynaklarında görülmeye başlanmıştır. (Ecer, 1995, s.21) 10uncu ve 13üncü yüzyıllar arasında Karadeniz'in kuzeyinden gelip bu bölgede yerleşen Peçenekler ve Uzların çoğunluğu zamanla Slavlaşmış ise de, bir kısmı Türklüğünü muhafaza etmiştir. Bulgaristan'a bugünkü ismini veren Türklerin Oğuz Türklerinden ayrılarak Güney Rusya'ya yerleşen Oğur Türkleri ve Hunları olduğu anlaşılmaktadır. (Kafesoğlu, 1985, s.4) Osmanlı fetihlerinden de evvel, Bizanslılar, Latin ve Slav akınlarına karşı bir tampon vazifesi icra etmek üzere Müslüman Türkleri Anadolu'dan getirip bölgeye yerleştirmişlerdir. Vidin, Tirnova ve Dobruca Bulgar devletçiklerinin 1371 yılında Osmanlı hakimiyetini kabul etmeleri ile buralara Anadolu'dan Türkler yerleşmeye başladı. Osmanlı Devleti 14üncü ve 15inci yüzyıllarda takip ettiği iskan siyaseti ile Anadolu'nun muhtelif yerlerinden bölgeye Müslüman ahaliyi göç ettirdi. Böylece 16ncı yüzyıl ortalarında bugünkü Bulgaristan coğrafyasında Türkler çoğunluk duruma geçtiler. (Türk Tarih Yüksek, 1992, s.1324)

18inci yüzyıl başlarında Çar Petro, sıcak denizlere ulaşmadan Rusya'nın varlığını sürdürme ve büyümesinin mümkün olamayacağını belirtiyor ve bunu milli bir amaç olarak gelecek kuşaklara gösteriyordu. Bu amacın gerçekleşmesi, Osmanlı Devleti ile yapılacak savaşlara ve kazanılacak topraklara bağlıydı. Çar Petro komutasındaki Rus ordusunun 1711'de Osmanlı ordusu karşısında bozguna uğramasına rağmen 1768 ile 1829 yılları arasında yapılan 6 savaşı da kazanan Ruslar, Kırım, Ukrayna, Kafkasya ve Kuzey Azerbaycan'ı alarak Balkanlar ve Doğu Anadolu'da karadan ve Karadeniz'de ise denizden Osmanlı Devleti ile ortak sınıra sahip

olmuştu. Aynı dönemde Osmanlı Devleti, bilim ve teknolojiye geri kaldığı gibi iç çekişme ve huzursuzluklar, askeri ve idari kadrolardaki görevlilerin rekabet ve kutuplaşmaları gibi bir çok nedenlerle her geçen gün gerileme ve zayıflama emareleri baş göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bu şartlara bir de ağır Rus baskı ve oldukça yıpratıcı savaşlarının eklenmesi ile durum daha da vahimleşmişti.

19uncu yüzyıl sonlarına doğru Ruslar sıcak denizlere inme hedefine yönelik olarak, Bulgarlarla ilgilenmeye başladılar. Balkan halkları, Rusya'nın kışkırtması ile bazı isyanlara teşebbüs etmişlerdir. Ruslara ağır bir darbe indirmeden Osmanlı Devleti'nin rahat bir nefes alamayacağını gören Reşit Paşa, diplomasi ile İngiltere, Fransa ve Sardunya (İtalya) devletleri ile ittifak kurarak Ruslara karşı 1853'de Kırım Savaşını başlatır. 2.5 yıla yakın süren ve çok kanlı geçen muharebelerden sonra müttefik orduları, Rus birliklerini ağır bir yenilgiye uğratar ve 1856'da Kırım'ı işgal eder (Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985, s.2842) Kırım Savaşı sonunda imzalanan Paris Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü teminat altına alınmış, Karadeniz tarafsız bir hale getirilmiş ve bu sularda tersane ve donanma bulundurulması yasaklanmıştır. (Aydın, 1992, s.35) Bu durum, belirli bir süre için de olsa Osmanlı Devleti'ni rahatlatıyordu.

Ancak Rusların sıcak denizlere inme emeli hiçbir zaman sönmemişti. Tamamen kendi kontrolleri ve güdümü altında bir kenarı Ege Denizine açılan bir Bulgaristan devleti kendilerine faydalı olabilirdi. 1876 yılında Bulgaristan komisyonu kuruldu. Komisyon, kurulması planlanan Bulgaristan'ın halihazır ve ilerideki yönetim sistemi, ekonomik ve sosyal yapısı, demografik durumu üzerinde çalışacak ve Bulgaristan'ın polis ve ordusunu kuracaktır. Çar Aleksandr daha evvel Polonya'nın Ruslaştırılmasında faaliyet göstermiş Panslavist Prens Cerkasski'yi komisyonun başına getirdi. Tarihçiler, coğrafyacilar ve Balkanlarda çalışmış eski Rus konsolosları bu komisyon bünyesinde topladı. Komisyon çalışmaları esnasında kurulması planlanan Bulgaristan'da Bulgarların çoğunluk olmadıklarını fark etti. Bugünkü Bulgaristan coğrafyasında, 1876 yılında toplam nüfus 3.200.000 idi. Bunların yarısı yani 1.600.000'i Türk ve Müslüman yarısı da Bulgar ve gayri Müslim idi. Böyle bir demografik yapıyla bir Bulgar devleti kurulamazdı. O halde

demografik yapıyı kurulacak Bulgar devletine göre şekillendirmek gerekiyordu.

Bu şartlar altında yapılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rusya Dışişleri Bakanı müsteşarı Milyutin'in " 2.5 milyon insan kolay, kolay yok edilemez " şeklinde itirazlarına rağmen Bulgaristan komisyonu başkanı Cercasski tarafından, kendi ifadesi ile bir " Irk yok etme savaşı" olarak planlandı ve icra edildi. (Şimşir, 1989, s.82) Hafızalarımıza 93 faciası olarak geçen bu savaş sonrasında Bulgaristan'da Bulgar nüfusu çoğunluk yapıldı. Kalan 800.000 civarındaki Müslüman Türk, Berlin antlaşması ile kurulan otonom Bulgaristan prensliği ve Doğu Rumeli Eyaleti'nin toplam nüfusu %27 nispetinde ilk defa azınlık durumuna düştü. (a.g.e., s.87)

Tarihi akış içerisinde, bugünkü Bulgaristan'ı oluşturan Osmanlının Tuna ve Edirne vilayetlerinde yaşayan Türklerin Bulgaristan Türkleri haline gelişi bu iki vilayet üzerinde Bulgar devletinin kurulup genişlemesi ile, 1877-78 Osmanlı Rus Harbi dahil üç aşamada olmuştur.

Birinci Aşama; yukarıda bahsedildiği üzere 1877-78 Osmanlı Rus harbi ve bu savaş sonrasında imzalanan Ayastefenos ve onun düzeltilerek "Berlin" adını alan antlaşmadır. Bu antlaşma ile Tuna vilayetinin Sofya, Vidin Rusçuk, Tırnova ve Varna sancakları üzerinde bir Bulgar Prenslığı kurulmuş, böylece buraların Türk halkı ana vatanından koparılmıştır.

İkinci aşama; aynı antlaşmada Edirne vilayetinin Filibe (Plovdiv) ve İslimiye (Sliven) sancakları üzerinde imtiyazlı Doğu Rumeli vilayeti kurulmuştu. 1885'de bu vilayet de Bulgaristan Prenslığına katılmış, bu suretle Doğu Rumeli Türkleri de Bulgar yönetimine altına girmiştir.

Üçüncü Aşama; 1912-1913 Balkan savaşı sonunda Bulgaristan, Batı Trakya ve Rodoplar bölgesinde Kırcaali, Eğridere, Koşukavak, Darıdere, Mestanlı, Ortaköy, Dövlen, Paşmaklı, ve Nevrokop olmak üzere dokuz Türk ilçesini topraklarına katmasıyla buralardaki nüfusun %90'ını oluşturan Türkler de Bulgar vatandaşı oldular.

Berlin Antlaşması ile kurulan Bulgaristan 63.000 kilometrekarelik bir Prenslik iken, 1885'de 96.000, 1913'de 103.000 ve daha sonra 111.000 kilometrekarelik bir devlet olmuştur. Bulgaristan, Türkiye zararına safha safha büyüdükçe, parça parça Türk nüfusunu da ülke sınırlarına dahil etmiştir.

4.2. Nüfus

En son 1940 yılında, Güney Dobruca toprakları da Romanya'dan alınıp Bulgaristan'a verilmiş, burada yaşayan Türk halk Bulgaristan'a geçmiştir.

Tuna ve Edirne vilayetleri çok milletli imparatorluk topraklarıydı. Ama beş yüzyıldır Türk toprağı olan, karadan ve denizden İstanbul'a komşu bu iki vilayette Türk nüfusu büyük bir çoğunluğu oluşturmaktaydı. 1876 yılında Tuna vilayetinin altı sancağında (Niş hariç) 1.130.000 Bulgar ve 1.120.000 Müslüman Türk vardı. Berlin Antlaşması ile Doğu Rumeli adını alan Filibe ve İslimiye sancaklarında ise, yine 1876'da 483.000 Bulgar'a karşılık, 681.000 Türk yaşıyordu. (Turan, 1996, s.114)

1877-78 Osmanlı Rus Savaşı, bu nüfus dengesini Türklerin aleyhine değiştirmiştir. Tuna cephesinde yedi ay süren bu savaşta, bir milyon kadar Türk kanlı biçimde yerlerinden sökülerek göçe zorlanmıştır. Savaş sonrasında topraklarına geri dönmek isteyenler, Ruslar ve Bulgar çeteleri tarafından silahla karşılandılar ve tekrar geriye, Osmanlı Devleti topraklarına sığınmak zorunda kaldılar. Bu iki vilayette ilk defa Türkler Azınlık durumuna düştüler. 1879'dan sonra Balkanlardan ve özellikle Bulgaristan'dan Türk göçleri devam etmiş, Türk nüfusu gittikçe azalmış veya azaltılmıştır. Tabii artışlar ve Bulgaristan'a yeni toprakların katılması ile bu azalma dengelenmiştir.

Türk nüfusu zorunlu ve gizli göçlere rağmen %2'nin üzerindeki doğum oranı ile Bulgar nüfusu içerisinde %10-11 oranını hemen hemen sürekli

muhafaza etmiştir. Bugün Bulgaristan'daki Türk nüfusu 800.000'inin üzerindedir.

Bu miktarın ötesinde 300.000 kadar Türk de ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmıştır. (Türkiye ve Türk Dünyası, 1997,s.66) 1956 yılına kadar Türk ve Müslüman nüfusu ayrıca gösterilirken, bu tarihten itibaren uygulamaya son verilerek sadece Müslüman nüfus olarak açıklanmaya başlamıştır.

Bulgaristan'ın 2nci Meşrutiyetten sonra bağımsızlığını ilanını müteakip ve özellikle 1912-1913 Balkan Harbi sırasında Türkleri Bulgarlaştırmak için, Türk isimlerini Bulgar isimleri ile değiştirmek, köylerde camileri yıkmak, halkı Hıristiyanlığa zorlamak, Türk ve Müslüman kıyafetlerini yasaklamak başta olmak üzere, Türk kimliğini silmeye yönelik faaliyetlere girişmiştir. 1914'de Türk-Bulgar ittifakı neticesinde bundan vazgeçilerek isimler geri verilmiştir. Birinci Dünya savaşından sonra 1919–1923 yıllarında, Bulgaristan Türk azınlığı rahat bir nefes alabildi. Bunda Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olmanın verdiği "duygusal yaklaşım" söz konusudur. Ayrıca Bulgaristan'da ihtilaller sonrasında iktidara gelen Çiftçi Partisi'nin %80'i çiftçi olan Türk azınlığın desteğini almak istemesi ve daha sonra değinilecek olan Neuilly Antlaşmasının " Azınlıkların Korunması " başlıklı bölümünün getirdiği yükümlülüklerin de etkisi olmuştur. Stambuliyski (Çiftçi Partisi) hükümeti ile eğitim başta olmak üzere azınlıkların lehinde birçok düzenlemeler yapılarak hayata geçirilmiştir.

Faşist dönemin başlamasıyla yukarıda belirtilmiş olan olumlu uygulamalar değişmeye başlamıştır. 1934 sonrası Bulgarlar, bir toprak ihtilali yaparak Türklerin elindeki arazilere el koymuşlardır.(Kekikoğlu, 1985, s.167) Daha önce uygulanan metotlar ile Bulgarlaştırma kampanyası başlatılmış, 1935–1940 yılları arasında Bulgaristan'dan 95.494 Türk göç etmiştir. (Şimşir, 1989, s.65)

İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaştan hemen sonraki dönemde Bulgaristan'dan Türk göçleri azalmıştır. 1941–1949 yılları arasında sadece 14.390 Türk göçmeni gelmiştir. 1949 yılı sonunda Bulgaristan'da 850.000 Türk bulunmaktaydı. (Ağanoğlu, 2001, s.310)

8 Eylül 1944 günü General Tolbuhin komutasındaki Rus orduları Bulgar topraklarına girmişlerdir. Rus kuvvetlerinin Bulgaristan'a girişi ile Bulgar Faşist rejimi devrilmiş ve 9 Eylül 1944 sabahı Bulgaristan 'da yeni bir hükümet kurulmuştur. Bulgaristan tarihinde, bu yeni bir dönemin, Bulgaristan'ın komünizme geçişinin başlangıcı olmuştur.

Başlangıçta komünist yönetim daha önce uygulanan Bulgarlaştırma politikalarını durdurarak, azınlıklar lehine olumlu uygulamaların yapılacağı izlenimini vermiştir, nitekim 1945 yılında "Işık" ismi ile bir Türk gazetesi çıkarılmaya başlanmıştır. Bulgaristan Türkleri vatan cephesi komiteleri vasıtası ile toplantılar konferanslar tertip etmiş, bu toplantıda çeşitli kararlar alınarak sorunlu sahalari (eğitim sorunları, vakıf sorunları, dini sorunlar) dile getirip çözümleri için yeni yönetime isteklerde bulunulmuştur. Bu başvurularda da okullar için yardım verilmesi gibi bazı olumlu sonuçlar da alınmıştır.

Komünist rejimin ülkeye tam olarak hakimiyetini müteakip, tek bir sosyalist Bulgar devleti ve milleti yaratma fikrini uygulamaya başlamışlardır. Bu faaliyetin başlangıcını 1946 yılında Türk okullarının devletleştirilmesi oluşturuyordu. 1950–1951 yıllarında Bulgaristan'dan 154.000 Türk Türkiye'ye göç etmiş, veya göç ettirilmiştir (Tehcir). Bu tehcir politikası aniden başlatılmış ve 1951'in Kasım ayında aniden durdurulmuştur. Böylece 1952 yılında Bulgaristan'da 800.000 Türk kalmıştı. (Ağanoğlu, 2001, s.313)

1 Aralık 1956 günü yapılan Bulgar genel nüfus sayımı ise Bulgaristan'daki Türk nüfusunu 656.025 olarak göstermekteydi. Bu sonuçlar resmen Birleşmiş Milletlere de bildirilmiştir. Sayım sonuçlarında Türk nüfusunun 200.000 eksik gösterilmesinin sebebi ise, 100.000'in Çingene 100.000'in de doğrudan Bulgarlara katılmış olmasından ileri gelmektedir.

1969'da Bulgaristan'daki Türk nüfusu 1 milyonu aşıyordu. 1969–1978 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 130.000 kadar göçmen gelmiş olmasına rağmen, nüfus artış oranının yüksek olmasından dolayı Türk nüfus açıklığı kapatılmıştır. (a.g.e., s.313) 1989 büyük göçünden (yaklaşık 300.000 kişi göç etmiştir) sonra, bugün Bulgaristan'da 800.000 civarında Türk yaşamaktadır.

Bulgaristan'ın Őu anki nűfusu (Temmuz 2005 sayımına gűre) 7 milyon 450 bindir. Bu nűfusun yaklaŐık %9.4'ű Tűrk'tűr. (Karpas, 2005, s.34)

4.3. Milletlerarası AntlaŐmalara Gűre Bulgaristan Tűrklerinin Hukuki Statűsű

4.3.1. Çok Tarafly Siyasi Antlaşmalar

4.3.1.1. Berlin Antlaşması

Berlin antlaŐması ile fiili varlyđını kazanan Bulgaristan prensliđi, antlaŐmayı imzalamakla, űlkesindeki Tűrklerin hak ve menfaatlerine saygı gűsterecek, kanun ve yűnetmelikleri bu hűkűmlere uygun olarak çıkaracak ve uygulayacaktı. Milletlerarası hukuka gűre bu tűr antlaŐmalar taraf devletlerin kesin rızaları olmadıkça kaldırılamaz, savaŐlar dahi sona erdirici etki yaratamaz. (Erođlu, 85, s.45)

13 Temmuz 1878 tarihli Berlin AntlaŐmasına gűre Bulgaristan, Dođu Rumeli ve Trakya ile ilgili baŐlıca dűzenlemeler Őunlardı: Bűyűk Bulgaristan, ű bűlgeye ayrılıyordu. Birinci bűlgede, Tuna ile Balkan dađları arasında, Osmanly Hakimiyeti altında, muhtar, Babıali'ye vergi veren bir Bulgaristan Prenslđi kuruluyordu. Prens, halkın seçimi, Osmanly PadiŐahının bu seçimi tasdiki ve bűyűk devletlerin kabulűyle tayin edilecekti. Bulgaristan yalnız dokuz ay sűreyle Rusya tarafından idare edilecek, bu sűre sonunda Prens'in seçimi yapılacaktı. İkinci bűlge, Dođu Rumeli adıyla Osmanly Devletine bırakılan, Balkan dađlarının gűneyindeki bűlgeydi. Burada kurulacak olan Dođu Rumeli vilayeti, idarű muhtariyete sahip olmakla beraber Osmanly hazinesine yıllık vergi verecek, siyasi ve askeri bakımından PadiŐaha tabi

olacak, sınırlarının korunması Osmanlı Devleti'ne ait olacaktı. Bu bölgenin idaresi hakkında büyük devletler tarafından kurulan bir komisyon, bir talimatname hazırlayacak, Doğu Rumeli bu talimatnameye göre Padişah tarafından tayin edilen ve büyük devletlerin onaylayacağı bir Hıristiyan vali tarafından idare edilecekti. Bölgede asayiş, yerli milis ve jandarma kuvvetleri tarafından sağlanacak, bu kuvvetlerin subayları Padişah tarafından tayin edilecekti. Savaş durumu hariç, burada Türk askeri bulunmayacak, ancak tehlike halinde vali, Türk askerini vilayetin içine çağırabilecekti. Üçüncü bölge ise Makedonya olup, burada ıslahat yapılması şartıyla Osmanlı Devletine bırakılıyordu. Bu hükümlerden anlaşıldığı gibi Osmanlı Devleti, kendisine bağlı olarak kurulmuş olsa bile Bulgaristan'ın iç işlerine müdahale edemeyecekti. Doğu Rumeli ise, Osmanlı Devleti'nin bir vilayeti durumunda olmasına rağmen, bu vilayetin idaresi milletlerarası bir komisyonun hazırlayacağı bir nizamnameye göre yapılacaktı.

4.3.1.2. Neuilly Barış Antlaşması

27 Kasım 1919 tarihinde, Türkiye'nin taraf olmadığı, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, Müttefiklerle Bulgaristan arasında imzalandı. Neuilly Antlaşmasının dördüncü bölümü, Bulgaristan'daki azınlıkların korunması ile ilgilidir. Bulgaristan bu bölümdeki hükümleri, temel yasa olarak tanımayı taahhüt ederek söz konusu hükümleri "Anayasa" değerinde kabul etmiştir. Hiçbir kanun veya resmi karar antlaşma hükümlerine aykırı olmayacaktır. Bu antlaşmanın ilgili hükümleri ile: (Pazarcı, 1985, s.165)

50nci maddenin ilk paragrafı soydaşlarımızın, yaşama hakkı ile temel hürriyetleri, doğuş, milliyet, ırk, dil, ve din farkı gözetmeksizin güvence altına almıştır. İkinci paragrafı ile, Bulgaristan'ın bütün ahalisi; kamu güvenliğine ve hüsnü ahlaka ters düşmeyecek iman, din veya inançlarını aleni veya hususi surette ifa etme hakkına sahip olacaktır. Antlaşma hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığı, antlaşmayı imzalayan ülkelerin garantisi altında olacaktır.

53ncü madde, bütün Bulgar vatandaşlarının kanunlar önünde eşit olduğunu, her türlü işlemlerde istediği dili kullanmakta serbest olduğunu bildirmektedir.

54üncü madde, etnik din ve dil azınlıklarına mensup olan Bulgar vatandaşları, hayır kurumları, dini ve sosyal kurumlar, okullar ve benzeri eğitim kurumları kurup yönetebilecekler, burada kendi dillerini serbestçe kullanıp, serbestçe ibadet edebileceklerdir demektir.

55inci madde, azınlıkların kendi dillerinde eğitim yapabilmesini devlet ve belediye bütçeleri ile kamu fonlardan pay ayrılmasını garanti altına almıştır.

56ncı madde, azınlıkların gönüllü göçleri ile ilgili olup bu konuda Bulgar devletinin inisiyatifini sınırlamıştır.

Türkiye bu antlaşmadan 6 yıl sonra 1925 yılında Bulgaristan ile imzaladığı Dostluk Antlaşmasında Neuilly'ye atıfta bulunmuş ve kabul edilen hükümlerin Bulgaristan'daki Türk toplumuna uygulanmasını güvence altına almıştır. Ayrıca Türkiye'nin Bulgaristan Türklerinin hak ve çıkarlarının korunması, gözetilmesi çerçevesinde hukuki bir bağı bulunduğunu dünya kamuoyuna ilan etmiştir.

4.3.2. İki Taraflı Siyasi Antlaşmalar

4.3.2.1. 1909 İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi

Bulgar Prensiği'nin 1908 yılında bağımsızlığını ilanını müteakip, 19 Nisan 1909'da Krallığın onaylanması amacıyla Osmanlı Hükümeti ile Bulgaristan Krallığı arasında bir protokol imzalanmıştır. Esasen bu protokol Berlin Antlaşması ile Bulgaristan'da yaşayan Türklerin elde etmiş oldukları hak ve menfaatlerin korunmasının bir teyidi ve tekrarıydı. Bu protokole göre: (Keskinöğlü, 1985, s.67)

Bulgar Hükümeti sınırları içerisinde yaşayan Müslüman-Türk azınlığa din ve mezhep hürriyeti tanıyordu. Türkler Bulgarlar gibi medeni ve siyasi haklara sahip olacaklar, camilerde Halife-Padişah adına hutbe okunmasına izin verilecek ve oradaki Türk-İslam vakıflarının korunması maksadıyla bir komisyon kurulacaktı. Bu komisyon iddiaları inceleyip sonuca bağlayacaktı.

Aynı gün protokolle birlikte bir de sözleşme imzalandı. Bu sözleşme ile Müftülükler hakkında bazı düzenlemeler yapılıyor, Türk-İslam cemaatinin hakları ve vakıf malları ile ilgili hükümler gündeme getiriliyordu.

Müftülüklerin önemli fonksiyonlarından biri Bulgaristan'daki Türk azınlığın temsilcisi olması idi. Protokole ek olarak imzalanan sözleşmenin birinci maddesine göre, Baş müftü Sofya'da bulunacak ve Bulgaristan Müftüleri arasından seçilecekti. Altıncı madde ise, Baş müftü Bulgaristan'daki Türk azınlık okullarını denetleyebilecek, yeni okulların yapımına karar verebilecekti. Bulgaristan'daki okul ve camilerin muhafaza ve idaresi için devlet bütçesinden kafi miktarda para tahsisine devam edilecekti.

Sözleşmenin yedinci maddesi ise, Bulgaristan'daki din ve hayır işlerine tahsis edilmişti. Binalar ile cami, mescit gibi ibadet yerlerinin dikkatle korunacağı, mecbur kalmadıkça yıkılmayacakları, istimliki mutlak gerekiyorsa Bulgar Hükümeti tarafından tazminat ödeneceği, yeni binaların yapılacağı ifade ediliyordu. Bu sözleşme ile Bulgaristan belirtilen taahhütleri yerine getireceğini beyan ederken Türk Hükümeti de sözleşme hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini kontrol etme hakkına sahip oluyordu.

4.3.2.2. 1913 Antlaşması ve Müftülüklerle İlgili Sözleşme

1912-1913 Birinci Balkan Harbinden sonra 29 Eylül 1913'de imzalanan bu antlaşma yirmi maddeden meydana gelmekteydi.

Antlaşmanın 8inci maddesi; bu topraklarda bulunan Türklerin Bulgar vatandaşları ile aynı hukuki ve siyasi haklara, din ve vicdan hürriyetine sahip olacaklarını, ibadet konusunda serbest olacaklarını söylemekteydi. 8inci

maddenin devamında Bulgaristan'da varolan İslam cemaati ve teşkilatı ile bunların varlıkları tanınıyor.

10uncu ve 11inci maddeler ile mal varlıklarına saygı gösterileceği, herhangi bir sınırlama getirilemeyeceği belirtiliyordu. 12nci madde ile de Türk–İslam vakıflarına dokunulmazlığı garanti altına alınıyordu.

Bu antlaşmanın iki numaralı eki olarak hazırlanan müftülüklerle ilgili sözleşme daha önce yapılan İstanbul protokolündeki Baş müftü ve diğer müftülükler ile ilgili hükümlerin tekrarı ve teyidi şeklinde idi. (İkbal, 1987, s.32)

4.3.2.3. 1925 Tarihli Türk–Bulgar Dostluk Antlaşması

Bulgaristan bozulmaz bir dostluk kurmak, diplomatik ilişkilerini geliştirmek maksadıyla 18 Ekim 1925 yılında Ankara'da Dostluk Antlaşması imzalandı.

Antlaşmanın birinci maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgar Krallığı arasında bozulmaz bir barış, içten ve sonsuz bir dostluk olacaktır” denmektedir. Ekli protokolün (a) paragrafında iki hükümet, azınlıkların korunmasına ilişkin olarak, Neuilly Antlaşmasında yazılı hükümlerin tümünden Bulgaristan'da yaşayan Türk–Müslüman azınlıkları ve Lozan Antlaşmasında yazılı hükümlerin tümünden Türkiye'de oturan Bulgarları yararlandırmayı karşılıklı olarak yüklenirler. Bu antlaşma süresiz olarak imzalanmıştır ve bu sebeple bugüne kadar geçerliliğini sürdürmektedir. Dolayısı ile Bulgaristan'ın Antlaşmadan doğan yükümlülüklerini bu güne kadar uygulanması, devlet olma geleneğine sahip ülke olma sorumluluğu içerisinde uygulaması gerekiyordu.

4.3.2.4. 1925 Tarihli Türk–Bulgar Dostluk Antlaşması, Oturma (İkamet) Sözleşmesi

İkamet sözleşmesinin 1inci maddesi; her iki ülke vatandaşlarının diğer ülkeye serbest olarak girip, çıkabileceklerini, serbestçe dolaşabileceklerini öngörmektedir.

2nci madde; taşınabilir mallarını götürebileceklerini, taşınamaz menkullerini serbestçe tasfiye edebileceklerini belirtmektedir. Bu sözleşmenin önemli bölümlerinden biri isteğe bağlı göç diyebileceğimiz düzenlemedir. Bulgar hükümeti Türklerin göç isteklerine engel olmayacaktır. Eğer taşınamaz mallarını gelirken satamazlarsa iki yıl içerisinde satabileceklerdir.

Bu sözleşme tek taraflı olarak feshedilemeyecek, azınlık statülerini düzenleyen hükümler olduğu için tek taraflı olarak değiştirilemeyecekti ve sona ermesi de süre ile sınırlı değildi.

4.3.2.5. 1968 Göç Antlaşması

Bulgar hükümetinin ani bir kararla 250.000 Bulgaristan Türkünü sınıra yığıp çeşitli zorlama yöntemleri ile Türkler tarafından verilen göç dilekçelerini de bahane göstererek, göç isteğinde bulunanların derhal alınmasını içeren bir nota vermesinden 10 yıl geçtikten sonra 1960'lı yılların başından itibaren Türkiye ile ilişkilerini düzeltme yönünde adımlar atmaya başlamıştır. 1950–51 yıllarındaki bu hadisede Türkiye'ye 152.755 göçmen gelmiştir. (Meçik, 1984, s.167) Türkiye Hükümeti bu dönem içerisinde Bulgaristan'daki Türk azınlığın durumunu gündeme getirmişti. 24 Şubat 1968'de başlayan görüşmelerden sonra Mart 1968 yılında antlaşma imzalandı.

Antlaşma yakın akrabaları 1952 yılına kadar Türkiye'ye göç etmiş olan "Türk asıllı Bulgar" vatandaşların Türkiye'ye göç etmeleri hakkında bazı düzenlemeleri içeriyordu. Akrabalık dereceleri; karı–koca, ana–baba,

büyükanne, büyükbaba, bunların ana babaları, çocuklar ve torunları ve bunların eş ve çocuklarını kapsıyordu. Ayrıca göç sırasında Türkiye'ye gelecek göçmenlerin gayri menkullerini, ev eşyalarını, hayvanlarını ve diğer mallarını hangi esaslara göre ve nasıl tasfiye edeceklerini de açıklıyordu. Ancak antlaşmada kullanılması muhtemel birtakım açık noktalar vardı. Göçmenlerin ne tür eşyaları yanlarında getirip getiremeyecekleri belirtilmemişti. Nitekim bu konu göç sırasında kullanılmış, keyfi uygulamalarla soydaşlarımızın her şeylerini bırakarak gelmeleri sağlanmış, geçirilebilenlerde bunu rüşvet vererek başarabilmişlerdir. (Kamil, 1989, s.56)

4.3.3. Bulgaristan Anayasaları

Bulgaristan bugüne kadar 1879, 1947, 1971 ve en sonu 1991'de olmak üzere dört anayasa yapmıştır. (Meydan Larouse, s.1189) Özellikle 1971 ve 1991 Anayasalarında insan hak ve özgürlükleri konusunda geniş serbestiyet vermesine rağmen, uygulama sürecinde anayasanın ilgili maddeleri ihlal edilmiş, azınlıkların anayasal hakları çiğnenmiştir. Bahse konu anayasaların azınlık hakları ile ilgili maddeleri şöyledir:

Anayasanın 6ncı maddesi bütün vatandaşların ırk, milliyet, etnik mensubiyet ve din açısından kanun önünde eşit olduğunu belirtmektedir. 5inci madde ile herkesin etnik mensubiyetine uygun biçimde gelişme hakkını garanti altına almıştır. 29uncu madde ile hiç kimsenin zorla asimilasyona tabi tutulamayacağını hükme bağlamıştır. 13üncü madde ile din konusunda serbestiyet (Hıristiyanlık resmi din olarak kabul edilmiştir), 34üncü madde ile Bulgarca'nın yanında anadilin öğrenim ve kullanım hakkını vermiştir. 11inci maddenin 3 ve 4üncü fıkraları ile devletin iktidarını yıkmaya yönelik amaçlar hariç azınlıkların siyasal hakları güvence altına alınmıştır

4.4. Bulgaristan Türklerinin Teşkilatlanması

4.4.1. Siyasi Teşkilatlanma

1989 yılına kadar Bulgaristan'da demokratik ortamın oluşmaması nedeniyle siyasi faaliyetlere rastlanmamaktadır. Bulgaristan'da 1989 sonrası kurulan 160 civarındaki siyasi partinin 4'ü Türklere aittir.

Bunlar:

(1) Hak ve Özgürlükler Hareketi (Ahmet Doğan-HÖH)

(2) Demokratik Gelişim Hareketi (Mehmet Hoca-DGH)

(3) Demokratik Adalet Partisi (Nedim Gencev-DAP)

(4) Türk Demokratik Partisi (Adem Kenan-TDP) Bu partilerden 1989 sonrası Bulgaristan Türklerinin durumu bölümde ayrıntıları ile bahsedilecektir.

4.4.2. Dini Teşkilatlanma

Bulgaristan Türklerinin en eski dini örgütlerinden biri müftülüklerdir. Bunun tarihi Osmanlı imparatorluğu dönemine dayanmaktadır. Teşkilat, camilerde imamlar, kasabalarda müftüler ve şariat hükümlerine göre hüküm veren kadılardan meydana gelmekteydi. (Şimşir, 1986, s.24) 93 Harbi ile Osmanlı İmparatorluğunun Rumeli'den geri çekilmesi ile beraber, Balkanlarda oluşan yeni devletlerle, yaptığı ikili antlaşmalarda Türklerin dini teşkilat yapısının korunması antlaşmaların temel esasları oluşturmuştur. Bu esasları 1878 Berlin Antlaşmasında, 1909 Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanıyan antlaşma ile beraber imzalanan sözleşmede, Birinci Balkan Savaşı sonunda 29 Eylül 1913'de imzalanan barış antlaşmasının iki numaralı ekinde görmek mümkündür. Söz konusu antlaşmalarla, varlığı garanti altına alınan

müftülük teşkilatı, Bulgaristan hükümetleri tarafından, yapısı, seçilmesi ve atanması mevcut antlaşmalarla belirlenmiş olmasına rağmen, keyfi uygulamalar ile Türk toplumu üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanılmıştır.

1991 Anayasasının 13üncü maddesinin 2nci fıkrası ve Dini İnançlar Kanununun “dini müesseseler devletten ayrıldır” ve “dinsel inançlar topluluk olarak devletten ayrılmıştır” hükümlerini getiren 2nci maddesi ile dini örgütlere devletten ayrı özerk bir statü verilmiş ve 13üncü maddenin 4üncü fıkrasında bu müesseselerin politik amaçlarla kullanılmaları yasaklanmıştır. (Bereketli, 1997, s.87) Buna rağmen BKP döneminde bu partinin ataması ile müftülüğe getirilen Nedim Gencev'in yerine 19 Eylül 1992'de gerçekleştirilen Bulgaristan Müslümanları Konferansında seçilen Fikri Salih Hasan'ın görevlendirilmesini istemişler ancak bu Bulgaristan Dini İnançlar Müdürlüğü tarafından kabul edilmemiştir. 1997 seçimlerinden sonra iktidara gelen DGB ile (HÖH'ün baskıları ile) Fikri Salih Hasan Baş müftülüğe getirilmiştir.

1947–1950 yıllarında kapatılan dini müesseseler, 1989'dan sonra tekrar açılmış, devletleştirilen mülklerinin bir kısmını geri alabilmişlerdir. Eylül 1992 yılında kabul edilen bir kanunla, en az yedi Müslüman ailenin yaşadığı yerde İslam Cemaat Encümenleri bulunmaktadır. Bunlar cami ve vakıf mallarının idaresinden sorumludur. 9 bölgede, Bölge Müftüleri bulunmakta bunların üstünde de , Bulgaristan Müslümanları en üst organını temsil eden, Bölge Müftüleri arasından ve Bölge Müftüleri tarafından seçilen Baş müftüdür. Baş müftü ve diğer bölge müftüleri aşağıda belirtildiği gibidir :

Baş müftülük SOFYA

SOFYA Bölge müftülüğü

PLONDİV/FİLİBE Bölge müftülüğü

AYTOS Bölge müftülüğü

ŞUMEN /ŞUMNU Bölge müftülüğü

PLEVEN /PLEVNE Bölge müftülüğü

KIRCAALİ Bölge müftülüğü

SMOLYAN Bölge müftülüğü

GOTSE DELÇEV Bölge müftülüğü

DOBRİÇ Bölge müftülüğü

4.5.Türk Azınlığın Ekonomik Durumu

Türk azınlığı büyük çoğunluğu ile kırsal kesimde istihdam edilen tarım ve sanayi işçilerinden oluşmaktadır. Ekonomik alanda bir örgütlenme mevcut değildir. 1989 yılından sonraki düzenlemelerden en olumsuz etkilenen kesim tarım ve sanayi sektörü olmuştur.

Ekonomik çöküşün bütün ülke için söz konusu olduğu Bulgaristan'da, özellikle azınlıkların belirleyici konumda buldukları tütün, et, süt üretiminde, üreticiden alım fiyatlarının düşük tutulması, ürün bedellerinin zamanında ödenmemesi, hazır mamullerin ithal edilerek yerli ürünlerin iç pazar olanaklarının sınırlandırılması, yoksulluğu had safhaya getirmiştir. Kırsal halk pazar için üretimi sürdürememekten dolayı işsizlikle karşı karşıya kalmakta, bu durum Türk azınlığı için Türkiye'ye "Gizli Göçü" artırmakta ve daha da önemlisi Türk azınlığın toprağını elden çıkarmasına sebep olmaktadır.

Özellikle Kasım devriminden sonra göç sorununun ortadan kalktığı, göç doğuran sebeplerin düzeltildiği gibi görüşler mevcuttur. Kesin olmamakla birlikte genel kabul görmüş verilere göre 1989-1996 döneminde

Bulgaristan'dan Türkiye'ye ekonomik nedenlerle, illegal yollarla göç etmiş yaklaşık 200.000 Bulgaristan Türkü vardır.

Özellikle ülkenin güney bölgesi ve Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgeler, Bulgaristan'ın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan en ağır zararı görenlerdir. Türkiye tarafından 1992 yılında Bulgaristan'a ekonomik reformları ve gelişmesini destekleyici 100 milyon dolar, Eximbank'tan 50 milyon dolar değerinde krediler açılmış ancak bunların büyük bölümü, Türklerin yaşadıkları bölgelere ulaşmamış, ulaşanlar ise istihdam yaratacak yatırımlardan çok sosyal yardımlara harcanmıştır.

Türkler, yoğun olarak tarım kesiminde çalışmaktadırlar. Bulgaristan hükümeti tarafından üreticiden alım fiyatlarını düşük tutulması politikaları neticesinde, tarım işletmelerinin iflası, özel bireysel üretimin azalması ve/veya durması, işsizliğin dolayısı ile göçün (gizli göç) artmasına yol açmaktadır.

Aslında bu politika totaliter dönemden devralınan bir politika olup, belirli amaçlara yönelik olduğu açıktır. Yine Rodoplar (Pomak Türklerinin yaşadığı bölgeler) bölgesinde maden işletmelerinin kapatılması, Mestan, Kırcaali'de Yunanistan tarafındaki halkla sınır ticaretinin yasaklanması ekonomik kriz, işsizlik ve bunların doğal sonucu olan göçü cazip hale getirmektedir.

4.6. Siyasi Teşkilatlanmayı Doğuran Şartlar

4.6.1. Göç Sorunu

Bulgaristan Türk tarihi, bir bakıma çok uzun bir göç tarihidir. Bu insanlar önce Anadolu'dan o topraklara göçtüler. 14üncü yüzyılda Osmanlı fetihleri Balkanlara ulaştınca, arkasından Anadolu halk kitleleri de dalga dalga

Balkanlar'a veya Rumeli'ye geçtiler ve fetih haklarına dayanarak, nüfusu seyrek olan bu topraklara yerleştiler, yepyeni köyler, kasabalar kurdular.

19uncu yüzyılda Rumeli Türklerinin Anadolu'ya doğru ikinci göçleri başladı. Türk ordusu ve idaresi Balkanlardan safha safha çekilirken oradaki yerli Türk halkı da beş yüzyıllık yurtlarından söküldüler, Anadolu'ya göçe zorlandılar. Ama göçlerle o topraklarda Türk nüfusu tükenmedi.

Osmanlı İmparatorluğu Balkanlardan çekildikten ve sonra da o topraklarda büyük Türk kitleleri kaldı. Rumeli'den Anadolu'ya Türk göçleri, kanayan bir yara gibi, 19uncu yüzyıldan günümüze kadar sürüp geldi. Göç dalgaları kimi zaman kabardı, kimi zaman duruldu, ama hiç kesilmedi. Balkanlar'dan veya Rumeli'den Türk göçleri sorunu hala güncelliğini korumaktadır. Göçün bugün de devam etmesinin sebeplerini anlayabilmek için tarihi seyrine göz atmak, göç sebeplerini anlamayı kolaylaştıracaktır.

İlk büyük göç 93 harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Harbinden sonra, meydana gelmiştir. Bu savaş sonrasında yaklaşık bir buçuk milyon insan Anadolu'ya göçmüştür.

Bu savaş sonrasında imzalanan Berlin antlaşması ile Bulgaristan'da kalan Türklerin can ve mal güvenlikleri yeni kurulan Bulgar Prensiği tarafından kağıt üstünde garanti altına alınmış oluyordu. Berlin Antlaşması Bulgar Prensiği için Anayasa niteliğindedir.

Bulgar resmi istatistiklerine göre 1886–1890 yıllarında 74.753, 1893–1902 yılları arasında 70.603 göçmen Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. (Şimşir, 1985, s.89)

İkinci büyük göçü 1912-1913 Birinci Balkan Harbi'nde yaşanmıştır. Bu savaş sırasında ve savaş sonrasında, 200.000'i öldürülerek, toplam 440.000 Türk yerlerinden edilmiştir. (Bıyıkoğlu, 1955,s.89)

Cumhuriyet döneminde de bu göçler devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle 1923–1939 yılları arasında gelen göçmen sayısı ile 1940–1949 dönemdeki göçmen sayısı çok dikkat çekmektedir. (Geray, 1962, s.102) İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaşı takip eden yıllarda Bulgaristan'dan

Türkiye'ye göçler oldukça azalmış, hemen hemen kesilme noktasına gelmiştir.

Bu on yıllık dönemde yıllık ortalama 2.100 göçmen gelmiştir. Bu azalma, ne göçe neden olan olumsuzlukların ortadan kalktığından ne de Bulgaristan Türklerinin göçten vazgeçtiklerindenidir. Bu on yıllık dönemde komünist iktidar tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilen, göçe engel olma veya engellemelerden dolayıdır.

4.6.1.1. 1950-51 Göçü

1950 yılına gelindiğinde, 1944'den beri süregelen uygulamalar sonuçlarını, Bulgar yetkililerinin istediği şekilde vermeye başlamış, Bulgaristan Türk azınlığı bir yandan Bulgar makamlarını, öte yandan Türkiye Cumhuriyeti makamlarını zorlamaya başlamışlardı. Göç izni için Bulgar makamlarına başvurup pasaport isterken aynı zamanda Türkiye'ye dilekçeler iletliyordu. (Ağanoğlu, 2001, s.312)

10 Ağustos 1950 günü Bulgaristan hükümeti Türkiye'ye uzun bir nota vererek, 250.000 Bulgaristan Türkü'nün Türkiye'ye göç etmek istediklerini, bugüne kadar 54.028 kişiye pasaport verdiğini, ve 250.000 kişinin hepsine pasaport vereceğini bildirdi. Bulgar hükümeti göç etmek isteyenlerin (250.000 kişi) üç ay içerisinde, en geç 10 Kasım 1950'ye kadar Türkiye'ye kabul edilmelerini istiyordu. Bulgar hükümeti notayı verdikten sonra göçmenleri sınıra yığmaya başladı. Türkiye Eylül ayında yaklaşık 37.000 kişiye Türkiye'ye giriş vizesi vermişti.

Bulgar hükümeti, 18 Ekim 1925 tarihli Türk Bulgar İkamet sözleşmesinin “ isteğe bağlı göçe hiçbir engel çıkarılmayacak ” maddesini dayanak göstererek göçmenlerin hemen alınmasını istiyordu. Bulgaristan antlaşmadan doğan yükümlülük ve sorumluluklarını yerine getiriyordu. Bulgar makamları 1944 yılından başlamak üzere bu tarihe kadar göç isteklerine yeterince olumlu yanıt vermemiştir. 1949 yılında sadece 1.670 kişinin göçüne

izin vermiş, 1950 yılında ise 250.000 kişiyi göç isteklerini gerekçe göstererek sınıra yığmıştı. (Ağanoğlu, 2001, s.312)

28 Ağustos 1950'de Türkiye, Bulgaristan notasına sert bir karşılık verdi. Bulgaristan 22 Eylül 1950 tarihinde, Türkiye de 16 Ekim 1950 tarihinde birer nota daha verdiler. Karşılıklı nota alış-verişi sürerken Bulgaristan bazı vizesiz ve sahte vizeli çingeneleri de Türkiye'ye sokmaya çalıştı. Bunun üzerine Türk Hükümeti 7 Ekim 1950'de Türk-Bulgar sınırını kapattı. Bulgar hükümeti vizesiz ve sahte vizeli çingeneleri alacağını beyan etmesi ile yapılan görüşmeler sonunda 2 Aralık'ta Türk-Bulgar sınırı tekrar açıldı. Varılan sözlü antlaşma ile Türk hükümetinin istekleri doğrultusunda günde 800 kişiye vize verilmesi kararlaştırıldı. Ancak Bulgaristan'ın vizesiz ve sahte vizeli çingeneleri Türkiye'ye sokma girişimi üzerine Türkiye sınırı 8 Kasım 1951'de tekrar kapadı. Sınır bir yıldan fazla kapalı kaldı. Bulgaristan'ın Türkiye'ye gönderilen 126 Çingeneyi geri alması ile sınır 20 Şubat 1953 tarihinde tekrar açıldı. Bu tarihten sonra 1968 yılına kadar Bulgaristan 1944'den 1950 yılına kadar uyguladığı stratejiye tekrar dönerek Türklerin göçüne izin vermedi. 1950 yılında 52.185, 1951 yılında 102.208 olmak üzere toplam 154.393 göçmen Türkiye'ye geldi. (Şimşir, 1986, s.36) 9.446 aile reisine yapılan bir ankette gelen bu göçmenlerden %2.6'ı Bulgaristan'daki mallarını değerine satabildikleri ortaya çıkmıştır. Aynı anket ile gelenlerin %85.3'ü Bulgar rejiminden kaçtığını ifade etmişlerdir. (Eren, 1993, s.90)

Türkiye'nin 1953 yılında sınırı tekrar açmasından sonra Bulgaristan Türklerinin göç taleplerine rağmen, bu talepler Bulgar makamlarınca kabul edilmedi. Türkiye'nin 1968 yılına kadar, birçok nota ve tekliflerine Bulgaristan tarafından olumlu yanıt verilmedi. On beş yıldan sonra ilk ikili temaslar 1966'da oluşmaya başladı. 16–21 Nisan 1966 tarihlerinde Bulgaristan Dışişleri bakanı İvan Başev Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında Türk–Bulgar ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla bir dizi antlaşmalarla beraber yakın akraba göçünü öngören bir çalışmanın yapılması karara bağlandı. İki yıl devam eden görüşmelerden sonra 22 Şubat 1968'de, 1968 göç antlaşması olarak bilinen yakın akraba göçü ile sınırlı, bir göç antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile 1980 yılına kadar yaklaşık 130.000 Bulgaristan Türkü Türkiye'ye

göç etti. (Şimşir, 1992, s.13) 1950 göçünden sonra 1989 yılına kadar büyük bir göç yaşanmadı.

4.6.1.2. 1989 Göçü

Bulgaristan hükümeti 1970 tarihinden itibaren "Müslüman Bulgar" dedikleri ve çoğunlukla Rodoplar'da yaşayan Pomak Türklerinin adlarını değiştirmeye başladı. Bu faaliyet 1970 yılında alınmış olan "Gizli tedhiş ve milliyet değiştirme" (Şimşek, 1999, s.53) kararı olarak başarı ile uygulandı. Yapılan baskılar ise daha sonra bahsedilecek olan Türk azınlığa yapılan ile aynı paraleldiydi.

Türklerin Bulgarlaştırılması, bunun için ilk adımı oluşturan isimlerin değiştirilmesi, anadili konuşma yasağı gibi baskılar 1984 yılının Aralık ayında başladı. Türkçe konuşmada ısrar edenler, sağlık ve diğer hizmetlerden mahrum bırakıldı, geleneklere göre giyimler yasaklandı, asimilasyon politikasının gereği olarak, 2 yaşından 16 yaşına kadar olan Türk çocukları, mahkeme kararı ile "özel bakıma" alındıkları gerekçesi ile ailelerinin yanından uzaklaştırılarak devlet kreş ve okullarına yatılı yerleştirilip Bulgar kültürü ile eğitilmeleri uygulanmasına geçildi. Bulgar yetkililer tek milletli homojen bir Bulgar devleti yaratma kapsamında bu defa çok kararlı ve bir daha bu konuda sorun yaşamadan işi çok sıkı tutuyorlardı. Uygulanan bu politika kapsamında yukarıda sayılanların haricinde;

- (a) Türkçe eğitim imkanı tamamı ile ortadan kaldırıldı.
- (b) Türkçe konuşma kesinlikle yasaklandı.
- (c) Türkçe yayınlar, Avrupa ülkeleri Türkçe yayınları dahil olmak üzere izlenilmemeleri için her türlü tedbirler alındı.
- (ç) Oruç tutma, sünnet olma, namaz kılma, kurban kesme, mevlit okutma, ölüleri dini esaslara göre gömme gibi dini geleneklere, örf ve adetlere yasaklamalar getirildi.

- (d) Mezarlıklar ve mezar taşları tahrip edildi.
- (e) Camiler; park, yol, bina yapma gibi çeşitli gerekçelerle yıkıldı.
- (f) Türkler ağır işlerde çalıştırılmaya başlandı.

Birbirlerine, yeni Bulgar isimleri ile hitap etmeyenler cezalandırılıyor. sürgün ediliyor, "Belene" denilen toplama kampına gönderiliyorlardı. Yeni isimler verilirken veya zorlanırken kardeşlerin ayrı soyadlarının olmasına özel dikkat gösterilerek, ailelerin bir süre sonra parçalanması hedefleniyordu. Türkçe şarkılar, plaklar, kasetler, kitaplar yasaklanıyor, Türkçe konuşanlar para cezası ile cezalandırılıyordu.

Bulgaristan başlattığı asimilasyon faaliyetinin devamı olarak isimlerini değiştirmede direnenlerden başlamak üzere Mayıs 1989'da yüz binlerce Türkü sınıra yığmış ve göçmeye mecbur etmiştir. 21 Ağustos 1989'da gelen göçmen sayısı yaklaşık 310.000 kişiyi bulmuştu. (Ağanoğlu, 2001, s.316) Bu tarihte Bulgar hükümeti tekrar kapıları kapattı. Bulgaristan daha önce bahsedildiği üzere Bulgar çoğunluğu içerisinde eritemediği Türk azınlığın nüfus fazlalığını Türkiye'ye kaydırarak, Türk azınlık oranının %10 olmasını bu şekilde sağlamış oluyordu. Göç konusu, yine günceldir ve Türkiye ile Bulgaristan arasında yine önemli bir sorundur. Bulgaristan'da göç etmek isteyen Türkler buldukça, Bulgarlar, Türk azınlığı eritemedikçe, ve onlara kucak açan anavatan Türkiye ayakta oldukça, göç sorunu önemini koruyacaktır.

4.6.2. Sosyal Haklar, Çifte Vatandaşlık Sorunları

1989 yılında zorunlu göç ile Türkiye'ye gelenlerin sosyal hakların iadesi, Bulgaristan'a ağır ekonomik yük getirecek endişeleri ile resmi düzeyde, çekimsiz bir tablo çizmektedir. Bulgaristan ile yapılan anlaşmaya rağmen emeklilik haklarını kazanmış olanların, emeklilikten doğan hakları verilmemektedir. Bulgaristan Anayasasının 25inci maddesi, Bulgaristan'da

doğan herkesin Bulgar vatandaşlığını ve dolayısı ile emeklilik maaşını Bulgaristan'dan alması (bu madde Türkiye'nin ve HÖH'ün baskıları ile gerçekleşmiştir.) öngörülmektedir. 1999'da çözüleceği beyan edilmesine, çeşitli düzeylerde dile getirilmiş olmasına rağmen hala tam anlamı ile çözülememiştir.

Bugüne kadar 37.246 Türkün başvurusu Bulgaristan Sigorta Enstitüsüne intikal ettirilmiş, bunun sonucu olarak sadece 3.257 vatandaşımızın aylığı kendilerine verilmiştir. Anayasanın 25inci maddesi gereğince, Bulgaristan'da doğanların Bulgar vatandaşı olması gerekirken, Bulgaristan dışında yaşayan çifte vatandaş Türklerin Bulgaristan'ın ülkesel bütünlüğünü tehdit ettikleri gerekçesi ile özellikle özelleştirme ve seçimlere katılmaları engellenmektedir. Burada muhalefetin başlıca endişesi Bulgar vatandaşlığını koruyan Türklerin özelleştirme ile geri aldıkları topraklara ve evlere tekrar sahip olmaları, dolayısı ile bu toprakların aynı zamanda bir Türk vatandaşına da ait olması ve seçimlerde gelip oy kullanmalarındır. 1989 göçünden doğan diğer sorunlar nispeten çözülmüş olup 1989 sonrası Bulgaristan Türklerinin durumu bölümünde ayrıntıları ile ele alınacaktır.

4.6.3. Rodoplar Sorunu ve Bulgaristan'ın Türkleri Parçalama Çabaları

Bu sorun Rodoplar'da yaşayan Pomak Türklerinin hangi etnik kimliğe sahip olduğu konusundaki sorundur. Pomak Türkleri Bulgar milliyetçilere göre Müslümanlığı kabul eden Bulgarlar olarak değerlendirilirken, ("Müslüman Bulgarlar" denmekte, Türk kelimesi kullanılmamaktadır), Türkler tarafından, Pomak Türkleri olarak tanımlanmaktadırlar. Pomaklar, özellikle 1940'dan itibaren tabi tutuldukları isim değiştirme ve özellikle 1985 yılındaki uygulamalardan sonra kendilerini din, kültür ve ortak kader bağları ile yakın hissettikleri Türklerle özdeşleştirmekte ve kendilerini Türk olarak tanımlamaktadırlar.

Ancak Bulgar hükümetleri tarafından, hala isimleri değiştirilmeye çalışılmakta, Pomak köylerine kiliseler yapılmakta, çocuklarını kiliseye teslim eden ailelere yüklü paralar verilirken, bunu kabul etmeyenlere çeşitli bahanelerle cezalar kesilmekte, Pomakların haftada 4 saat Türkçe dersi alma istekleri kabul edilmemektedir. Pomak Türklerini Türklükten koparmak için oynanan diğer bir oyun ise, Pomak Türklerini ayrı bir Baş müftülük çatısı altında toplama girişimidir.

Bulgaristan'da özellikle Deliorman ve Karadeniz sahillerinde bir miktar Alevi yaşamaktadır. (Birdoğan, 1992, s.24) Bulgaristan bu Alevilere sahip çıkar görünerek, onlara da Pomak Türklerinde olduğu gibi, ayrı bir Baş müftülük verilmesi gerektiğini söylemektedir. 1992 yılında yapılan sayımda Alevilerin ayrı bir topluluk olarak gösterilmesi dikkat çekicidir.

4.6.4. 1989 Sonrası Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Siyasi Teşkilatlanmaları

1989 Kasım devrimi; gerek Bulgaristan–Türkiye, gerekse Bulgaristan Türklerinin sorunlarının gelişimi açısından dönüm noktasıdır. Nitekim, 29 Aralık 1989'da Bulgaristan Komünist partisi (BKP) Merkez Komitesinde düzenlenen “ Ulusal Sorun” konulu oturumda Aleksandır Lilov'un Bulgaristan Türklerinin isimlerinin iade edilmesini öngören bildiriye okuması (Özgür, 1997, s.67), 1989 öncesi dönemde yürütülen azınlık politikalarındaki ilk yumuşama belirtisi olmuştur.

15 Ocak 1990 tarihinde Bulgar sosyalist Partisinin 9uncu Halk Meclisinde Yeniden Doğuş Sürecinin haksızlığını açıklayan deklarasyon ile isimlerin iade edilmesi kararı alınmıştır. Yine Bulgaristan uluslararası insan hak ve özgürlükleri ile ilgili 10 Aralık 1991'de “Uluslararası Siyasi ve Yurttaş Hakları Konvansiyonunu” ve 5 Mayıs 1992'de “Avrupa İnsan Hak ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesini” ve 1inci ek protokolünü onaylaması üzerine ülkesindeki azınlıkların hukuksal statülerine ilişkin belirgin ilerlemeler kaydetmiştir. 11 Temmuz 1997'de Başbakan Ivan Kostov'un kabul ettiği

azınlık kavramı tanımına bağılı kalarak uluslararası azınlık hakları sözleşmesini imzalayacaklarını açıklamıştır.

İç hukuk açısından, 12 Temmuz 1991 Anayasası ile de azınlıklar kapsamında bazı hukuksal düzenlemeler getirilmiştir. 1991 Anayasasının 4ncü maddesi ile Bulgaristan taraf olunan uluslararası antlaşmaların iç hukuk kurallarına göre öncelikli olmasını, Avrupa Konvansiyonuna kişisel başvuru hakkını ve Avrupa Mahkemesinin yargı yetkisini tanımasını öngörmektedir.

Anayasanın 6ncı maddesi bütün vatandaşların ırk, milliyet, etnik mensubiyet ve din açısından kanun önünde eşit olduğunu belirtmektedir. 5inci madde ile herkesin etnik mensubiyetine uygun biçimde gelişme hakkını garanti altına almıştır. 29uncu madde ile hiç kimsenin zorla asimilasyona tabi tutulamayacağını hükme bağlamıştır. 13üncü madde ile din konusunda serbestiyet (Hıristiyanlık resmi din olarak kabul edilmiştir), 34üncü madde ile Bulgarca'nın yanında anadilin öğrenim ve kullanım hakkını vermiştir. 11inci maddenin 3 ve 4üncü fıkraları ile devletin iktidarını yıkmaya yönelik amaçlar hariç azınlıkların siyasal hakları güvence altına alınmıştır.

Ancak bu yasal kazanımların uygulama süreci bu kadar kolay olmamıştır. Bu kazanımların hayata geçirilmesinde büyük bir rol oynayan, Hak Özgürlükler Hareketinden (HÖH) bahsetmek yerinde olacaktır.

HÖH, totaliter rejimin azınlıklara uyguladığı baskılara karşı tepki ve doğal bir reaksiyon olarak doğmuştur. 1985'den itibaren Türk azınlığa uygulanan isimlerin zorla değiştirilmesi ve diğer işkenceler neticesinde, ülkeden kaçma, uluslararası kamuoyunun dikkatini çekme, bireysel ve toplu protesto gibi eylemler ile illegal olarak kurulan Bulgaristan'da Türk Milli Kurtuluş Hareketinin devamıdır. (Hatipoğlu, 2002, s.277) Her iki hareketin de lideri Ahmet Doğan'dır. Bu dönemde "Mücadele" adıyla bir gazete çıkarılarak Türk azınlığın direnci artırılmaya uluslararası kamuoyunun dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Terörizme yönelik hiçbir eylem sergilenmemiş, silahlı bir mücadeleye rastlanmamıştır.

Ahmet Doğan'ın önderliğinde 26–27 Mart 1990 yılında Sofya'da gerçekleştirilen Kurtuluş konferansında HÖH'ün kuruluşu ilan edilmiş ve 26 Nisan 1990'da resmi bir parti olarak onaylanmıştır.

Bulgaristan'da Temmuz 1990'da yapılan seçimlerde HÖH %7 oy oranı ile 23 milletvekilini Bulgaristan meclisine sokmayı başarmıştır. İsimlerin ve evlerin iadesi, Hak ve Özgürlük ile Işık gazetelerinin çıkarılması, İslam Enstitüsü'nün açılması bu döneme rastlamaktadır. Ancak bu dönemde Bulgar Nasyonal-Demokrat Birlik, Anavatan Emek Partisi, Milli Çıkarları Koruma Komitesi gibi ırkçı siyasal örgütlerin çatışmalara varan muhalefetleri ve bu oluşumların marifeti ile basında çok çirkin saldırılar olmuştur. 1993 yılına ait bazı gazete başlıklarını vermek gerekirse; “ Rodoplar'da bir Türk Cumhuriyeti ilan edilmek üzere”, “ Türkiye Bulgaristan Ordusu içerisinde gizlice Yeniçeri talim ettiriyor”, “ İçişleri Bakanlığı(Türkiye) HÖH partisi mensuplarına 10.500 silah dağıtmıştır”. (Dimitrova, 1994, s.3) 93 milletvekilinin imzasını taşıyan HÖH'ün kapatılmasına ilişkin talep yine bu dönem içerisinde Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

HÖH, 1991 seçimlerinde %7.55 ve 24 Milletvekili ile üçüncü siyasal parti konumunu koruduğu gibi oylarını da artırmıştır. Diğer iki siyasal partinin oy oranlarının birbirlerine yakınlığı, HÖH'ü Bulgaristan siyasi hayatında kilit noktaya getirmiştir. Bu seçimin hemen akabinde yapılan yerel seçimlerde ise HÖH'ün adayı 27 belediye başkanı, 653 Köy muhtarı seçilmiştir. 1991 seçimlerinde sonra kurulan 36ncı Halk Meclisinde Demokratik Güçler Birliğine (DGB) destek vermiş ve iktidar ortağı olmuştur. Ancak bu partinin HÖH'ün hazırlamış olduğu yasa tasarılarına olumsuz tavrı karşısında 1992'den itibaren desteğini çekmiştir. Bu desteğin çekilmesine konu olan yasa tasarıları Doğan Kanunu, Toprak, Tütün ve Tarım üretimi Teşvik konuları, Özelleştirme Kanunu, Ulusal Güvenlik kanunudur. (Özgür, 1997, s.78) Görüleceği üzere etnik ve azınlık sorunları ile birlikte siyasal erdemi yakalamış bir partinin göstermesi gereken hassasiyeti de dikkate alarak ulusal boyuttaki konularda da aynı duyarlılığı sergilemiştir.

1991 seçimlerinden sonra Bulgaristan Türkleri siyasi bütünlüğünde bazı parçalanmalara rastlanmaktadır. HÖH'den ayrılan Mehmet Hoca

DGB'nin desteği ile HÖH'ün etkinliğini kırmak ve Azınlıkların oylarını parçalamak maksadıyla) Demokratik Değişim Partisini, BSP yanlısı, Jivkov döneminin Başmüftüsü ve HÖH'e tamamen muhalif olan Nedim Gencev, Demokratik Adalet Partisini, İllegal faaliyetler yürüten daha radikal ve Türkçü imaja sahip Adem Kenan, Türk Demokrat Partisini kurmuşlardır. Bu parçalanmanın doğal sonucunu olarak 1994 seçimlerinde, oy oranının %5.44'e, 9 milletvekili kaybı ile milletvekili sayısının 15'e düşmesine ve HÖH'ün 4üncü siyasal güç olmasına neden olmuştur.

Bu Parlamento döneminde muhalefet kanadında yer alan HÖH'ün bu dönem ve 1997 seçimleri sonrası dönemde oluşan Parlamenter gücün parçalanmışlığında önemli bir etkinliğinden söz etmek pek mümkün değildir.

HÖH'ün başlangıçtan itibaren gerek yürütme ve gerekse yasama organında yürüttüğü faaliyetlerin başlıca konusu, etnik azınlıklar ve onlarla ilgili sorunlar oluşturmaktadır. Bu, partinin kuruluşuna, amacının doğasına uyan, eleştirilmesi bu kapsamda mümkün olmayan bir olgudur. Seçmenlerinin %87'sini Türkler, %3'ünü Bulgarlar, %4'ünü Çingener, %6'sını diğerleri oluşturmaktadır.

Bulgaristan'da 1989'dan sonra azınlıklara ve özellikle Türklerin durumlarında meydana gelen kısmi iyileşmeye geçmeden önce, 93 Harbinden itibaren Bulgar yöneticilerinde var olagelen ve yöneticilerle birbirine aktarılan korkudan bahsetmek 89 sonrası gelişmeleri anlamak açısından yararlı olacaktır.

Türklerin 5 yüzyıl egemen oldukları topraklarda, azınlık durumunda kalmayı içlerine sindiremeyecekleri ve emellerinin her zaman bu toprakları tekrar ele geçirmek olduğu kaygıları yöneticilerin Türkiye ve Bulgaristan Türkü konusunda politikalarını belirlemede temel eksen olmuştur. Ayrıca 1989 yılına kadar Bulgaristan hiçbir zaman demokratik biçimde yönetilmemiş, uygulamalar devlet merkezli olmuştur.

Bulgaristan, bütün doğu bloğunda mevcut rejimlerin yıkılmasından sonra, varolan ekonomik sıkıntılar saklanamaz ve kitlelerin tepkilerini karşılayamaz olmuştur. Bu sebeplerle Avrupa ailesinin içerisinde yer

alabilmenin önemli kriterlerinden olan insan hak ve özgürlüklerine olan hassasiyetin farkına vararak, bu konularda geçmişte olanları geçmişte bırakarak yeni perspektif çizip, uluslararası kendisine sorumluluk ve yükümlülükler getirecek olan antlaşmaları imzalamış ve bunların gereğini yerine getireceğini beyan etmiştir. Bu kapsamda özellikle Bulgaristan Türklerini ilgilendiren ve HÖH'ün de öncülüğünde yapmış oldukları, hallerinin iyileştirilmesi de diyebileceğimiz uygulamaları şöyle sıralayabiliriz. (a.g.m.)

4.6.4.1. İsimlerin İadesi

1985 yılında zorla Bulgar adları ile değiştirilen adların iade edilme sürecinde uygulanacak yöntemin şekli, HÖH tarafından ilk gündeme getirilen konuların başında gelmiştir. 1990 yılında BSP tarafından belirlenen yöntem, isimleri birkaç gün içerisinde ve zorla değiştirilenler, yeniden iadesi için; mahkeme yolu ile 2 kişinin şahitliğinde (daha önce bu adı taşıdığına dair) alınmasını öngörmekteydi. Bu yol ile çok uzun ve bir seri bürokratik işlemleri gerektiren, bir art niyetin saklı olduğu yöntem, Türkler tarafından tepki ile karşılanmış, yürüyüşler, açlık grevleri ile protesto edilmiştir. 1990 seçimlerine kadar yöntemde bir şey değiştirilmemiştir. HÖH'ün 1990 yılında yapılan seçimler sonunda yasama organına girmesi ile geniş tabanlı baskı sonucu BSP tarafından isimlerin idari yolla iade edilmesi kabul edilmiştir. Yasaya göre, Türkler eski isimlerini hızlandırılmış bir prosedürle sadece dilekçe vererek geri alabilecek, ayrıca yeni doğan çocuklarının nüfus kayıtlarına etnik veya dini geleneklerine göre istedikleri isimleri yazdırabileceklerdir.

4.6.4.2. Doğan Kanunu

Doğan Kanunu, 1989 göçü ile Türkiye'ye sığınanlardan pasaportları karşılığında belediyelerce karşılıksız veya düşük fiyatlarla alınan, mülklerin ve sınırda el konulan eşyaların iadesi meselesini ele alan kanundur. Bu

sorun, özellikle Türkiye'ye göç edenlerin bir kısmının Kasım devriminden sonra tekrar Bulgaristan'a dönmeleri üzerine gündeme gelmiştir. Yapılan açlık grevleri, protesto eylemleri desteği ile HÖH'ün hazırlayarak meclise sunduğu kanun Doğan kanunu olarak meclisten geçmiş ve bu sorun bu şekilde çözümlenmiştir.

4.6.4.3. Ana Dilin Okutulması

170.000 Türk çocuğunun anadil eğitimi ile ilgili olan bu sorun, 1991'in Eylül ayında Burgaz, Şumen (Şumnu), Kırcaali, Cebel, Razgrad illerinde öğrenci velilerinin BSP'nin çoğunluğuna dayanan büyük halk meclisinde kabul edilen ve anadilin devlet okulları dışında, ancak devlet denetiminde öğretilmelerini öngören Eğitim yasasının 8inci maddesini protesto etmek amacıyla, okula gitmeme boykotu üzerine gündeme gelmiştir.

Bu yasanın önemli sakıncalarından biri, öğrencilerin anadilde eğitim veren okullarda resmi dil olan Bulgarca'yı yeterli derecede öğrenemeyecekleri ve bunun da azınlık mensubu çocukların yüksek okullara ve diğer resmi kurumlara girmelerine engel oluşturacağıdır.

Ekim 1991 seçimlerinden sonra HÖH'ün desteği ile güvenoyu alan DGB hükümetinin iktidara gelmesi üzerine söz konusu yasa, anadil ilk ve ortaokullarda seçmeli ders olarak haftada 4 saat okutulması, gereken malzeme ve elemanların Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanması şeklinde değiştirildi. Bununla birlikte bireysel ihlaller (okul yönetimlerindeki ırkçı eğilimlerden doğan sorunlar), Türk Dili öğretim kadrolarında 4.000 pedagoji mezununun Türkiye'ye göç etmesinden dolayı meydana gelen boşluk, malzeme yokluğu gibi nedenlerle, yasanın tek başına varlığı yetersiz kalmıştır. 1992 yılında Türkiye'den 270.000 ders kitabı gönderilmiş, açılan pedagoji Enstitüsünden yetişen 350 Türk dili öğretmeni 1993 yılından itibaren eğitim sürecine katılabilmektedir. Yaklaşık 80.000 öğrenci Türkçe dersi

almaktadır . Ancak Bulgar idarecileri Pomakların Türkçe dersi alma taleplerini kabul etmemektedir. (Turan, 1997, s.32)

4.6.4.4. Savunma ve Silahlı Kuvvetler Kanunu

Kırsal kesimde düşük eğitim düzeyli, azınlık mensubu olanlar genellikle Silahlı kuvvetlerde inşaat birliklerinde görevlendirilirler. Ayrıca Silahlı Kuvvetle Kanununun 8inci maddesinde “orduda Bulgar dili mecburidir” ifadesi yer almaktadır. HÖH’ün girişimleri ile bu olumsuzluklar giderilmeye çalışılmıştır. Silahlı Kuvvetler Kanununun 8inci maddesinde yazılan ifade “Askeri yükümlülüklerin yerine getirilmesinde Bulgar dili mecburidir” şeklinde düzeltilmiş, anadilin kişisel konuşmalarda kullanılabileceğini içeren ek bir protokol düzenlenmiştir. (Özgür, 1997, s.85) Ancak inşaat birliklerinde insanların Türk veya Çingene oldukları için değil, eğitim düzeyleri düşük oldukları için görevlendirildikleri, tank, uçak türü zor mekanizmalarda görevlendirilmelerinin iş verimliliği açısından uygun olmadığı gerekçeleri ile değiştirilmemiştir.

4.7. Eğitim, Kültür ve Basın-Yayın Hayatı

4.7.1. Eğitim

Bulgaristan’da Türk eğitiminin temeli Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanır. Bulgaristan'daki Türk okullarının köklü bir geçmişi vardır. 19uncu yüzyıla gelinceye kadar Balkanlar'da eğitim, din esasına ve eski skolastik usule dayanıyordu. Türklerin camilere dayalı medreseleri ile mahalle mektepleri vardı. Bulgarların da Bulgar mahalle mektebi demek olan Kiliyni Uçilişta adındaki okulları vardı. (Şimşir, 2003, s.35) 1875 yılında Tuna

Vilayetinde 2700 sıbyan mektebi, 150 medrese ve 40 Rüştiye vardı. 93 Harbi ile Türk okulları büyük ölçüde zarar görmüştür. 1.500 kadar Türk okulu yakılıp yıkılmıştır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu göçmüş, vakıf malları yağma edilerek Türk okullarının gelir kaynakları daraltılmıştır. EK-9'daki tabloda dikkati çeken, 1921 ile 1924 yıllarındaki okul ve öğrenci sayısının artmasıdır. Bu konuda Atatürk'ün izlediği politikanın etkisi açıkça görülmektedir.

Bulgaristan'da Türk okullarının özel okul statüsünde olması Berlin Antlaşması ile tanınan bir haktır, 1950'li yıllara kadar da bu konuda aksi bir karar alınmamıştır. Berlin Antlaşması'nın 5inci maddesi Bulgaristan'da kalan Türklere dini kültürel haklar tanınacağı ve bu hakların engellenemeyeceği ilkesini koymuştur. Aynı antlaşmanın 4üncü maddesi, bu ilkelerin Bulgar kamu hukukunun temeli olacağını öngörüyordu. Nitekim 1879 tarihli ilk Bulgar Anayasasının 40–42nci maddeleri Türk azınlığa siyasi, medeni haklardan başka, dini ve kültürel hak eşitliği tanımıştır. (Şimşir, 1986, s.89) 1884 yılında Resmi ve Özel Okullar yasası, 1891 yılında Milli Eğitim Yasası çıkarıldı. Çıkarılan her iki yasa ile de Bulgar yönetiminin Türk azınlık okulları üzerindeki denetim yetkisi artırılıyordu. 8 Ocak 1908'de çıkarılan ilk ve orta öğrenim yasası ile; okulların toplumlarca yaşatılacağı, bunların yetmediği yerde devlet ve belediyelerin yardım edeceği, özel okullarda Bulgarca'dan başka dilde eğitim yapılabileceği, fakat Bulgar dili, Bulgar tarihi ve Bulgaristan coğrafya dersleri zorunlu olacağı, özel okullardan resmi okullara geçişin sınavla olacağı (okullarda denkliğin olmadığı açık kanıtı) öğretmenlerin Bulgar vatandaşı olma zorunluluğu (Türkiye'den öğretmen gönderme bu madde ile engellenmiş oluyordu), öğretmenlerin emeklilik maaşı alamayacağı, okutulan bütün kitapların, Milli Eğitim Bakanlığının denetiminden geçeceği öngörülmüyordu. Bu yasalar ile her geçen gün eğitim ve öğretim hürriyeti Türk azınlığın elinden alınıyordu. Bundan sonrada benzer yasalar ile alınmaya devam edilmiştir.

1909 İstanbul sözleşmesi ve 1913 Müftülüklerle ilgili sözleşmede Bulgar hükümeti bu okullara özel okul statüsü tanıyor, Türkçe öğretim yapılacağı da vurgulanıyordu.

Bütün alanlar da olduğu gibi eğitim ve öğretimdeki, Türk azınlığın aleyhine gidiş 1919 yılına kadar sürdü, Birinci Dünya Savaşında yan yana savaşmanın vermiş olduğu yakınlaşma ile Türk azınlığı, Bulgaristan yönetimi altında, 1923 yılına kadar devam edecek olan altın çağını yaşamaya başladı. 1919 yılında Türkiye Kurtuluş savaşına başladığında, Bulgaristan'da da önce darbe ile sonra seçim ile yönetimin başına Çiftçi Partisi geçmişti. Çiftçi Partisi Başkanı Aleksandr Stambuliysy hem nüfusunun % 80'i çiftçilerden meydana gelen Türk azınlığın desteğini almak, hem de gerek Milletler Cemiyetinin ve gerekse Neuilly Antlaşmasının azınlıklar ile ilgili bağlayıcı maddelerinden dolayı, azınlık hakları konusunda daha duyarlı davranıyordu. Neuilly Barış Antlaşması Bulgar hükümetine azınlık okulları konusunda sorumluluklar yüklüyor, azınlıkların okul açmak, bunları yönetmek, denetlemek azınlıkların kendi anadilleri ile eğitim yapmak gibi konularda geniş inisiyatifler veriyordu. (Kamil, 1989, s.34) 21 Temmuz 1921'de yeni Milli Eğitim Yasası kabul edildi. Bu yasa ile; Türk okulları için ayrı bir başmüfettiş atandırılıyor, Bulgarca da zorunlu ders olmaktan çıkarılıyor, Türk okullarına da yardım yapılacağı kabul ediliyordu. Ancak bu gelişmelerin yanında, eskilerden kalma bir uygulamanın da sert tedbirlerle hayata geçirilmesi kararı alınıyordu. Bu uygulama, Türkçe kitapların sadece Bulgaristan'da basılması ve Bulgar Milli Eğitimi tarafından uygun bulunması idi.

1923 yılında Çiftçi Partisi bir darbe ile devrildi. Bu tarihten itibaren 1944 yılına kadar iş başına gelen hükümetler, Bulgar kaynaklarında da "faşist" hükümetler olarak bilinmektedir. Yeni hükümetin başa geçmesi ile azınlıklar için daha önce başlatılan iyileştirmeler birer deneme olarak Bulgar tarihine geçmiştir.

1928 yılında Türkiye'de yeni harfler kabul edilince Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği tarafından yeni harflerle, öğretim konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'na baskılar yapılmaya başlandıysa da, tutucuların yoğun gayretleri Bulgaristan'ın Türkleri Türkiye'den uzaklaştırmak için, 10 Ekim 1928 yılında 34423 numaralı karar ile yeni Türk harfleri ile öğretimi yasakladı. Türk Dışişleri Bakanlığı ve elçinin yoğun çalışmalarından sonra 14 Ocak 1930'da yeni bir genelge ile Türk harflerinin kullanılması kabul edildi. (Şimşir, 1986, s.131) Diğer önemli bir gelişmede tutucuların dirençlerinin kırılmasını

sağlayan 30 Eylül 1930'da Arap harflerinin kaldırılması idi. 1923 yılından başlamak üzere Türk okulları kapatılmaya ve millileştirilmeye başladı. Türk Dışişlerinin çabaları dahi yeterli olmadı. Bulgar resmi istatistiklerine göre 1921–1944 yıllarındaki Türk okullarının durumu, bu yirmi yıllık bir sürede Türk okullarının sayısının dörtte bire düşmesi çok çarpıcıdır. (Memişoğlu, 1992, s.67) Okullar kapatılıyor ancak Bulgar Okullara Türk çocukları alınmıyordu. 1910 yılında okuma yazma oranı %94.02 iken 1944 yılında bu oran %41'e düşmüştü. (Memişoğlu, 1995, s.37) Faşist yönetim döneminde, Türk kimliğinin silinmesinin ancak toplumun karanlık, cehalet ve dini bağnazlık içinde yaşamaları ile mümkün olacağı kararına varılmıştır. 1935–1936 ders yılında Sofya'da il ve hudut boyu müfettişleri ile yapılan konferansta karara varılan gerici eğitim politikasının ana hatları belirlenmiştir. Bu maksatla hazırlanan rapor özetle şöyledir:

- a. Krallık idaresindeki Türk azınlığın eğitimini mümkün olan en aşağı seviyede bırakmak için, gerekli olan bütün kanuni tedbirler alınmalıdır.
- b. Türk azınlığı gençliğine bilgilerin en basiti verilmeli, Türk okullarında dini eğitime daha geniş yer ayrılmasına dikkat edilmelidir.
- c. Türk özel okullarına Bulgar öğretmenleri pedagojik amaçla değil istihbarat amacıyla atanmalıdır. (a.g.e., s.77)

Yukarıda alınan kararların uygulanması ile okumuş, kültürlü kesim azalacak ve hükümetin eğilimleri kavranamayacak ve kimliklerinin silinmesi daha da kolaylaşacaktı. Kapatılmayan okullarda da Türkçe iyice azaltıldı. 1937'den itibaren haftada 6 saat Bulgarca dersi konuldu. (Eskiden Bulgarca dersi, ortaokullarda başlıyordu).

Türk Okullarında öğretim prensip olarak, Türk harfleri ile yapılmakta, ancak Kuran, Tecvit gibi dersler Arapça okutuluyor, öğrenciler Bulgarca'yı da öğreniyorlardı. Yani bir öğrenci Türk Alfabesinden başka Arapça, ve Kiril alfabesini öğrenmek zorundaydı.

Türk kapatılması ile 9 Eylül 1944 Bulgar komünist dönemine kadar devam etti. İktidara getirilen Bulgar komünist hükümeti Türk azınlığın

sorunlarının ve özellikle eğitim sorunlarının çözüleceğine dair büyük ümitler verdi. Bu ümitlere kapılan Türk azınlığı sesini duyurmaya başladı. Yer yer toplantılar yapılıyor, çığnenmiş haklar tespit edilerek verilmesi yönünde isteklerde bulunuluyordu. 27–28 Aralık 1944 tarihlerinde yapılan Vatan Cephesi Konferansında sunulan sorunlar ortaya konuyor, çözümler ve istekler hükümete iletiliyordu.

Türk eğitim konusu, 1945 Mayıs-Haziran aylarında yapılan, Bakanlar kuruluna bağlı Yüksek Öğretim Konseyinin olağanüstü toplantısında ele alınmıştır. Bu kapsamda bir miktar yardım yapılmış, Faşist dönemde kapatılan okulların bir kısmı açılmış, el konulan binalar iade edilmiş, yurt ve pansiyon yapımı için ödenekler tahsis edilmiş, okul sayısının artırılmasına ağırlık verilmiştir. Bütün bunlar Bulgaristan Türkünü umutlandıran gelişmeler olmuştur.

Bulgar komünist rejimi, Türk cemaatlerinin üzerinden büyük bir mali yükü kaldırmak, Türk öğretmenlere daha geniş haklar vermek, Türk okullarının denkliğini sağlamak ve yaşanan diğer problemleri çözmek gerekçeleri ile 27 Eylül 1946 tarihinde Türk özel okullarının devletleştirilmesi kararını almıştır. Gerekçeleri doğru idi, ancak çözüm yöntemi doğru değildi. Çünkü, 1909 ve 1913 sözleşmelerinde Türk okullarına devlet bütçesinden yardım yapılması öngörülmüştü. Nitekim 1919-1923 yıllarında Bulgar çiftçi idaresindeki Türk okullarına devlet ve belediye bütçelerinden yardım yapılmıştır.

Türk özel okulları devletleştirilmişti, ama Türkler bu kez devletleştirilmiş Türk azınlık okullarında Türkçe öğrenim görüyorlardı. Devletleştirilme ile beraber yeni ders kitapları da hazırlanmaya başlandı. Eski kitaplar Türklük gururu, milliyet sevgisi, Türkiye sevgisi aşıyor, Türkiye'yi anavatan olarak öğretiyordu. Yazarlar Türk yazarları idi. Yeni kitaplar ise, Türk çocuklarına komünizm öğretisini aşılama gayelerini yerine getirecek temeller üzerine oturtulmuştu. Eğitim sosyalist veya komünist içerikli bir eğitim idi. İlkokul birinci sınıftan başlamak üzere yer yer Bulgarlık, Bulgar milliyetçiliği, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği anlatılıyordu. Türkiye Türk yazarlar, Türklük tamamı ile siliniyor ve unutturuluyordu. Amaç Bulgaristan

Türklerini, Türk etkisinden uzaklaştırmaktı. Bunun için komünist iktidar Türk azınlık eğitimine özel ilgi göstermiştir. 1958 yılında okul sayısı 1148'e yükselmiş, 1943–1944 yılında okula gitmeyen, 7–14 yaş gurubu çocuk sayısı %75 iken 1952–1953 ders yılında %2.7 düşmüştür. (Yenisoy, 1996, s.34) Ancak bunların hiçbiri Bulgaristan Türkünün manevi varlığı olan, Türk kimliğini canlı tutan, güçlüklerle yaşatmaya çalıştığı kendi okulunu unutturmadı ve 1950 göçünü hazırlayan önemli etkenlerden birini oluşturuyordu. 1950 göçü esasında Stalin'in emirleri ile durdurulmuştu. (a.g.m. s.35) Yine Moskova'nın emri ile Azeri Türklerinden oluşan bir Komisyon Bulgaristan Türk azınlığının eğitim durumunu incelemek üzere görevlendirilmişti. İnceleme sonunda verilen rapor pek iç açıcı değildi. 1950 göçü ile ileri gelen aydınlar, öğretmenlerin büyük çoğunluğu Türkiye'ye göç etmişti. Dil ve kültür açısından Bulgaristan Türküne en yakın olan Azeri bilim adamları ekibi oluşturularak Bulgaristan'a gönderildi. Amaç Türkler arasında Sosyalist fikirleri yaymak, benimsetmek, gelecekte Türkiye'de gerçekleştirilecek olan Sosyalist Türkiye'nin öncülerini yetiştirmekti. Ancak Azeriler de her şeyden önce Türk'tü, Bulgaristan Türklerine ve özellikle öğrencilere Türklük ruhunun güçlenmesi için çalışmışlar ve bunda başarılı da olmuşlardır.

Türk kimliğini silmek için bulunan yeni yöntem de, çözüm olmamıştı. Stalin'in de ölmesinden sonra 1959-1960 ders yılında Bulgaristan'da Türkçe eğitim yapan Bütün Türk okulları Bulgar okulları ile birleştirilerek, Bulgar okulu haline dönüştürüldü. Öğretim bütünüyle Bulgarca olmuştu. Türk çocukları Bulgar öğrencilerle birlikte eğitim görecekti. Türkçe dersinin haftada 3-4 saat okutulmasına izin verildiyse de 1970 yılında Türkçe ders de kaldırıldı, Türk çocuğunun ana dili ile öğretim görme hakkı, yapılan ikili ve uluslararası antlaşma ve sözleşmelere rağmen tamamı ile elinden alındı.

1989 Kasım devriminden sonra yapılan yeni düzenlemeler ile Türkçe haftada 4 saat seçmeli ders olarak okutulmaktadır. 1989 büyük göçünden sonra Türk aydın ve öğretmenlerin Türkiye'ye gelmesinden, eğitim araç ve gereç yetersizliklerinden dolayı 170.000 öğrenciden 80.000 öğrenci Türkçe eğitim görebilmektedir.(Hafta'da 4 saat olarak) Bu eksikliklerin giderilmesi kapsamında 1992 yılında Şumnu Yüksek Pedagoji Enstitüsünde ve 1993

yılında Kırcaali ilk ve ortaokul öğretmen enstitülerine Türkçe öğretmeni yetiştirecek sınıflar açıldı. Benzer şekilde 1990'da Sofya'da ön lisans düzeyinde İslam Enstitüsü ve Şumnu'da İmam Hatip Lisesi açıldı. Bunları 1991'de Rusçuk ve Mestanlı İmam Hatip Liseleri izledi. Bu okullarda 500 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu eğitim birimlerinden her ders yılı sonunda meslek bilgilerini geliştirmeleri ve Türkiye'yi tanımaları amacıyla 1-2 ay Türkiye'ye gönderilmektedir. Ayrıca ilahiyat fakültelerinde öğrenim görmek amacıyla 1996–1997 yılında 4, 2000 yılında 1 öğrenci Türkiye'ye gelmiştir. Diğer yüksek öğrenim dallarında da öğrenci gelmektedir. Halen İmam Hatip Liselerinde bir miktar öğrenci öğrenimine devam etmektedir. Bunların bütün masrafları Türkiye Cumhuriyeti Diyanet Vakfı tarafından karşılanmaktadır. (Müslüman Gazetesi, 2000, s.56) Diğer öğretim dallarında da 1993 yılından itibaren yılda 100 kadar öğrenci Türkiye'ye gelerek öğrenim görmekte, ihtiyaçları Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanmaktadır. Soydaş öğrencilerin en büyük sorunu, diploma denkliklerinin henüz Bulgar makamlarınca kabul edilmemesidir.

İkili, çok taraflı ve uluslararası antlaşmalarda anadilde eğitim yapma hakkı verildiği halde, Türkçe'nin sadece, haftada 4 saat seçmeli ders olarak okutulması, 93 harbinden bugüne kadar kaybedilenlerin yanında, bir başarı olarak görülmemelidir. Sorunlar çözümsüz kalmış, Bulgaristan hala, uluslar arası hukuku ihlal edici davranışlarına devam etmektedir.

4.7.2. Kültür Hayatı

Bulgaristan Türkleri de Batı Trakya Türkleri gibi örf ve adetlerine bağlı bir toplumdur. Türk ve Müslüman kimliklerini korumaya çok özen göstermektedir. Dini ve milli geleneklerini devam ettirmektedir. Folklorik özellikler her yerde açıkça görülmektedir. Osmanlı eserlerinin en fazla bulunduğu Bulgaristan'dır. Bu sebeple çeşmeler, kaleler, camiler, medreseler, hamamlar geleneklerin, kültürel kimliğin korunduğu yerlerin başında gelmektedir. Bulgar komünist rejim döneminde kültür ve kimliği

korumaya yönelik bütün dernekler kapatılmıştır. Kasım devriminden bugüne kadar kültür ve kimliği korumaya yönelik oluşumlar konusunda önemli gelişmeler kaydedilememiştir. 29 Haziran 1999'da 21inci yüzyıl Türk Kültür Merkezi açılmış olup, mevcut kültürel varlıkların korunması, tamir ve tadil edilmesi faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türk edebiyatının yeniden diriltilmesi için Türk yazar ve şairleri 29 Mart 1992'de Razgrat'ta Deliorman Edebiyat Derneği'ni (Türk Yazarlar Derneği), 25 Nisan 1992'de Şumnu'da Türk Dili ve Kültür Derneği'ni Mayıs 1992'de de Kırcaali'de Arda Türk Yazarları Derneği'ni kurmuşlardır. Bu dernekler, 1992 yılında ilk şiir ve edebiyat gecelerini düzenlemişlerdir. Yine Razgrat'ta Kültür ve Eğitim Derneği, Beytullah Recep'in Dostluk Derneği, Türk Kültür Merkezi, ilde kültür, edebiyat, folklor ve sanat etkinliklerini sürdürmektedir. Amatör Türk tiyatro, koro ve müzik sanat dallarında da gelişmeler vardır. Bu olumlu adımlar Türk kültürünün yeniden dirilmesi ve gelişmesi ümidini vermektedir.

4.8. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası

4.8.1. Türkiye–Bulgaristan ilişkileri ve Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası (1923-1944)

1920'li yılların sonunda Türkiye'nin Yunanistan ve Yugoslavya ile ikili ilişkilerini geliştirmesi, Bulgaristan'ı tedirgin etmişti. Türk Hükümeti uygulamakta olduğu barışçıl ve statükocu politika sonucunda Bulgaristan ile 1929 yılında " Tarafsızlık, Uzlaşma, Adli Tesviye ve Tahkim Antlaşması " imzalanmıştır. (Petrov, 2005, s.161)

Gelişen ilişkiler sonucunda Balkan Konferansları toplanmış, fakat bu konferanslar sonucunda kurulan Balkan Paktına revizyonist bir politika izleyen Bulgaristan'ın katılması sağlanamamıştır.

1929 yılında dünya ekonomisinin yaşadığı bunalım sonucunda Balkan Ülkelerinin tümünde değişik adlarla ortaya çıkan, Bulgaristan'da ise Zveno ve Ulusal Toplumsal Hareket adı altında örgütlenen faşist siyasal hareketler oluşmuştu. (Akşin, 1993, s.114) 1934 yılında yapılan seçimleri Halk Cephesi kazanmasına rağmen 19 Mayıs 1934'de gerçekleştirilen faşist bir askeri darbe ile hükümet devrilmiştir. Bu dönemde Bulgaristan, statükonun aleyhinde ve mevcut antlaşmaların revizyonu lehinde bulunmaktaydı. Revizyonist Bulgaristan'ın bu politikayı uygulamaya koymasından sonra bütün komşularıyla toprak sorunları oluşmuştur. Sofya'da 1934 yılında kurulan Trakya Komitesinin hedefi de Doğu ve Batı Trakya'yı Bulgaristan topraklarına katmaktı. Komitenin yayınladığı bildiri " Dünya durdukça ve bir Bulgaristan yaşadıkça Trakya üzerinde Bulgar iddiaları mevcut olacaktır" denilmiştir.(Tuğlacı, 184, s.131) Bu amaca hizmet için Trakya Cemiyeti Türklere ve Türk birliği Turan'a karşı saldırılar düzenlemiştir.

Bulgaristan'da 1934'de başlayan faşist ve aşırı milliyetçi hükümetler dönemi, 1985-1989 yılları hariç, Bulgaristan Türklerinin geçirdiği en zor yıllar olmuştur. Bu dönemde Bulgar hükümetleri planlı bir şekilde Türk azınlığın haklarını çiğnemeye ve Atatürk ilkelerinin Bulgaristan Türkleri üzerindeki etkisini kırmaya çalışmışlardı. (Memişoğlu, 1985, s.130)

Bu dönemde 1928 yılından itibaren Türk azınlık okullarında kullanılan Latin harfleri yasaklanarak yeniden Arap alfabesiyle eğitime başlatılmıştı. Bu şekilde Bulgar yöneticileri Türk halkının cehalet ve dini bağınazlık içinde yaşatıldığı sürece amaçlarına daha kolay ulaşacaklarını düşünmüşlerdir. 1935-1936 ders yılında Sofya'da il ve hudut boyu müfettişleri ile yaptıkları konferansta bu gerici eğitim politikasının esas hatları belirlenmiştir. (a.g.e., s.130) Bu politikanın uygulanması için Bulgar Hükümetinin ilk işi seçimlerle işbaşına gelmiş olan Türk okul encümenlerini dağıtmak olmuştur. Bu

encümenler çoğunlukla genç ve aydın kişiler olduğundan Türkiye'deki Atatürkçü atılımları yakından takip ediyorlar ve Bulgaristan Türk okullarını o yöne doğru götürüyorlardı.

Bu politikanın bir sonucu olarak Türk Öğretmenler Birliği de 1934 yılında kapatılmıştı. Bulgaristan'daki Türklerin eğitimine yönelik yürütülen bu sistemli hareket Türk hükümetinin tepkisini çekmekte gecikmemiş, Elçi Şevket Berker 1935'den itibaren Bulgar Dışişleri Bakanı ve Başbakanı nezdinde bir çok girişimlerde bulunmuştur. (Lutem, 2001, s.70) 1938 yılında Balkan Paktı devletleriyle bir saldırmazlık antlaşması imzalamak niyetinde olan Bulgaristan, Türkiye'ye karşı iyi niyet gösterisi olarak Türk azınlık okullarında yeniden Latin harfleriyle eğitime izin verilmişti. Çar Boris bu karardan sonra " Bu Atatürk'ün davasıdır, varsın bizdeki Türkler de bundan yararlansın " demiştir. (Hatipoğlu, 1997, s.178) Bu karar sonrasında Atatürk Çar Boris'e ve Bulgar hükümetine şükranlarını belirterek, bu davranışın iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerine bir katkı olduğunu, Bulgaristan Türklerinin eğitim ve kültür kalkınmasının önemli derecede kolaylaşacağını belirtmiştir.

1925 yılında imzalanan " Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi " ile düzene giren göçler faşist Bulgar yönetimi zamanında artarak devam etmiştir. (Geray, 1962, s.37) Bu yıllarda yapılan göçlerde Kuzey Bulgaristan'da "Rodna Zaştita " (Yurt Koruması) ve Güney Bulgaristan'daki " Trakya " adlarında kurulan silahlı Bulgar örgütlerinin büyük etkisi olmuştur. (Şimşir, 1985, s.207) Bu aşırı milliyetçi silahlı örgütlerin Bulgaristan'daki Türk azınlık üzerine yaptıkları baskıları ve saldırıları Türkleri kitleler halinde göç etmeye zorlamıştır. 1934 yılında 618.268 olan Bulgaristan Türk azınlığının nüfusu 1940 yılında yüksek doğum oranına rağmen göçler nedeniyle yaklaşık 640 bin olmuştur. (a.g.e., s.208) 1935 ile 1940 yılları arasında Bulgaristan'dan 95.964 Türk göç etmiştir. (Ağanoğlu, 2001, s.310) Bulgaristan'ın Balkan Paktına girmesinde en büyük engel olan Dobruca konusunu çözümlmek için Türkiye Cumhuriyeti 1939 yılında girişimlerde bulunduysa da bir sonuç alınamamıştır. (Tuğlacı, 1984, s.133)

Bulgaristan'ın İkinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmesiyle Türkiye çevresinde oluşan tehdit ortamına karşı sınırlarında önlemler almıştır. Bu önlemlerin Bulgaristan'a karşı olmadığını açıklamak maksadıyla 17 Şubat 1941'de iki ülke birbirlerine saldırmamayı taahhüt ettikleri bir bildiri imzalamışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya yenilince Bulgaristan tarafsızlığını ilan ederek, Türkiye aracılığıyla müttefik devletlerle anlaşma imzalamak istemiştir. Bu antlaşma gerçekleşmeyince Sovyetler Birliği 5 Eylül 1944 günü Bulgaristan'a savaş ilan etmiştir. Sovyet ordusu herhangi bir Bulgar direnişiyle karşılaşmadan Bulgaristan'a girmiş ve bütün ülkeyi kısa zamanda işgal etmiştir. (Gürkan, 1993, s.131) 9 Eylül 1944 günü, daha önce el altından kurulmuş olan ve ileri gelen kadrolarını Komünistlerin oluşturduğu "Vatan Cephesi", Sovyet ordusunun desteğinde ayaklanmış ve ülkenin yönetimini ele geçirmiştir.

4.8.2. İkinci Dünya Savaşı sonundan 1970 Yılına Kadar Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki olaylar özellikle Yunanistan ve Türkiye'nin dışındaki Balkan ülkelerinde komünist rejimlerin kurulması, Balkanlardaki Sovyet nüfuzunu arttırmıştı. Bu dönemde Bulgaristan'ın uyguladığı politikalar Moskova'nın çıkarları doğrultusunda gelişmiştir. Ülkesinde dönemin en fazla azınlık çeşitliliği ve nüfusunu bulunduran Sovyet Rusya Bulgaristan'a azınlıklar konusunda izlenecek komünist yaklaşımlar konusunda da rehber olmuştur.

İktidara gelen Bulgar komünist hükümeti Türk azınlığa sorunların çözüleceğine dair büyük ümitler vermiştir. Krallık döneminde Türk azınlığa yapılan baskılar geçmiş yönetimleri kötölemek için propaganda malzemesi yapmış, bu sayede Türk azınlığının da komünizme inandırılmasına

çalışılmıştır. Bu bağlamda Türkler de yeni kurulan Vatan Cephesi içinde örgütlenmişlerdir. Aralık 1944'de Sofya'da Türklerin Vatan Cephesi komiteleri toplanarak eğitim, vakıflar ve dini konularda isteklerini saptamışlardır. (Lutem, 2001, s.72) 1945 yılında da çeşitli şehirlerde yapılan toplantılarda benzer kararlar alınmış, Bulgar komünist yönetimi bu kararları destekler görünmüş fakat uygulamaya koymamıştır. Bu kararlar neticesinde Türk okullarında okutulmak üzere kitaplar hazırlanmış ancak bastırılmamış, yeni açılan Türk okullarına yardım yapılacağı sözü ülkenin ekonomisinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yetersiz olduğu öne sürülerek uygulanmamıştır. (Memişoğlu, 1985, s.139) 1946 yılında Türk özel okulları devletleştirilmiştir. Buna rağmen Türkler bu okullarda Bulgarlardan ayrı olarak eğitim görmeye devam etmişlerdir.

Devletleştirilmekle birlikte Türk azınlık okullarında Bulgar okullarına paralel olarak sosyalist bir içerikle 1959 yılına kadar eğitim verilmiştir. Bu eğitimin başlıca amacı öğrencilere Marksist-Leninist düşüncüyü aşılacak olmuştur. Bu temel üzerine kurulan Türk azınlık eğitimine komünist yönetim ilgi göstermiş, bütçeden yeni okul yapımına kaynak aktararak 1947'de 894 olan okul sayısı 1952-1953'de 1079'a, 1957-1958 yıllarında ise 1148'e ulaşmıştır. (a.g.e., s.141)

İkinci Dünya Savaşının sonunda 10 Şubat 1947'de Bulgaristan ile Müttefik Devletler arasında Paris Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Bulgaristan, ülkesinde yaşayan azınlıkların haklarını korumayı kabul etmiştir. Antlaşmanın ikinci maddesinde Bulgaristan'da ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetilmeyeceği, Bulgar vatandaşlarına temel hak ve özgürlüklerin tanınacağı belirtilmiştir. (a.g.e., s.251)

Komünist yönetimin okulları devletlestirmesi ve toprakları kooperatiflere devretmesiyle Türk azınlığında oluşan güvensizlik sonucunda Türkiye'ye göç etmek istemişlerdir. Bu göç istekleri Bulgar yönetimi tarafından 1949 yılına kadar engellenmiştir. Göç konusunda Türk makamlarına yapılan başvuruların artması üzerine Türkiye Cumhuriyeti

Bakanlar Kurulu sorunu görüşerek 31 Mayıs 1947'de Bulgaristan ile karşılıklı görüşmelerin ardından bir anlaşma yapılarak göçün derece derece devam ettirilmesi yönünde karar almıştır. (Ağanoğlu, 2001, s.312) 1947'den itibaren Bulgaristan–Türkiye ilişkileri Sovyetler Birliği'nin de etkisiyle bozulmaya başlamıştır.1948 yılında iki Türk uçağının Bulgaristan üzerinde düşürülmesi ve Bulgar askerlerinin Lalapaşa yakınlarında bir Türk sınır karakoluna saldırması gerginliği arttırmıştır. (Tuğlacı, 1984, s.133) 1948 yılında Yugoslavya'nın Sovyetlerden uzaklaşmasıyla Balkanlarda güç kaybına uğrayan Sovyetler Kore Savaşının başlamasından bir ay sonra Bulgaristan'ın 250 bin Türk'ü 1950 yılının Ağustos ayında göçe zorlamasını sağlamıştır. Demokrat Partinin (DP) iktidara gelmesiyle Batıya yaklaşan Türkiye'yi ekonomik ve siyasi açıdan zor durumda bırakmayı amaçlayan Sovyetler Birliği uzun bir aradan sonra azınlıklar konusunu tekrar siyasi bir mücadele aracı olarak kullanmıştır. (Sander, 1969, s.70)

İkinci Dünya Savaşı ve savaşı izleyen yıllarda Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler oldukça azalmıştır. 1940-1949 yılları arasında Türkiye'ye toplam göç 21.353 kişi olmuştur. (Geray, 1962, Tablo 3) Göç miktarındaki azalmanın sebebi Bulgaristan'dan yurt dışına çıkışlara hemen hemen hiç izin verilmemesindedir.

Bulgar Hükümeti uyguladığı göç politikasını terk ederek 1950 yılının ilk aylarından başlayarak Türk azınlığa çıkış vizesi vermeye başlamıştır. Ocak ayında 860 kişiye vize verilirken, Ağustos ayında bu sayı 7000 kişiye kadar yükselmişti. Türk Hükümeti bütün malları ve mülkleri ellerinden alınmış bir şekilde sınıra yığılan Türk göçmenlerini kabul etmeyince, Bulgar Hükümeti Türkiye'ye 10 Ağustos 1950'de nota göndermiştir. Bu notada, 1925 antlaşmasının serbest göçü öngördüğü, Bulgaristan'daki 250 bin Türk'ün Bulgaristan'dan ayrılmak için müracaat ettiğini, bunun üzerine Bulgar Hükümetinin ilk elden 54 bin çıkış vizesi verdiği belirtilmiştir. Notanın sonunda Ankara Hükümetinin üç ay içinde 250 bin Türk'e giriş vizesi vermesi istenmiştir. (Şimşir, 1986, s.154) Göçmenlerle ilgili Bulgar notasına Türk Hükümeti 28 Ağustos 1950'de cevap vermiş ve taşınabilir mallarını

beraberinde getiremeyen ve mülklerini satıp ülke dışına çıkartmalarına izin verilmeyen Türklerin kabul edilmeyeceği bildirilmiştir.

Bulgar Hükümeti 22 Eylül tarihinde Türk Hükümetine ikinci notayı göndermiş ve Bulgaristan'daki Türk azınlığına çok iyi davranıldığı, göç etmek isteyenlerin mal ve mülklerinin tasfiyesi konusunda tam bir serbestlik verildiği, Türk Hükümetinin Türk göçmenleri kabul etmek zorunda bulunduğu ifade edilmekteydi. 16 Ekim'de Türkiye'nin bu notaya verdiği cevapta kitle halinde yapılacak bir göçe karşı çıktığı normal şekilde ve düzenli bir göç olduğu takdirde Türk Hükümetinin muhalefet etmeyeceği bildirilmiştir.

Bulgaristan'ın sınıra yığıldığı göçmenler arasında çingener de bulunmaktaydı. Türk Dışişleri Bakanlığı 6 Ekim 1950'de çingene asıllı şahıslara gerek giriş ve gerekse transit vizesi verilmemesini bir genelgeyle konsolosluklara bildirmişti. (Sander, 1969, s.77) Türk Hükümeti vizesiz sokulan çingenerin geri alınmasını Bulgar Hükümetinden istemiş, Bulgarlar bunu kabul etmeyince de 7 Ekim 1950'de sınırı kapatmıştı. Türkiye'nin bu şartları Bulgar Hükümeti tarafından kabul edilince Türk-Bulgar sınırı yeniden açılmıştı. (Şimşir, 1985, s.225) Sınırın tekrar açılmasından sonra Bulgar hükümeti Türkiye'ye göçü yavaşlatmıştır. 1951 yılının son beş ayı içinde göç ortalaması 12.000'den 4000 civarına düşmüştür. Bulgarların göçmenler arasına çingeneri sokmaya devam etmesi, göç sorununu tekrar alevlendirmiştir. Bunun üzerine Türkiye, Bulgar hükümetine Haziran-Ekim 1951 tarihleri arasında altı nota vermiş, istenmeyen kişilerin geri alınması, vizesiz kimselerin Türkiye'ye gönderilmemesini, sahtekarlık yapanların bulunup ortaya çıkarılmasını istemiştir. Bulgar hükümetinden olumlu bir cevap alınamaması sonucunda Türk Hükümeti, 8 Kasım 1951'de ikinci kez Türk-Bulgar sınırını kapatmıştır. Bulgar hükümeti bunun üzerine 30 Kasım 1951 günü yayımladığı bir tebliği ile Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçü kesin olarak durdurduğunu kamuoyuna duyurmuştur. (a.g.e., s.226) Böylece Bulgar Hükümeti nüfusu belli bir oranda tutuyor aynı zamanda Kore Savaşı'na katılan Türkiye'yi de cezalandırmış oluyordu. (Börklü, Tarihsel..., s.69)

Böylece 1950-1951 yılları arasındaki göçte toplam 154.393 kişi Türkiye'ye giriş yapmıştır. (Şimşir, 1986, s.194) 1950-1951 yılları arasında göç eden Türkler "İskanlı Göç" kapsamında kabul eden Türk Hükümeti, Türk göçmenlerinin daha önce Türk Hükümetinden hiçbir yardım istemeyeceklerini beyan etmelerine rağmen yardım elini uzatmıştır. (Ağanoğlu, 2001, s.312) 1951 yılı başlarında "Göçmenlere ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği " adı ile bir birlik kurulmuş ve göçmen misafirhaneleri Türk-Bulgar sınırındaki göçmen kabul istasyonu ve göçmenlerin yerleştirilmesi gibi kolaylıklar sağlanmıştı. (Oran, 1993, s.46) 1 Aralık 1956 günü yapılan Bulgar genel nüfus sayımında, Bulgaristan'da 656.025 Türk, 197.865 çingene, 5.993 Tatar bulunduğu bildirilmişti. (Şimşir, 1985, s.223) Daha önceki Bulgar istatistiklerinden farklı olarak, yeni Bulgar yönetimi ayrıca Müslüman nüfusu göstermemekte ve Pomakları "Bulgar" olarak saymaktaydı.

Bulgaristan hükümeti 1958 yılında Türk azınlığın liselerini, 1959 yılında ise ortaokullarını ve ilkokullarını Bulgar okulları ile birleştirmiştir. Bu birleştirmelerin Türk azınlık için yararlı olacağı, öğrenciler arasında dostluğun ve karşılıklı saygının gelişmesi için uygun koşullar yaratacağı propagandası yapılarak bu birleştirme savunulmuştur. (Memişoğlu, 1985, s.147) Okulların 1960 yılında tamamen birleştirilmesi sonucu öğretim tümüyle Bulgarca olmuştur. Kısa bir süre sonra Türkçe dersinin ilk ve orta okullarda 3-4 saat okutulmasına izin verildiyse de daha sonra Türkçe dersi program dışında seçmeli ders olarak bırakılmış, 1970 yılı başlarında ise bu seçmeli ders de kaldırılmıştır. Türk okulları Bulgarlaştırılınca Komünist Partinin isteği doğrultusunda Türk öğretmenlerinin çok az bir kısmı görevde bırakılmış, diğerleri başka alanlara yöneltilmiş ve çoğunlukla okullardan uzaklaştırılmışlardır. Diğer taraftan 1951-1957 yılları arasında yayımlanmış olan çok sayıda Türkçe ders kitapları toplanıp yakılmıştır. Bu şekilde Bulgaristan'da yüz yıllık Türk eğitimi ve okulları yok edilmiştir. (a.g.e.,s.148)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan iki bloklu dünya düzeninde ayrı bloklarda yer alan Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkiler 1960'lı yılların başlarında da gerginleşmişti. 1961 yılında Türkiye Bulgaristan'da yaşayan

Türklerin, uluslararası antlaşmalarla garanti altına alınmış olan azınlık haklarına uyulmadığı gerekçesiyle Bulgaristan'a nota vermiştir.

1963 yılında Bulgaristan Türkleri arasında Türkiye'ye göç etme isteği belirmiştir. Bulgar makamlarının engellemeye çalıştığı göç isteğine karşı Türk azınlık Türkiye'nin Filibe Başkonsolosluğu'na ve Sofya elçiliğine göç için dilekçeler vermeye başlamıştı. Mart 1964 tarihi itibariyle göç etmek için dilekçe veren Türklerin sayısı 383.358 kişiye ulaşmıştı. Bu tarihten itibaren Bulgar makamları çok sıkı önlemler alarak dilekçe vermek isteyen Türklerin Türk temsilciliklerimize yaklaşımlarını engellemişler ve dilekçe kampanyasını sona erdirmişlerdir. (a.g.e., s.268) Bu yoğun göç isteğinin nedeni Bulgar Komünist yönetiminin Türk azınlığa uyguladığı baskılardır. Türk azınlık okullarında, ana dilleriyle eğitim yapma haklarının ellerinden alınması; 1959-1960 ders yılında okulların Bulgar okullarıyla birleştirilmesi, Türk okullarındaki Türk öğretmenlerin uzaklaştırılması, 1959'dan itibaren sünnetin yasaklanması, 1950-1951 göçü ile bölünen aileler ve Bulgarlaştırılma tehdidi altında yaşamak Türk azınlığı göçe zorlayan sebeplerdir.

Küba krizinden sonra başlayan milletlerarası yumuşama siyasetinin benimsenmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler düzelme sürecine girmiştir. 10 Ekim 1964'de Sofya'da turizm alanında işbirliğini öngören bir antlaşma imzalanmıştır. 1966 yılında Bulgar Dışişleri Bakanı Ivan Başev Türkiye'yi resmen ziyaret etmiş ve bu ziyaret sonunda yakın akrabaları 1951'den önce göç etmiş olan Türklerin Bulgaristan'da kalan akrabalarının göçleri konusunun en kısa sürede çözümlenmesi kararı alınmıştır. (Lutem, 1984, s.134)

28 Mayıs 1966'da Türkiye ile Bulgaristan Sofya ve Ankara'daki elçiliklerini büyükelçilik seviyesine çıkartmışlardır. Başev'in Türkiye'yi ziyareti ile aynı günlerde T.B.M.M. Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin başkanlığında bir parlamento heyeti de Bulgaristan'a gitmiştir. 27-31 Mayıs 1967 tarihinde de Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil Bulgaristan'ı resmen ziyaret etmiştir. Göç konusunu düzenlemek için iki ülkenin görevlendirdiği uzmanlar Sofya'da

Ocak 1967'de yaptıkları görüşmeler sonucunda göçmenlerin taşınmaz malları ve eşyaları konusundaki görüş ayrılığı yüzünden anlaşmaya varılamamıştır.

1968 Mart'ında Bulgaristan Başbakanı ve Dışişleri Bakanının Türkiye'yi ziyaretleri esnasında 22 Mart 1968 günü sınırlı bir göç antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşmaya göre ancak çok yakın akrabalar Türkiye'ye gelebilmiştir. Göçün dar tutulmasının sebebi Bulgar hükümeti tarafından geniş bir göçün özellikle tarım kesiminde Bulgaristan'da iş gücü kaybı oluşturacağı değerlendirilmesindendi. Yakın akraba göçü 1978 yılına kadar devam etmiş 130.000 kadar göçmen Türkiye'ye gelmiştir.

Türk Hükümeti Kıbrıs sorununun yarattığı kriz nedeniyle 1963-1964 yıllarındaki göç için dilekçe verilmesi kampanyası ve bunun muhtemel sonuçlarına pek önem vermemiş ve sessiz kalmıştır. Halbuki göçü destekler bir tutum alınsa bu Bulgar Hükümetini çok zor durumda bırakabilirdi. (Lutem, 2001, s.79) Göç konusunda antlaşmaya varılması Türk-Bulgar ilişkileri arasında ciddi bir düzelmeye yol açmış ve karşılıklı temaslar çok sıklaşmıştır. İlişkilerin düzelmeye başladığı 1966 yılı ile tekrar bozulduğu 1984 yılına kadar geçen 18 yıl içinde üst düzey yöneticiler arasında 22 kez karşılıklı ziyaretler yapılmıştır. (a.g.e., s.80)

4.8.3. 1970'den Günümüze Türkiye'nin Bulgaristan Türkleri Politikası

1946 yılından itibaren Bulgaristan'da azınlıkların kültürel tasfiye ile yok edilmesi ve homojen bir Bulgar halkı oluşturulması politikası uygulanmıştır. İlk Bulgar Komünist Başbakanı Georgi Dimitroff 16 Şubat 1946 günü yaptığı konuşmasında " Balkanların yalnız Balkanlara ait olmasını ve Slavların Balkanlarda başrolü oynamalarını sağlamalıyız. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlara hükmettiği geçmiş zamanın nişaneleri tamamen silinmelidir "

demıştır. (Ayın Tarihi, 1946, s.56) Bu amaç doğrultusunda Bulgarlaştırmayı teşvik edici, özendirici tedbirler alınmış ve bu sorunun zaman içinde kendiliğinden çözümlenip, Türkleri Bulgarlaşmayı kabul edeceklerini tasarlamıştır. Uygulanan yoğun Bulgarlaştırma politikasına rağmen 1970'li yıllara kadar milli benliklerinden koparak Bulgarlaşan Türk sayısı oldukça az olmuştur.

Bulgar yöneticileri homojen Bulgar ulusu oluşturma amacına bu şekilde ulaşamayacaklarını anlamışlar ve mevcut asimilasyon politikalarını şiddetle birlikte uygulamaya başlamışlardır. Bunun sonucunda Bulgar Komünist Partisi Merkez Komitesi 17 Temmuz 1970 tarihli toplantısında 549 sayılı " Gizli Tedhiş ile Irk ve Din Değiştirmeye İcbar " kararını almış ve uygulamayı kararlaştırmıştır. (Eroğlu, 1986, s.19)

Bulgarlaştırma kararı uyarınca Rodop bölgesinde yaşayan Pomak Türklerine milliyet değiştirme isteğini belirten matbu dilekçeler verilerek, bunların doldurulup en kısa zamanda iade edilmesi istenmiştir. Bu işle genellikle silah zoruyla olmuş ve bütün bürokratik işlemlerde gerekli olan "Pasaport " olarak tanımlanan nüfus cüzdanlarında Bulgar isimleri yer almıştır.

Bu dönemde başlayan başka bir uygulamayla Türk kızlarının Bulgar gençleriyle birlikte okul gezilerine ve sivil savunma kurslarına katılmaları zorunlu kılınmış ve bu gezilerde Bulgaristan Türk azınlığının ahlaki değerleri tahrip edilmeye çalışılmıştır. (Şimşir, 1985, s.139)

Bulgar Krallığı döneminde 38 gazete ve 38 dergi yayınlanmasına karşın Bulgaristan'daki Türk basınında baskılardan nasibini almıştır. Komünist rejimin ilk döneminde üç gazetenin ve bir derginin yayınlanmasına izin verilirken 1970'li yıllardan itibaren sadece BKP'nin Türkçe yayın organı olan Yeni Işık Gazetesinin yayınlanmasına izin verilmiştir. (Şenyurt, 1985, 143)

1971 yılındaki nüfus sayımına göre Bulgaristan'daki Müslüman nüfus 1.234.000 olarak belirtilmiş, 880.000 Türk, 320.000 Pomak, 24.000 Çingene ve 10.000 Tatar olduğu da yıllık nüfus artışı %2 olarak kabul edildiğinde bir önceki sayıma göre ortaya çıkmaktadır. (İkbal, 1988, s.25)

Bulgaristan hükümeti, ülkede Bulgar olmayanları eritmeye yönelik bir politika izlediğini 1985 yılı Aralık ayında yaptığı nüfus sayımında kullanılan formlarla da kanıtlamıştır. Bu nüfus sayımı için dağıtılan formlarda, milliyet ya da mensup olunan etnik grupla din ve mezhebi belirleyecek haneler bulunmamaktaydı. Böylece azınlıkların kendi milliyetleri ve dinleri resmi kayıtlara geçmemiştir. (Acaroğlu, 1983, s.1497) Bulgar yönetimi Bulgaristan'da Türk bulunmadığını aksine Osmanlı döneminde zorla Türkleştirilmiş Bulgarlar olduğunu belirtmesine rağmen Bulgaristan'daki Türklerin varlığı 1965 yılında da Bulgaristan Başbakanı olan Jivkov ile yapılan bir görüşmede kabul edilmiştir. Jivkov bu görüşmede "... Halk irademiz, bizdeki Türk ahalisinin kültürel ve maarif kalkınması için büyük gayretler sarf etmiş ve etmektedir. Mesela eski burjuvazi döneminde Bulgaristan'da 336 ilkokulda sadece 35 bin Türk talebesi okurken ve memleketimizde sadece 167 Türk lisesi ve okulu varken, bugün 1.556 ilk ve ortaokulda, lisede ve teknik okullarda 158 binden fazla Türk çocuk ve genç okutulmaktadır " demiştir. (Nesin, 1965, s.78) Jivkov'un bu sözleri Türk azınlığa uygulanan Bulgar politikasının zaman içinde gösterdiği değişiklikler açısından da önemlidir.

1984 yılı sonbaharında Bulgaristan'ın güneyinde Kırcaali, Mestanlı, Eğridere, Darıdere bölgeleri yasak bölge ilan edilmiştir. Bulgaristan'ın uyguladığı asimilasyon politikası ilk bu bölgelerde başlamış ve daha sonra tüm Bulgaristan'a yayılmıştır. İsim değiştirmek için Türk halkına dilekçeler verilerek silah zoruyla bu dilekçelere Bulgar isimleri yazılarak imzalanması istenmiştir. İsim değiştirmeye direnen birçok Türk çeşitli zulümlerle karşı karşıya kalmış ve zarar görmüştür. (Şimşir, 1985, s.340-341)

Bu gelişmeler üzerine dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kenan Evren Bulgar Devlet Başkanı Jivkov'a gönderdiği mesajda Bulgaristan'daki Türklerin isimlerinin zorla değiştirilmesine ilişkin son zamanlarda çok fazla şikayet aldığını, bunların basına yansıdığını ve Türk-Bulgar ilişkilerine gölge düşürme tehlikesini taşıdığını ifade edip Türkiye'nin bu konu ile ilgilenmesinin Bulgaristan'ın içişlerine karışma düşüncesinden değil insani mülahazalardan kaynaklandığını vurgulamıştır. Ayrıca Türklere yapılan bu muamelelerin Bulgar hükümet politikasının sonucu olmayıp mahalli idarecilerin bir uygulaması olduğunu zannettiğini belirtmiş ve Jivkov'un ilgilendiği taktirde sorunun çözümleneceğinden emin olduğunu bildirmişti. (Lutem, 2001, s.179) Kenan Evren'in sorunun karşılıklı diyalog ve Jivkov'un şahsi çabasıyla çözümleneceğini düşündüğünden gayet ılımlı görüşleri içeren bu mesajına Jivkov'un cevabında isim değiştirme konusunda herhangi bir baskının olmadığını ve hiç gündemde olmadığı halde göç konusundan bahsederek 1989 yılında oluşan göçün ilk sinyallerini vermiştir. (a.g.e., s.180) Cumhuriyet döneminde yaklaşık bir milyon Türk Bulgaristan'dan göç ettiğinden Bulgaristan'da gelişen olaylar Türk kamuoyu tarafından da yakından izlenmekteydi. 7 Ocak 1985 günü Bursa göçmenleri, Bulgaristan'daki yakınlarının zorla adlarının değiştirildiğini Devlet Bakanı Mesut Yılmaz ve Maliye Bakanı Bursa milletvekili Kurtcebe Alptemuçin'e anlattılar. Mesut Yılmaz "Konudan tümüyle haberdarız. Bulgaristan Hükümeti'nin bu uygulamasına son vermesi için gereken her türlü girişimde bulunacağız. Sizlerden tek istediğim, soğukkanlılığınızı bir süre daha korumanızdır" demiştir. (Şimşir, 1985, s.1-2)

14 Şubat günü Başbakan Turgut Özal Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile görüştüktan sonra basına "... Hadisenin başından beri meseleyle yakından ilgiliyiz. Hükümet olmanın sorumluluğunu da mudrik olarak fevri hareketler yerine, akılcı hareketlerle meseleyi çözüme ulaştırmanın hem Türkiye, hem de orada yaşayan soydaşlarımız için daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Hadise, statik bir hadise değildir. Dinamik boyutları olan bir hadise olarak görüyoruz. Bizim oradaki soydaşlarımıza alakamız onların sadece soydaşlarımız olduğundan değildir. Onların Türkiye'de yaşayan yüz binlerce akrabaları vardır. Bu şekildeki bir ilişkiyi hiçbir zaman gözden uzak

tutmuyoruz. Türkiye makul bir şekilde bu meseleyi çözmek için her türlü yaklaşımı yapacaktır. Gerekli, faydalı görülen her türlü tedbiri almaktan kaçınmayacağız" demiştir. (a.g.e., s.259-260)

7 Şubat 1985 günü yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında alınan karar neticesinde Bulgaristan'a yeni bir göç antlaşması teklif edilmiştir. Türkiye bu sorunun çözümünde göçün etkili olacağını düşünmekteydi. Fakat ekonomik durumun yeterli olmaması ve diğer devletlerde bulunan Türk azınlıkların da göç isteyebilecekleri, bu çözümün yetersiz olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Karşılıklı demeçler sürerken Türkiye 22 Şubat'ta Bulgaristan'a nota vermiş ve Bulgaristan'daki Türk azınlığın sorununa müzakere yoluyla çözüm bulunmasını istemiştir.

Türk Hükümetinin konuya bakış açısı temkinli olmuştur. Olayların vuku bulup bulmadığı; bulduysa abartma yapılıp yapılmadığı konusunda değerlendirmeler yapılmış, diğer komşularıyla yaşanan problemlerin Bulgaristan ile yaşanmaması konusunda sorunun başlangıcında dikkat sarf edilmiştir. Bunun sonucunda sorunu tımandırmamak, temkinli olmak gibi düşünceler Türkiye'yi hareketsizliğe itmiştir. (Lutem, 2001, s.193)

Bulgaristan 22 Mart 1985'de gönderdiği notada, 4 Mart tarihli ikinci Türk notasına da olumsuz yanıt vermiştir. 22 Mart'ta Bulgaristan 4 Mart tarihli ikinci Türk notasına da olumsuz yanıt vermiştir. Bulgar notasında, Türkiye'nin Bulgaristan'daki Türklerle ilgilenmesi Bulgaristan'ın içişlerine müdahale olarak yorumlanmış, göç antlaşmasının ve dışişleri düzeyinde toplantıların yapılması reddedilmiştir. Üçüncü ve dördüncü Türk notalarına karşı da Bulgar yönetimi aynı tavrını sürdürmüştür. (Şimşir, 1985, s.363)

Bulgar makamları 3 Nisan 1985 günü yaptıkları açıklamada zorla isim değiştirme kampanyasının başarıyla tamamlandığını belirtmişler ve bunu takiben Türk azınlığın etnik, kültürel ve dini benliğini yok etmeyi amaçlayan ağır yasakları ve baskıları uygulamaya başlamışlardır. Türklerin ana dilleriyle konuşmaları, geleneksel giyim kuşamları, camilerde özgürce ibadet etmeleri, dini bayramları kutlamaları, oruç tutmaları, erkek çocuklarını sünnet

ettirmeleri, evlerinde Kuran ve dini kitaplar bulundurmaları ve ölülerini Türk-İslam usullerine göre defnetmeleri yasaklanmıştır.

Türkiye Bulgaristan Türkleri sorununu çeşitli uluslararası platformlara götürerek Bulgar Hükümeti üzerine baskı oluşmasına çalışmıştır. Bu girişimler başarılı olmuş ve bu asimilasyon politikasına karşı dünya basın-yayın organlarında çeşitli yayınlar yapılmış, insan hakları alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların özel raporlarına konu olmuştur. İslam Konferansı Örgütü, Müslüman Türk azınlığının durumuyla ilgilenmiş ve 1986 yılı Ocak ayında Fez'de yapılan 16ncı İslam Dışişleri Bakanları Konferansında kabul edilen " Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Çilesi " başlıklı karar uyarınca kurulan temas grubu, Haziran 1987'de Bulgaristan'ı ziyaret etmiş, oradaki Türk azınlığına uygulanan baskıları bütün boyutlarıyla ortaya koyan raporunu 1988 yılı Mart ayında Amman'da toplanan 17nci İslam Dışişleri Bakanları Konferansına sunmuştur. Konferans bu raporu aynen kabul etmiş ve üye ülkelere tavsiyelerde bulunmuştur.

Türkiye'nin bu ısrarlı politikası, uluslararası tepkiler, Batı ile İslam ülkelerinin desteği ve bazı sosyalist ülkelerde dahi insan hakları ve göç konularını kapsayan değişim rüzgarları, Bulgaristan'ı yeni bir durum muhakemesi yapmaya zorlamıştır.

Bu baskılar sonucunda Türk azınlığı sorununa çözüm bulabilmek için Bulgaristan'la 23 Şubat 1988'de Belgrad'ta imzalanan protokolle başlatılan diyalog ve üst düzey temaslara rağmen, Bulgaristan'ın uzlaşmaz tutumunda olumlu sayılabilecek herhangi bir değişiklik olmamıştır.

1988-1989 yılları arasında da Türkiye ile Bulgaristan arasında nota alışverişi devam etmiştir. 19 Mayıs 1989 tarihli Türk notasında Türk azınlığın bazı mensuplarının ülkeyi terk haklarının kabul edilmesi istenmiştir. Aynı günlerde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Turgut Özal da yaptığı bir konuşmada sınırların Türk soydaşlarına açık olduğunu bildirmiştir.

Bulgaristan, 45 yıldır uyguladığı çeşitli asimilasyon politikalarıyla eritemediği Türk azınlığından kesin olarak kurtulmak amacıyla aldığı "sınır

dışı etme" kararını, 1989 yılı Mayıs ayı sonlarından itibaren uygulamaya başlamış ve üç ay içinde 310 bin civarındaki Türkü her türlü haklarını elinden alarak sınır dışı etmiştir. (Poulten, 1997, .208). 21 Ağustos'ta göçmen sayısının yeterli olduğunu düşünen Bulgar Hükümeti sınırı kapatmıştır. (Uluyurt, 2005, s.245)

10 Kasım 1989'da komünist rejimin yıkılmasıyla birlikte Bulgaristan Türk azınlığı için yeni bir dönem başlamıştır. Yeni rejimin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de zorluklarla karşılaşan ve yakın akrabaları Bulgaristan'da kalan yaklaşık 100 bin Bulgaristan Türk'ü tekrar ülkelerine dönmüşlerdir.

29 Aralık 1989 tarihinde Bulgaristan Devlet Konseyi ve Bakanlar Kurulu 1984-1985 yılları arasında zorla adları değiştirilen Türk adlarının iade edileceği ve Türk okullarında ana dilinde eğitim yapılmasına izin verileceği kararını açıklamıştır. (Çavuş, 1994, s.1790) Bu karar 1991 yılında uygulanmaya başlanmış ve belediye okullarında Türkçe ders okutulmasına izin verilmiştir.

1990'lı yılların başında Bulgaristan Türklerinde çok kısa süre önce maruz kaldıkları baskı ve asimilasyon politikasının sona ermesiyle birlikte belirgin bir rahatlama olmuştur. Komünist rejimin yıkılmasından sonra Bulgaristan'da oluşan belirsizlik ortamında Türk azınlığı her geçen gün daha fazla hakka ve özgürlüğe sahip olmaktadır.

Bulgaristan'da bulunan 160 partiden 4'ü Türklerin kurdukları partiler olup, HÖH 2005 seçimlerinde %13 oy oranı ile parlamentoda 34 milletvekiliği çıkararak üçüncü parti olmuştur. Aynı zamanda hükümette HÖH üç bakanlığa sahiptir, bunlar Başbakan Yardımcısı ve Doğal Afetler Bakanı Emel Ethem, Çevre Bakanı Cevdet Çakırov ve Tarım Bakanı Nihat Kabil'dir. (Karpat, 2005, s.25) Bulgar siyasetçileri tarafından etnik bir parti görünümü olduğu söylene de, Bulgaristan çıkarları için yaptığı çalışmalar, meclisi bu konularda zorlama gayretleri, etnik hakları savunma çabaları ile eşzamanlı ve eşdeğerdedir.

1 Ocak 2007'de Avrupa Birliği üyesi olan Bulgaristan'da 14 Şubat 2007'de kabul ettiği yasa ile Avrupa Parlamentosu milletvekili seçimlerinde sadece AB üyesi ülkelerde yaşayanların oy kullanabilecek olması Türkiye'de ikamet eden Bulgar vatandaşı Türklerin oylarına ambargo koymaktadır. Bu yasa ile Bulgaristan demokrasi sınavını kaybetmiştir. (Yaşın, 2007, s.6) Ancak bütün bu engellemelere rağmen soydaşlarımızın demokratik çerçevedeki çabaları tabi ki devam edecektir.

Son olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer 22 şubat 2007 günü resmi ziyaret için gittiği Sofya'da Bulgar meslektaşı ile Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ikili ilişkiler ve bölgesel meseleler konusunda görüşmelerde bulundu.

Türkiye balkanlar bölgesindeki siyasetlerinde sürekli Bulgaristan'daki Türk azınlığın durumu, Balkanlarda rolünü artırma ve ayrıca batılı teşkilatlarla ilişkilerin güçlendirilmesi için Sofya ile işbirliği yapmaya özel bir önem verdiğini en üst düzey yetkilisi vasıtasıyla muhataplarına ifade etmiştir.

Bulgaristan'da Türk azınlığın bulunması, gerçi birkaç yıl önce Türkiye ile bu ülke arasında gerilimlere sebep olmuştu, lakin Bulgaristan'da siyasi düzenin değişmesi ve yapılan reformlarla artık bir sorun olmaktan çıkmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türklerin önemli bir bölümü son yıllarda tekrar Bulgaristan'a dönmüşlerdir. İki ülke arasındaki ticaret hacmi yıllık iki milyar doları aşmıştır. Bulgaristan Türkiye ile serbest ticaret anlaşması imzalayan ilk komşu ülkedir. İki ülke arasındaki iktisadi ilişkiler son yıllarda önemli ölçüde geliştirilmiştir. Türkiye halen Almanya ile İtalya'nın ardından Bulgaristan'ın üçüncü ticari ortağı sayılıyor ve taraflar serbest ticaret anlaşmasıyla endüstriyel malların ithalat ve ihracatında gümrüklerdeki sorunların çözümlenmesiyle ticari ilişkilerini daha fazla geliştirmek istiyor.

Ankara hükümetine göre, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi siyasi münasebetlerin geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır. Türkiye geleneksel olarak balkanlar bölgesinde rolünü artırmak istemiştir. Türkiye'nin rakibi Yunanistan'ın bölgedeki konumu ise Ankara'nın bu yöndeki eğilimini artırmıştır. Bu arada Türkiye Bulgaristan ile ilişkilerinin geliştirilmesi

doğrultusunda Bulgaristan'ın NATO'ya üye olmasını destekliyor. Üstelik dünyada yaşanan gelişmeler dolayısıyla Karadeniz bölgesinin özel bir önem kazandığı da belirtilmelidir. Türkiye ile Bulgaristan'ın Karadeniz'in çevresinde yer alması ve Amerika'nın bu bölgede askeri üsse sahip olmak istemesi Ankara ile Sofya için bazı hassasiyetlere sebep olmuştur. Dolayısıyla iki ülke yetkilileri Amerika'nın Karadeniz bölgesinde askeri varlığının sebep olabileceği sonuçlar konusunda görüş alış verişinde bulunmaya önem veriyorlar.

5. ROMANYA TÜRKLERİ

5.1.Tarihçe ve Yaşadıkları Yerler

Romanya'da Türkler çok büyük bir nüfusa sahip olmamakla birlikte, yoğun olarak Dobruca'da yaşamaktadırlar. İsmi Kuman asıllı Dobrotig'ten aldığı sanılan Dobruca, Karadeniz ile Tuna nehri arasındaki 23.262 km² lik yüzölçümüne sahip olan bölgedir. (Ülküsal, 1976, s.1082) Dobruca 1940 Kraivo Antlaşmasıyla ikiye bölünmüş ve 7.780 km² lik Güney Dobruca Bulgaristan'a verilmiştir. (Önal, 1998, s.1)

Asya'dan Avrupa'ya yaptıkları akınlar arasında birçok kez Dobruca'yı işgal eden Türkler daha sonra buraya yerleşmişlerdir. İlk olarak M.Ö. 1000 yıllarında proto-Türklerden kabul edilen İskitler bölgeye yaptıkları akınlarda Romenlerin ataları Traklarla temas kurarak bazı Romen aşiretleri üzerinde egemenlik kurmuşlardır. (Horata, 1986, s.1860) İskitleri, sırasıyla M.Ö. 375 yıllarında Batı Hun Türkleri ve M.S. VI. yüzyılda Orta Asya'dan gelen Avarlar takip etmişlerdir.

10 ve 11inci yüzyıllarda Peçenekler ve İtil (Volga) boylarından Bulgarlar, 11inci yüzyılda Uzlar ve Kumanlar Dobruca'yı istila etmişlerdir. 13üncü yüzyılda kısa bir süre devam eden Moğol akınları, bu bölgedeki Türklerin daha güneye inmelerine neden olmuştur. 1263–1264 yıllarında, Konya Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus'un amcası Sarı Saltuk önderliğindeki Türkler, Babadağ civarındaki Kavurna ülkesi adı verilen bir bölgeye yerleşmişlerdir. (Şimşek, 2002, s.179) Burada yaşayan Müslümanlar için Babadağ kasabasındaki Saltuk Baba Türbesi uzun yıllar boyunca ibadet yeri olarak kullanılmıştır. Ayrıca Osmanlı Padişahları Kuzey Batı yönünde yaptıkları seferlerde burayı ziyaret etmeyi unutmamışlardır. (Karpas, 2004, s.287)

Dobruca bölgesine islamiyetin yayılışı konusunda iki görüş mevcuttur. Birincisine göre islamiyet 1257 yılında islamiyeti kabul eden

Altınordu Hanı Berke Han zamanında Kıpçak Türkleri tarafından (Özyetkin, 2006, s.8), diğerine göre de Anadolu'dan 12.000 Selçuk Türkü ile gelmiş olan Sarı Saltuk tarafından getirilmiştir. (Akalın, 1995, s.32)

13üncü yüzyılın ortalarından 14üncü yüzyılın sonlarına kadar Altınordu Devletinin sınırlarını Tuna'ya kadar genişlemesi üzerine Kıpçak Bozkırlarındaki Tatar Türklerinin bir bölümü de Dobruca bölgesine yerleşmişlerdir.

14üncü yüzyılda Aydınogulları Beyliği'nin Dobruca bölgesine yaptığı birkaç akından sonra 1394 yılında Yıldırım Beyazıt Tuna nehrini geçerek Güney Dobruca'yı ele geçirmiş ve bölge Osmanlı egemenliğine geçmiştir.Yıldırım Beyazıt Mora'dan Tuna'ya kadar bütün Balkanları kendi hakimiyet bölgesi olarak gördüğünden Dobruca bölgesine Vize'den Tuna'ya kadar Anadolu'dan getirilen Yörükleri ve Karadeniz'in kuzeyinden Tatar Türkleri'ni, yerleştirmiştir. Bu yerleştirme gayretleri Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim döneminde de devam etmiştir. 1402 yılındaki Ankara Savaşı yenilgisi sonucunda Osmanlı hakimiyetinden çıkan Dobruca, I.Mehmet tarafından 1419 yılında yeniden fethedilmiştir. (Önal, 1998, s.2) Fethi takiben Anadolu'dan bir miktar Türk daha getirilip iskan edilmiştir. Fakat Dobruca'nın tam iskanı 1444 yılındaki Varna zaferinden sonra tamamlanmaya başlanmıştır.

Daha önce bölgede yaşayan Kuman, Peçenek ve Oğuz Türkleri Osmanlı İmparatorluğu'nun ilerlemesinde ve buraya kısa sürede hakim olabilmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu Dobruca'nın idaresini ilk zamanlar Rumeli Beylerbeyinin idaresine vermiş, 1593'de ise Özi boyunda kurulan yeni bir eyalette Kilis ve Silistre sancaklarıyla birlikte yönetilmiştir. Romen Beylerinin ağır vergilerinden ve haksız uygulamalarından kaçan Romenler gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun sağladığı güven ve dini serbestlik sonucu bir çok millet Dobruca'ya yerleşmiştir.

Dobruca'da 15inci yüzyıldan itibaren özellikle 17nci ve 18inci yüzyıllarda Türk nüfusu artmıştır. Bu artışta 1593-1595 yılları arasında pek çok Tatar Türk'ünün Bucak'tan ve 17nci Yüzyılda Altınordu Hanlığı'nda

komutan olan Nogay'ın buyruğundaki Nogayların Tuna'ya göçlerinin etkisi olmuştur. Büyük Tatar yerleşmesi de 1784 den sonra Kırım'ın Rusların eline geçmesi sonucu oluşmuştur. (Önal, 1994, s.177)

18 ve 19uncu yüzyıllardaki Osmanlı-Rus harplerinde Dobruca ve Türk halkı zarar görmüş ve 1829 harbinden sonra Dobruca'nın nüfusu 40.000'e kadar azalmıştır. 1868 yılındaki Kırım Harbinden sonra Kırım'dan göç eden 60.000 Türk ile birlikte Dobruca'nın nüfusu 125.943'e ulaşmıştır. (Ülküsal, 1966, s.32)

Osmanlı döneminde uygulanan iskan siyaseti sayesinde Dobruca bölgesinde kurulan Türk hakimiyeti 1877 yılına kadar aralıksız devam etmişti. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı, diğer Balkan Türkleri için olduğu gibi Dobruca Türkleri için de büyük bir yıkım olmuştur. (Öksüz, 1996, s.172) Bu savaştan sonra Dobruca'da yaşayan Türkler Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Bu göç Balkan Savaşlarında ve Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir.

1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Kuzey Dobruca Türk halklarının saklı kalması şartlarıyla Romanya'ya devredilmiştir. Dobruca'nın Romanya Krallığına verilmesinden sonra Romen idaresinin yeni toprak ve iskan kanunlarını yürürlüğe koyması Türk gençlerini askere alması ve Romen memurlarının haksızlıkları sonucunda, Romanya Türkleri anavatan Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır.

Romen idaresi 1912 yılından sonra Dobruca'da yaşayan Türklere siyasi haklarının verilmesinde sonra Türkler seçim kanundan faydalanarak Romanya meclisinde kendilerini temsil eden milletvekili ve senatör çıkarabilmişlerdir.

1913 yılında Birinci Balkan Savaşı'nın ardından Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan arasındaki anlaşmazlıktan yararlanan Romanya savaşmadan Güney Dobruca'yı işgal etmiştir. Balkan savaşlarından sonra imzalanan Bükreş antlaşması ile dört vilayetli Dobruca topraklarının tümü Romanya Krallığına verilmiştir. (Ağanoğlu, 2001, s.56)

Romanya Birinci Dünya savaşına Osmanlı İmparatorluğu'nun karşısında 1916 yılında katılmış ve bu ülkedeki Türk halkı da zorunlu olarak Osmanlı İmparatorluğuna karşı savaşmışlardır. Ancak bölgedeki Müslüman Türk halkın diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi sıkıntı çekmediği açıktır. Türkiye Romanya ilişkileri konusunda Bükreş Mümessili Cevad Bey'in 18 Mayıs 1923 tarihinde Başbakan ve Hariciye Vekaleti Vekili Rauf Bey(Orbay)'e yazdığı mektupta bu açıkça görölmektedir. Burada, Müslüman Türk halkın nüfusa bakılmadan mecliste temsil edilmesi için çalışmalar yapılarak mutabakata varıldığı görölmektedir.¹

Krallık döneminde Türkler otuza yakın gazete ve dergi çıkarmışlardır. (Ülküsal, 1966, s.32) Bu gazeteler fazla uzun süreli olmamış Osmanlı Türkçe'si ile veya bir sayfası Osmanlı Türkçe'si, bir sayfası Romence olarak 1940 yılına kadar yayın hayatlarını sürdürmüşlerdir. (Önal, 1994, s.181)

Dobruca Türkleri Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda siyasi haklarının yanında dini ve cemaat teşkilatlarına, mili okullarına, basınına, derneklerine ve izin verilen bir takım kültürel haklara da sahip olmuşlardır. Bu dönemde merkezi Köstence'de olmak üzere bir Başmüftülük; Silistre, Pazarcık, Köstence ve Tulça sancak merkezlerinde birer müftülük ve kadılık mevcuttu. 1935 yılından sonra kadılıklar ise kaldırılmıştır. (a.g.m., s.108)

Osmanlı ve Romen Krallığı döneminde Türk halkının Köstence, Babadağ, Tulça gibi büyük merkezlerdeki medreseler ve rüştiyelerinin yanında bir çok köy ve kasabada Mekteb-i Sıbyanlar faaliyet göstermekteydiler. Medreseler ve rüştiyelerden sadece bir tanesi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra öğretime devam etmiştir. Bu okul da 1837 yılında 2nci Mahmut tarafından yaptırılan ve göçler sonucunda 1901 de Babadağı'ndan Mecidiye'ye nakledilen " Seminarul Müslüman " dır. Verdiği mezunlarla tüm azınlığın öğretmen ve din adamı ihtiyacını karşılayan bu okul öğretime aksamalarla 1967'ye kadar devam etmiştir. (Horata, 1986, s.1864)

¹ Belgenin orijinali için bakınız, Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923, Cilt-1, s. 499, Belge:91

5.2. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Romanya Türkleri Politikası

5.2.1. İki Dünya Savaşı Arası Romanya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası

Birinci Dünya Savaşı'ndan Romanya'nın topraklarının genişleterek çıkması, beraberinde çok sayıda azınlığı ve onların sorunlarını ülkeye taşımıştır.(Akşin, 1993, s.105) Bunun üzerine Neuilly ve St.Germain Antlaşmalarında azınlıkların korunması amacıyla önlemler alınmıştır. Paris Antlaşmasında devletin bağımsızlığını sınırladığı gerekçesiyle bu maddeler konusunda itiraz eden Romanya hükümeti itilaf devletlerinin baskısıyla Neuilly ve St. Germain Antlaşmalarındaki tüm azınlık maddelerini tekrar kabul etmiştir.

Savaştan en kazançlı Balkan ülkesi olarak çıkan Romanya durumun devamlılığı için statükocu bir politika izlemiştir. Bu nedenle bu dönemde Romanya-Türkiye ilişkileri açısından fazla bir hareketlilik olduğu söylenemez. (Bilgin, 2004, s.65)

Romanya'da Birinci Dünya savaşıdan sonra özel ilkokul olarak yalnızca Silistre, Hacıoğlu, Pazarcılık ve Köstence şehirlerindeki Müslüman cemaat teşkilatlarına ait ilkokullar kalmıştır. Ayrıca Romanya Milli Eğitim Bakanlığı da Türklere diğer azınlıklardan farklı olarak öğretmen maaşları konusunda kolaylıklar sağlamıştır. Romen hükümetinin Türklere karşı bu tutumu, Türklerin (Müslümanların) Romanya'nın toprak bütünlüğüne saygı duyan ve Romen devletine sadakat ve iyilik duygularıyla bağlı bulunan bir azınlık olmalarından kaynaklanmıştır.

1928 yılındaki nüfus sayımına göre Dobruca'da 171.298, 1932'de ise 156.536 Türk yaşamaktaydı. (Ülküsal, 1976, s.195) Türk nüfusunun azalmasında 1923-1938 yılları arasında devam eden " İskanlı " ve " Serbest" göç sebep olmuştur. 1935 yılında 28.557 Romanyalı Türk Türkiye'ye göç

etmiş ve Trakya'ya iskan edilmiştir. Hükümet göçmenlerin nakil masraflarını karşılamış geçinmeler için tohum ve çiftçilik araç gereçleri sağlamıştır. Ayrıca esnafa iş kurmaları için sermaye sağlamış aynı zamanda bedava sağlık hizmeti vermiştir. 1923-1938 yılları arasında 75.701 iskanlı ve 38.009'u serbest olmak üzere toplama 113.710 Türk yaşadığı topraklardan koparak muhacir durumuna düşmüştür. (Ağanoğlu, 2001, s.332) Bu tarihten sonra göçler azalmış ancak sonlanmamıştır. Türkiye'ye yoğun göçün yaşanmasında Türk azınlığın ekonomik ve sosyal sorunların yanında Türkiye'deki milliyetçiliğin güçlenmesi ve bunun etkisine ve çekiciliğine kapılan Dobruca Türklerinin bir an önce Türkiye'ye gelme isteklerinin yanında Türkiye'nin de gelmek isteyen Türklere kolaylık sağlaması ve yardımda bulunmasının etkisi olmuştur. Göçlerin sonucunda Türkiye Cumhuriyeti ve Romanya Krallığı arasında 4 Eylül 1936'da Bükreş'te " Dobruca'daki Türk Ahalinin Muhaceretini Tanzim Eden Mukavelename " imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; Durostor, Kalyakra, Köstence ve Tuiça eyaletlerinde oturan Türklerin Romanya'yı beş senelik bir zaman zarfında terk etmelerine müsaade edileceği ve göç konusundaki kurallar belirlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması antlaşmanın tam olarak uygulanmasını engellemiştir.

Türkiye'nin bu dönemde diğer Balkan ülkelerinde bulunan Türk azınlığa uyguladığı "göçü destekleme politikası" bölgedeki Türkler için de geçerlidir. Bölge halkının göçü arzu etmesi anlaşılabilir olmasına rağmen, bölgedeki Türklerin Batı Trakya ve Bulgaristan'daki Türkler kadar sıkıntı çekmemelerine rağmen Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bu politikası nüfusu artırma ve Anadolu'ya ticari ve sosyal açılardan zenginlik getirme anlayışı ile açıklanabilir.

1931 yılında Bükreş'e elçi olarak atanan Hamdullah Suphi Tanrıöver'in çabaları sonucunda ikili ilişkilerin temelleri atılmıştır. Tanrıöver'in Türkiye tarihi ve Türk-Romen ilişkileri hakkında verdiği konferanslar Romenler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Ayrıca Ekim 1933'de Türkiye-Romanya Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasının imzalanmasının ardından şahsının gayretleriyle Bükreş'te büyük bir Türk mezarlığı yapılmasını sağlamıştır. (Anzerioğlu, 2006, s.32) Romen hükümeti bu dönemde Yaş Üniversitesinde bir Türkoloji Enstitüsü açmıştır. Tanrıöver'in gayretleri ile

Mecidiye Medresesinin eski programı yenilenmiş ve 1935'de Gagavuzların da Türkçe eğitimi görmesi sağlanmıştır.(Dağıstan, 2002, s.91)

5.2.2. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Romanya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası (1939-2007)

1938 yılında Romanya Kralı Karol bütün siyasi partileri feshederek ülkede tek siyasi parti olarak yeniden Milli Doğuş Cephesini kurmuştur. İkinci Dünya savaşının başlamasıyla birlikte Romanya Almanya'nın baskısıyla 1940 yılında Karlovi Antlaşmasını imzalayarak Dubruca'nın güneyini Silistre ve Pazarcık vilayetlerini Bulgaristan'a bırakmıştır. 1941 yılında Romen Krallığı Almanya ile bir antlaşma imzalayarak Alman orduları ile birlikte Sovyetler Birliği sınırını aşarak Baserabya'yı işgal etmişlerdir. Fakat 1943 yılında Stalingrad yenilgisinden sonra Alman ve Romen orduları geri çekilmişlerdir. Almanya'nın diğer cephelerde de savaşı kaybetmesi üzerine 13 Ağustos 1944 tarihinde Romanya Kralı Almanlardan ayrı ve gizli olarak Sovyetler Birliği ile antlaşma imzalayarak Kızılordu, Romanya'yı ve Dubruca'yı işgal etmiştir.

Romanya'da 23 Ağustos 1944'de komünist rejim başlamıştır. Komünist rejim içinde yaşamaya başlayan diğer Türk azınlıkları gibi, bu yaşam tarzı Romanya Türkleri içinde zor bir dönemin başlangıcı olmuştur. Yeni rejimle bağdaşmayan Türk azınlık içindeki zengin ve aydın kesimin malları satılarak hapis, sürgün ve idam edilmişlerdir.

1950-1951 yıllarında toprakların devletleştirilmesiyle Türk halkının asıl dönüşümü başlamıştır. Bu döneme kadar kendi toprağıyla uğraşan, kendi toplumu içinde yaşayan Türk azınlığı, Romen halkla birlikte yaşamak zorunda kalmıştır.

Resmi Romen açıklamalarına göre 1910, 1923, 1928, 1938 anayasaları ile mevcudiyetleri, müftülükleri, kadılıkları, camileri, vakıfları,

okulları, gazete ve dergileri, Romen parlamentosunda diğer azınlıklar gibi hakkı ve hukuku olan milli bir Türk azınlığı bulunduğu kabul edilmiştir. Komünist dönemdeki Romen anayasası da bu durumu kabul etmiştir. (Uralgiray, 1981, s.329) Bu anayasal haklara rağmen Türk azınlığın haklarını kullanması Komünist rejim tarafından zaman içinde engellenmiştir.

Türk okulları ve eğitimi 1957 yılına kadar birkaç kez değiştirilmiştir. Azınlıkların iki saat ana diliyle eğitim yapması serbest bırakılmıştır. Fakat Sovyetler Birliği'nde uygulanan " Milletleri türlü kabile ve boylara bölme " siyaseti gereği, Kırimdan tarih boyu göç eden Tatar Türkleri ile Anadolu asıllı Türklerin okulları ve kitapları ayrılmıştı. (Horata, 1986, s.1864) Tatar Türklerinin Kazan'da Kiril alfabesiyle basılan Tatar Türkçesiyle yazılan kitapların okutulması zorlanmıştır. Dobruca Türkleri, Kiril harfleriyle yazılmış olan bu kitapları okumakta ve anlamakta büyük zorluklar çekmişler, bunun üzerine Mecidiye Seminerinden (Seminarul Müslüman) mezun öğretmenlerden kurulu bir heyetin Kırim asıllı Türk çocukları için ilkökul kitapları yazması konusunda karar çıkarılmıştı. Heyet kurularak çalışmalara başlandığı ve birkaç kitap hazırlandığı halde bu uygulamadan da vazgeçilmiştir. Bu şekilde plansız ve karışıklık içinde her öğretmen okulunda kendi bildiği gibi eğitim yaptırmaktayken, 1959 yılında Türk okulları kapatılmıştır.(Önal, 1994, s.182) 1990 yılına kadar süren bu dönemde bir ara ana dilde eğitim için izin verildiyse de, çeşitli güçlükler sebebiyle Türk azınlığın bu kararı uygulaması mümkün olmamıştır.

1967 yılında Mecidiye öğretmen okulu olarak bilinen "Seminarul Müslüman" okulu kapatılmıştır. Bu konuda Türk makamları tarafından yapılan itiraza Romanya Dışişleri Bakanlığı, " Romanya'daki Müslüman önderlerinin istekleri üzerine bu okulun faaliyetleri donduruldu" ifadesi gerçekleri yansıtmadığı halde kullanılmıştır. (Uralgiray, 1981, s.330) Yine bu yıllarda Romanya'da mevcut azınlıkların; Macarların, Rusların, Ermenilerin, Almanların ve diğer milletlerin kendi özel okullarında ana dilleriyle eğitim haklarının yasaklanmaması, komünist rejimin Romanya'daki Türklere yaptığı haksızlığın göstergesidir. Bu uygulamanın Romanya dışında gereken tepki ve yankıyı görmemesi 1990'lara kadar bu uygulamanın devam etmesini

sağlamıştır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti ve basını yetersiz kalmış, Romanya'da yaşayan Türklerin Romen anayasasının 6ncı maddesindeki milli azınlıklara tanınan dil, din, kültür ve etnik özelliklerini ifade etme ve koruma haklarının yanında dillerini ve dinlerini öğrenebilme ve ana dilleriyle eğitim hakkı uygulanmamıştı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1974 yılında çıkarttığı kanunla yurt dışındaki Türk kültürünü korumak için dış temsilciliklerinde Türk evlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Fakat Dubruca'da mevcut olan bu evlerin korunması, Türk kültürünün yaşatılması konusunda bir çalışma yapılmamıştır. Türkiye'nin Romen komünist yönetimine karşı hoşgörülü ve iyi niyetli bir tutum takınması ve diğer azınlıklarımızın bulunduğu devletlerden daha fazla hoş görmesi, Romanya'da bulunan Türk azınlığa karşı Romen yönetiminin anlayışlı davrandığı izlenimine kapılmasından kaynaklanmaktadır.

1970 yılında Türkiye Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Romanya ziyareti sırasında Romen devlet başkanı Çavuşesku ile Türkçe eğitimin tekrar başlatılması kararı alınmış, resmi Romen okullarında haftada dört saat Türkçe ders konmuş ve Bükreş'te altı adet Türkçe kitap bastırılmıştır.

1989 yılındaki ayaklanmanın ardından Romanya'daki komünist rejim yıkılmıştır. Dobruca bölgesinde yaşayan bir milyon civarındaki nüfusun yaklaşık %10'unu oluşturan Türk azınlığına da diğer azınlıklara tanınan haklar tanınmıştır. Aralık 1989 yılında Romanya Hükümeti meclise bir temsilci atanması için olanak sağlamıştır. Türkler tarafından seçilen Tahsin Cemil güvenlik örgütü "Securitat" tarafından Müslüman ayaklanışını tehdit olarak algılanarak iptal edilmiştir. (Karpaz, 2004, s.312) 1 Şubat 1990'da kurulan Romanya Demokrat Türk Birliği, Romanya'da ve diğer ülkelerde yaşayan Romen uyruklu tüm Türkleri temsil etmektedir. Bu birlik Romanya anayasasının ve kanunların ölçüsünde Türklerin kanuni haklarını savunmak, verilen hakları daha iyi bir seviyeye çıkartmak için siyasi faaliyet göstermektedir. (Fedbi, 1994, s.1867)

1990'a kadar süren bu dönemde, bir ara ana dille eğitim için izin verilse de, çeşitli güçlükler sebebiyle Türk azınlığın bu kararı uygulaması

mümkün olmamıştır. Sosyalist rejimin devrilmesinden sonra, Türk diliyle eğitimi yeniden başlatmak için Romen Eğitim ve Bilim Bakanlığı içinde bir müfettişlik kurulur. Türk hükümetinin yardımıyla kırk kişilik soydaş öğretmen grubu Ankara'da bir aylık kursa alınarak 17 Eylül 1990'da Türk-Tatar çocuklarına Türkçe eğitimi vermeye başlanır. Dersler ilkokulda 4, ortaokul ve lisede ise 3 saattir.

Yeni dönemde, öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere Köstence Pedagoji Koleji, Bükreş ve Köstence Üniversitesi'ndeki Türkçe bölümlerine öğrenci alınmaya başlanmıştır.

1991'den sonra Romanya'dan Türkiye'ye göçler yok denecek kadar azalmıştır. Ancak bazı kaynaklar turist vizesi ile de olsa 15.000 civarında Türkün bu tarihten itibaren Türkiye'ye gelip yerleştiklerini bildirmektedirler. (Ağanoğlu, 2001, s.335)

6. YUGOSLAVYA TÜRKLERİ

6.1. Tarihçe

" Yugoslavya " kelimesi Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kullanılan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır. Yugoslavya'yı sırasıyla Amerikalılar Haziran 1918 ve ardından Fransa, İngiltere ve İtalya şeklinde tanımışlar ve bir federal devlet olduğunu kabul etmişlerdir. (Castellan, 1995, s.415) Ancak yeniden 1918 öncesine dönen ülkenin tekrar bir araya gelmesi imkansız gibi görünmektedir.

Yugoslavya bölgesinin tarihini incelediğimizde, topraklarında yaşayan en eski kavimler bugünkü Arnavutların kökeni olarak sayılan Keltler, illirler ve Traklar'dır. 375 yıllarında Orta Asya'dan göç eden Hunlar Karadeniz'in kuzeyinden Tuna kıyılarına kadar gelmişlerdir. Bölgeye Slavların ilk geliş tarihi ile ilgili çeşitli bilgiler olsa da, Slav kabilelerinden Sırp'lar ve Hırvatlar M.S. 5nci ve 6ncı yüzyıllarda bölgeye yerleşmişlerdir. (Malcolm, 1998, s.47)

Hunların Yugoslavya bölgesine yaptıkları akınları, 6ncı yüzyılın başlarından itibaren Avarların, 7nci yüzyıldan itibaren de Bulgarların ve Macarların göçleri izlemiştir.

Türkler Balkanlara, 4üncü ve 5inci yüzyıllarda yerleşmeye başlamışlar, sırasıyla Avarlar, Bulgarlar, Kumanlar ve Türklerin Oğuz boyundan olan Peçenekler de 10uncu yüzyıldan itibaren Bizanslılarla yaptıkları savaşları kazanarak birçok kez Tuna'yı geçerek Makedonya'ya hatta Sırbistan ve Bosna Hersek'e kadar gelmişlerdir. Ancak bugünkü Türklerin Balkanlar'a gelişi 14ncü yüzyıldan itibaren buraya göçen Türklerdir. (Gökdağ, 2003, s.287)

1354 yılından itibaren Rumeli'de başlayan Osmanlı genişleme süreci, 1364'de Sırsındığı ve 1371'de Çirmen (Meriç) savaşlarının kazanılmasıyla Yugoslavya coğrafyasında devam etmiştir. Bazı kaynaklarda Osmanlı'nın

kazandığı Sırpsındığı Savaşı, Kosova'dan daha önemsiz kabul edilse de aslında Balkanlar'ın kilidinin açıldığı savaş olarak kabul edilir. (Castellan, 1995, s.63)Fetihlerle birlikte Balkanlarda yeniden bölgeye yerleşen Türkler eskiden kalanlarla bütünleşerek, yeni bir yapılanmaya yol açmışlardır. (Tufan, 2005, s.105)

Osmanlı yönetimi, bu coğrafyada yaşayan Bulgar, Makedon, Rum, Sırp, Ermeni, Yahudi, Ulah, Arnavut, v.b. unsurları bir arada tutmak için hoşgörülü ancak etkili bir politika uygulamıştır. Bunun nedeni Osmanlı için etnik kimliğin önemsiz olmasıydı. (Karpat, 2004, s.17) Etnik yapı yerine dinsel kimlik daha fazla öne çıkmıştı. Milliyetçiliğin öne çıkması ile bölge sonu olmayan kaosa sürüklenmiştir.

Yugoslavya'da tarih boyunca Türk varlığını korumuştur. Bazı Yugoslav bilim adamları Yugoslavya'da ve özellikle Makedonya'da Türk varlığının ve Türk Kültürünün Osmanlı Türkleriyle başladığını iddia etmektedirler. Fakat tarih, arkeoloji ve diğer bilim dallarının tespit ettiği gerçeklere göre, Türk varlığı, bu bölgede IV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hun Türkleriyle görülmektedir. Türk varlığı ve kültürü Hun Türklerinden sonra Avar, Bulgar, Oğuz, Kumanlar, Peçenek Selçuklu ve Osmanlı Türkleriyle devam etmiştir.

1291 yılından itibaren Makedonya ve çevresine Selçuklu ve Osmanlı Türkleri yerleşmeye başlamışlardır. Osmanlı Döneminde Türkler Makedonya'nın Üsküp, Manastır, Kalkandelen, Kumanova, Strumca, Gostivar, Demirhisar, Ohri şehirleriyle Kosova ve Bosna'nın Kosova, Priştine, Karatova, Sjenica, Galçina ve Niksir şehirlerinde yaşamışlardır. (Bayur, 1963, s.164)

1930-1990 yılları arasında incelediğimiz Yugoslavya'nın, Osmanlı'nın sadece " Rumeli " adını verdiği toprakları, 19uncu yüzyıldan itibaren değişik isimlerle bölünme sürecine girmiştir.

Bu süreçte ortaya çıkan "Makedonya" kelimesi de Berlin Konferansından sonra Balkanlılar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. "Güney Slavları Ülkesi " anlamını taşıyan Yugoslavya terimi de ilk olarak

1839 yılında bir Sırp gazeteci olan Teodor Pavloviç tarafından ortaya atılmıştır. (Akarsan, 1993, s.11)

1875 yılında Bosna-Hersek'de çıkan ayaklanma sonucunda başlayan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Sırbistan ve Karadağ bağımsızlığını kazanmış, Bosna-Hersek ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun denetimine bırakılmıştır. Bu antlaşmada Bulgarlar, Sırlar ve Yunanlılar Makedonya üzerinde hak iddia etmişler ve Balkan Savaşlarının ardından Makedonya; Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan arasında üçe ayrılmıştır. Böylece Yugoslavya'nın toprakları üzerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yaklaşık 500 yıllık hakimiyeti son bulmuştur. (Yücelden, 1976, s.1091)

Yugoslavya'da yaşayan Türklerin ilk göçü 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra gerçekleşmiştir. Bu göçler Balkan Savaşları sonrasında da artarak devam etmişti.

Osmanlı egemenliğinin sona erdiği, Türklerin egemen ulus konumundan azınlık konumuna düştükleri Balkan savaşlarından sonraki dönemde Sırbistan Krallığı içinde Türkler ayrı bir millet olarak tanınmamışlardır. Sırp devletinin resmi görüşüne göre Sırbistan'da ve yeni katılan topraklarda Sırlar yaşamalıydı. Bu düşünceyle devletin tüm faaliyetleri Türklerin kendi kimliklerini ifade etmeleri engellenmiştir. Türk okulları yerine Sırp okullarında eğitime izin verilmiş, sadece bazı okullarda Türkçe din dersleri okutulmuştur. (Engüllü, 1996, s.47)

Birinci Balkan Savaşı'ndan itibaren toplumsal, ekonomik, eğitim ve kültür sorunları gittikçe büyüyen Türkler için 20 Temmuz 1917'de Sırbistan ile Yugoslavya Komitesi temsilcileri arasında imzalanan " Korfu Bildirgesi " umut olmuştur. Bu bildirgeye göre yeni kurulacak devlette çağdaş ve demokratik ilkeler geçerli olacak, devlet sınırları içinde yaşayan bütün vatandaşlara devlet aynı davranacak ve kanunlar önünde eşitlik sağlayacaktı. Bu bildirgeden kısa bir süre sonra 1 Aralık 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığında azınlık statüsünde bulunan Türklere 1919 yılında siyasi haklar tanınmaya başlanmıştır. Bu haklar çerçevesinde Üsküp'te toplanan kongrede, Makedonya, Kosova ve Sancak'da yaşayan Türk, Boşnak ve

Arnavutları aynı çatı altında örgütleyecek " İslam Muhafazai Hukuk Cemiyeti " kurulmuştur. 1923 yılındaki seçimlerde mecliste on dört sandalye sahip olan İslam Muhafazai Hukuk Cemiyeti daha sonra ortaya çıkan Arnavut-Türk çekişmesi sonucunda kuruluş amacına ulaşamadan dağılmıştır.

1990'larda komünist dünyada komünist düzenin iflas etmesiyle birlikte Yugoslavya'da bu süreçten doğal olarak etkilenmiştir. Tito'nun 1980'de ölümünden sonra çeşitli sıkıntılarla yaşayan ülke için Aralık 1990'da Amerikan Haber Alma Örgütü (CIA) tarafından hazırlanan raporlarda 18 aya kadar büyük bir olasılıkla savaş çıkacağı belirtiliyordu. (İlbeği, 2005, s.177) Ardından oluşan süreç ve olaylar öngörüyü doğrulamış, ülke çatışma ve kaosa sürüklenmişti. Ardından siyasi yapıda parçalanmalar ve bağımız ülkeler ortaya çıktı.

Bölgede bulunan Türklerin bu durumda her bir Cumhuriyetteki nüfusu konusunda çeşitli rakamlar telaffuz edilmektedir. Ancak yeni yapılanmada Türklerin belli bir çoğunluk elde ettiği yerler; Kosova, Sancak ve Makedonya'dır. Buralarda birçok Türk köyü mevcuttur. (Türbedar, 2003, s.76-77)

Yugoslavya'daki Türkler çoğunlukla yaşadıkları Makedonya, Kosova ve Bosna-Hersek'deki Türkler olarak incelenmiş ve diğer Yugoslav coğrafyasında yaşayan Türklerin bu bölgelerdeki Türklerle aynı özellikleri ve etkiyi gösterdikleri kabul edilmiştir.Bu bölümde kısaca bu bölgelerde yaşayan Türklerin mevcut durumlarına sırasıyla değinilecektir.

6.2. Sancak Türkleri Mevcut Durumları ve Sorunları

Sancak bölgesi, Sırbistan, Bosna-hersek, Karadağ, Arnavutluk ve Kosova ile çevrilmiş 8.687 Km2 genişlikte ve yukarıda sayılan dört coğrafyanın tam ortasında yer almaktadır. (Türbedar, 2005, s.71) 1878 Berlin kongresinin 25'nci maddesi gereğince Bosna-Hersek'ten ayrılıncaya kadar

Bosna-Hersek'in özel statüsü, anayasal özerk parçasıydı. (Büyük Larousse, s.1654). 1912 yılına kadar yönetim ve toprak bütünlüğünü sahip olan Sancak, Balkan savaşları sonrasında Sırp yönetimine girmiştir. Sancak, 11 Kasım 1943 yılında bağımsızlığını ilan etmiş ancak 29 Mart 1945 yılında Komünist rejim tarafından, bu statüsüne son verilmiştir. 1974 tarihli Anayasası ile Müslüman olarak kimlikleri tanınmasına rağmen, Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin (YFC) parçalanmasından sonra oluşturulan 27 Nisan 1992 tarihli YFC Anayasası ile daha önce kazanılmış olan Anayasal hakları alınarak mevcut statüleri kaldırılmıştır. 25-27 Ekim 1991'de Sancağın Özerkliği konusunda yapılan referandumda, 183.302 (toplam seçmen sayısının %69'u) geçerli ve %98 oy oranıyla Özerklik yönünde olumlu bir istek sergilenmiş olmasına rağmen çözümsüz bir statü devam etmektedir. (<http://sancak.ihh.org.tr>)

Yaklaşık 530.000 nüfusun, 353.000'i ve %68'ini Müslümanlar, 177.000'i ve %33'ünü Sırp, Karadağ ve Arnavutlar oluşturmaktadır. Türkler yaklaşık 100.000 nüfus ile Boşnaklar içerisinde görülmekte ve ayrı zikredilmemektedir.

Sancak (Boşnak) Milli Müslüman Meclisi (BNVS), Sancak'ta en yüksek politik ve temsilcilik organıdır. Bu meclisin temelini siyasi partiler, Sancak içinde ve dışında mevcut sivil kuruluşlar (dernekler) oluşturmaktadır. Siyasi partiler nispi oranda seçim sonuçlarına göre bu mecliste temsil edilmektedir.

Sancak'ta en etkili parti, Türklerin de içerisinde bulunduğu Sancak Demokratik Eylem Partisidir (SDA). Berlin antlaşması ile başlayıp 1974 Anayasası ile verilen hakların tekrar alınması için mücadele etmektedir.

Müslümanlar (Türkler ve Boşnaklar) üzerinde, başlangıç tarihi 1990 Miloşeviç'in iktidara geçişi olan ve bugün devam eden resmi devlet terörü organize bir şekilde devam etmektedir. Bu eylemler zaman, zaman soykırıma varacak ağır sonuçlara yol açmaktadır. Kosova'dan çekilen Asker, Polis, Özel Tim ve gizli polisten oluşan yaklaşık 30.000 kişilik bir kuvvet Sancak'ta bulunmaktadır.

Genel olarak Boşnaklar içerisinde mütalaa edilen Türklerin kendi dillerini kullanma ve kendi dilleri ile eğitim yapma, basın yayın hayatında var olma olanakları yoktur. Eğitim ve öğretim devam ettiği okullarda kendi çocuklarına Türk düşmanlığı aşılanmakta, ulusal tarih, edebiyat ve sanatları silinerek asimile edilmeye çalışılmaktadır. (Bahadır, 2002, s.113)

Sancak, Yugoslavya'nın 1992 yılında girdiği parçalanma sürecinden itibaren ağır siyasi, sosyal, ekonomik baskılar altında var olma çabasını sürdürmektedir. Etnik temizlik Bosna'da başlamış, Kosova'da devam etmiş ve şimdi muhtemeledir ki sıra Sancak'a gelmiştir. Amaç buradaki ahaliyi korkutarak bölgeyi terk etmeye zorlamaktır.

6.3. Kosova ve Gora Türkleri Mevcut Durumları ve Sorunları

Kosova'da Türk varlığının kabulü, ancak 1951 yılında, eski Yugoslavya Komünist yönetimi tarafından Türklerin ulusal azınlık olarak kabul edilmesinden sonra olmuştur. (Malcolm, 1998, s.381) Bu tarihe kadar böyle bir topluluk sürekli inkar edilmiştir. Komünist yönetimin böyle bir hakkı vermesinin altında yatan, gerçek niyet ise, Arnavutlar ile Türkler arasındaki çatışmayı alevlendirmektir. "Böl ve Yok et" taktiği uygulanmaya çalışılmıştır.

Mevcut politikanın kuvvetli savunucularından olan Vaso Cubruloviç'in 1944 yılında Komünist yönetime sunduğu raporda "Bizim için azınlık sorununa getirilebilecek yegane doğru çözüm göçtür" şeklindeki ifade yukarıda bahsedilen taktiği doğrular niteliktedir.

1953 yılında Yugoslavya, Türkiye ile, Yugoslav Türklerinin, Türkiye'ye yönelik geniş ölçekli bir göçe izin veren bir göç antlaşması imzaladı. Aynı yıl içerisinde 13.000 Türk Türkiye'ye göç etmek üzere Yugoslavya'dan ayrıldı. Bu göç 1945 – 1966 yılları arasında devam etti. Bu tarihler arasında Türklerle

beraber, aralarında Makedon, Arnavut da olmak üzere 100.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.(a.g.e., s.381)

1966 yılına kadar önderliğini Tito'nun iç işleri bakanlığını yapan, Aleksandır Rankoviç'in yaptığı aşırı Sırp milliyetçiliği uygulamaları kapsamında , Türklerle beraber Arnavutlar da asimile edilmeye çalışılmıştır. Bu tarihten sonra baskı ve asimilasyon faaliyetlerine Kosovalı Müslüman Arnavutlar da katılmış, Kosova'da Türk varlığı inkar edilerek "Selanik'ten bu tarafa Türk yoktur" söylemleri yükselmeye başlamıştır. (Söroy, 1999, s.56)

1974 yılında kabul edilen yeni Yugoslavya ve Kosova Anayasaları ile Kosova'da yaşayan Halklara büyük haklar verilmişti. Sırpça, Arnavutça'nın yanında,Türkçe de resmi diller arasındaydı, Türkçe basın, eğitim gibi konularda geniş haklar tanınmıştır. Bu haklar 1989 yılında, Miloşeviç tarafından kaldırılincaya kadar da devam etmiştir.

Kosova'daki Türklerin mevcut durumunu ortaya koymak için özellikle 1980 sonrası gelişmelere de kısaca göz atmak faydalı olacaktır.Tito'nun kurmuş olduğu sistem ile, Federasyon içerisindeki olaylar dış dünyaya yansıtılmadan, sorunsuz görünen 35 yıl Tito'nun ölümü ile bitiyordu. 1981 yılında Kosovalı Arnavutların baş kaldırmaları ile Kosova krizi başlamış oluyordu. Esasında Arnavutların bağımsızlık istekleri 1948 yıllarına kadar uzamaktadır. Ancak Tito'nun birleştirici liderliği sayesinde bu istekler kontrol altına alınmıştır. 1981 olaylarından sonra Kosova'da olağanüstü hal ilan edilerek, Sırp baskısı her geçen gün şiddetini artırarak devam etmiştir. 28 Mart 1989 yılında Sırbistan Meclisi'nde Anayasada yapılan değişiklikle Kosova'nın otonomisine son veriliyordu. (Malcolm, 1998, s.401)

2 Temmuz 1990 tarihinde, 183 sandalyeli Kosova meclisinin 123 Arnavut üyesinden 114'nün katılımı ile Kosova'nın Yugoslavya'daki diğer cumhuriyetlerle eşit bir statüye sahip olduğunu ilan etmiştir. (a.g.e., s.403)Ancak bu tarihten üç gün sonra Sırbistan, Kosova meclisini ve hükümetini feshederek, Kosova'nın idaresini eline almıştır. 26-30 Eylül 1991 yılında yapılan referandum ile halkın %98.8 oranında bağımsızlık yönünde oy kullanmasından sonra, 19 Ekim 1991'de Kosova Cumhuriyet Meclisi (Kacanika Anayasası ile deklere edilen) Bağımsız Kosova Cumhuriyeti'nin

kurulduğunu resmen ilan etmiştir. Bu durum Sırp tarafında tepki ile karşılanarak, NATO'nun müdahalesini gerektirecek boyutlara kadar ulaşmıştır.

Günümüzde Kosova'da yaşayan Türklerin nüfusu tahminlerden öteye gitmemektedir. Nedeni ise 1991 yılında yapılan nüfus sayımını Türkler ve Arnavutların boykot etmesidir. 1998 yılında Kosova Demokratik Birliği Genel Başkanı Cemali Tunalıgil İstanbul'da çıkan "Rumeli'nin Sesi" dergisinde 40-50.000 kişiden bahsetmektedir. Bu sayıya günümüze kadar kimse itiraz etmemiştir. (Tufan, 2005, s.116)

Kosova'da savaşın ardından bölgedeki Türklerin en önemli mücadelesi, 1974 Kosova Anayasası'ndan kaynaklanan Türkçe'nin resmi dil olarak kabul edilmesidir. Bu mücadele sonuçsuz kalmamış ve 22 Eylül 2006 tarihinde mecliste 59 kabul, 7 red, 3 çekimser oyla Prizren'de Arnavutça ve Sırpça ile birlikte Türkçe'de resmi dil olarak kabul edilmiştir. (Yaşın, 2006, s.21) Ancak şu da bir gerçektir ki tek bir Sırp'ın bulunmadığı yerlerde Sırpça resmi dil olarak kabul edilmesine rağmen birçok Türk'ün yaşadığı bölgelerde Türkçe resmi dil olarak kullanılamamaktadır.

Ayrıca bölgede 10 uncu yüzyıldan itibaren yerleşmiş Goralı Türkler bulunmaktadır. Gora; Kosova'nın güneyinde Dragaş Belediyesi sınırları içerisinde yer alan 20 köy, Arnavutluk'un Kuks Belediyesi sınırları içerisinde yer alan 10 köy ve Makedonya sınırları içerisindeki 2 köyden oluşmaktadır. İhmaller ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle bölgede geçtiğimiz yüzyılda yoğun göç yaşanmıştır. Resmi olmayan verilere göre 1990 öncesi nüfusu yaklaşık 18.000 olan bölgede günümüzde yaklaşık 6.000 arasında kişi yaşamaktadır. (Baldwin, 2006, s.9) Bölgedeki köylerin en büyükleri olan Restelica, Brod, Mlika, Bačka, Dikance ve Vranište neredeyse tamamen boşaltılmıştır. Savaşın ardından bölgeden iki binin üzerinde kişi daha iş bulabilmek için ayrılmıştır.

6.4. Makedonya Türkleri Mevcut Durumları ve Sorunları

Makedonya'da gerek Yugoslavya Krallığı ve Cumhuriyeti dönemlerinde ve de bağımsızlıktan sonra, Türk ve Müslüman nüfusu ile ilgili verilen resmi rakamların, buradaki Türkler ve Müslümanlar tarafından inandırıcı bulunmadığını belirtmemiz gerekir. Çok uluslu, çok kültürlü ve çok dinli bir yapıya sahip olan Makedonya azınlıklar ülkesidir. Makedonlar, Türkler, Torbeş Türkleri, Arnavutlar, Çingeneler (Romlar), Ulahlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Boşnaklar başta olmak üzere ülkede 34 farklı milliyet ve etnik grup yaşamaktadır.(<http://www.makturk.com>)

Balkan Savaşlarına kadar Selanik, Kosova ve Manastır vilayetlerinden müteşekkil olan Makedonya'da Türkler en yüksek nüfusu teşkil eden topluluk idiler. Balkan Savaşları'ndan sonra Makedonya'da Osmanlı hakimiyetinin çekilmesi ile Türkler ekonomik, sosyal, dini, kültürel kısaca her alanda baskılara maruz bırakılarak, Türkiye'ye göç etmeye zorlanmışlardır. Aralıksız göçlere rağmen 1953 yılında Türklerin hala 203.938 kişi ile Makedonlardan sonra gelen ikinci büyük grup olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

1952 yılında Yugoslavya ile Türkiye arasında imzalanan serbest göç antlaşması ile sekiz yıl içerisinde Makedonya'da Türklerin nüfusu yarı yarıya azalmıştır. Makedonya'nın etnik dağılımı incelendiğinde 1961'den günümüze kadar bütün grupların nüfusları arttığı halde Yüksek doğurganlık oranına rağmen Türk nüfusunun sürekli düştüğü görülmektedir. Bu husus Makedonya'da Türk varlığını tehdit eden en önemli unsurdur. Manastırın durumu bu bakımdan çok çarpıcıdır. 1950'lere kadar manastırın ekseriyeti Türk iken bugün 3000 civarında nüfus ile azınlıktadırlar. (Türkmen, 2006, s.34)

Makedon idarecileri sayımlarda Makedon nüfusu %65 gibi bir oranda çoğunluk gösterip Türkleri ve diğer toplulukları birer küçük azınlık olarak göstermek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bunların başında

vatandaşlık evrakının yetersizliği bahanesiyle sayım dışı tutulmaları gelmektedir. 1994 sayım sonuçlarında, büyük bir hassasiyetle hazırlanmış intibainı vermek için, 34 ayrı milliyete yer verilip 2 İsveçli, 8 İsviçreli ve 9 Hollandalıya kadar gösterilirken, sayıları 100.000 civarında olan Torbeş Türklerinin çok büyük bir çoğunluğu kendilerinin Türk olarak deklare ettikleri halde, zorla Makedon olarak kaydedilmişlerdir. Aynı listede kim oldukları belirsiz Müslümanlar ismiyle 15.315 kişilik bir grup yer almaktadır.

1994 Resmi Sayım sonuçlarını gösterir bu rakamların hepsi Makedonya'da yaşayan söz konusu etnik toplulukların mensuplarının sayılarına bu toplulukların yine Makedonya vatandaşı olarak Almanya, İsviçre gibi Makedonya dışında yaşayan mensuplarının sayısının ilave edilmesiyle elde edilmiştir.

Mesela Makedonya resmi sayım sonuçlarına göre 1994 yılında burada yaşayan Türklerin sayısı 77.252'dir. Değişik Avrupa ülkelerinde işçi olarak çalışan 4.363 Makedonya vatandaşı Türk'ün bu rakama ilave edilmesi ile 81.615 sayısı temin edilmiştir. Türk nüfusu oldukça gençtir. 30 yaş altı nüfusun oranı %58'dir. (Saraç, 1995, s.285)

Bugün için nüfus oranları incelendiğinde Makedonlar %64, ile birinci sırada yer alırken, Arnavutlar %25 ikinci, Türkler ise %5'le üçüncü büyük topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin %66,7 Ortadoks Hıristiyan iken, %30 Müslüman nüfusu barındırmaktadır. (Türkmen, 2006, s.88)

Makedonya'da Türklerin siyasi yapı içerisindeki yeri çok önemlidir. Bugünkü anlamda siyasi yapılanma 1990 Mayıs'ında, Türk Demokratik Birliği'nin kurulması çalışmalarını başlatmış ve TDB Avni Engüllü'nün kurucu başkanlığında 1 Temmuz 1990 tarihinde resmen kurulmuştur.

1992 Haziran'ında yapılan TDB olağan üstü kurultayında birliğin bir siyasi partiye dönüşmesi kararlaştırılmış ve Erdoğan Saraç Türk Demokratik Partisi'nin genel başkanlığına seçilmiştir. Erdoğan Saraç halen Partinin genel başkanlığı görevini yürütmektedir. Kamuran Tahir, Mukbil Beyzat ve Güner İsmail gibi eski rejime angaje olmuş bazı Türk aydınları Vardar

Dergisi etrafında yer alan bazı aydınlarla birlikte TDP'nin sol-sosyalist bir çizgide siyaset yapmaması sebebi ile partiye muhalefet etmektedirler.

1999 sonlarına kadar Türklerin yegane partisi Erdoğan Saraç'ın Genel Başkanı olduğu Türk Demokratik Partisi idi. 1999 sonlarına Genel başkanı Adnan Kahil olan Türk Hareket Partisi adında yeni bir parti daha kuruldu. TDP ilk defa 1994 seçimlerine 54 aday ile katılarak aldığı 18.333 oy ile ikinci tura kaldı ve ikinci turda Makedonya'da etnik özellikler yerine sadece din birliğini esas alarak, bütün Müslümanları bünyesinde toplamayı hedefleyen, Kenan Mazlami'nin Genel Başkanı olduğu Demokratik Eylem Hak Yol Partisi ile anlaşarak Parlamenteoya bir millet vekili gönderdi, bu aynı zamanda Makedonya parlamentosundaki bir Türk partisinden ilk Türk milletvekili oluyordu. Bugün Türk olup başka partilerin çatısı altında görev yapan milletvekilleri vardır.

1996 yılında yapılan yerel yönetim seçimlerinde ise sosyal Demokrat Partinin desteği ile girdiği seçimlerde 2 belediye başkanlığını, 15 belediyede 37 meclis üyeliğini kazandı.

Bütün devlet kademelerinde olduğu gibi, Makedonlar, Parlametoda da nüfuslarının çok üstünde bir nispette (%85) çoğunluğu ellerinde tutmaktadırlar. Makedonya'da seçim sistemi azınlıkların temsilini mümkün mertebe zorlaştırarak, Makedonların Parlametoya hakim olmaları düşünülerek hazırlanmıştır. Türklerin yoğun olarak buldukları bazı yerler iki ayrı seçim bölgesine taksim edilerek Türk oylarının dağılması sağlanmaktadır. Ayrıca seçim bölgelerinde nüfus eşitsizliği vardır. Türklerin yoğun olarak bulunduğu Batı Makedonya'nın bazı seçim çevrelerinde bir milletvekili çıkarmak için 17.000 oy gerekirken, Türk nüfusunun çok dağınık ve düşük olduğu, Batı Makedonya'daki bazı seçim çevrelerinde 3.500 oy ile bir milletvekili seçilebilmektedir.

1998 yılında yapılan seçimlerde TDP, Madekonya sosyalist partisi ile birlikte girdi. Ancak verilen sözlerin yerine getirilmemesi ve mevcut seçim yasalarının eşitsizliği nedenleri ile başarılı olmadı.

2000 yılında yapılan yerel seçimlerde ise iki Türk partisi seçimlere katılmış, 124 belediyeden 1 tanesini ile 30 kadar belediye meclis üyeliği kazanmışlardır.

6.5. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'nin Yugoslavya Türkleri Politikası

6.5.1 Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yugoslavya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası (1923-1930)

Türlklere tanınan seçme, seçilme ve kendi okullarında eğitim özgürlüğü gibi haklar, 1923 yılından itibaren Sırp-Hırvat-Sloven Krallığının baskıcı politikaları neticesinde uygulanmamıştır. Bu baskılar neticesinde Yugoslavya Türkleri için Mustafa Kemal önderliğinde kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti bir umut olmuş ve 1923-1933 yılları arasında 108.179 kişi göç etmiştir. (Ağanoğlu, 2001, s.320)

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk yıllarda kendi iç sorunlarından ülke sınırları dışında kalan Türklerle ilgilenemediğinden göçün başladığı 1924 yılında Yugoslavya Türklerinin sorunları ve göç konusunda herhangi bir girişimde bulunulmamıştır.

Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda yaşayan Türklerin Atatürk ilke ve inkılaplarından etkilenmemesi ve milli benliğin oluşmaması için,1928 yılında Türkiye'de kabul edilen Latin alfabesinin kullanımı engellenmiştir.

Türkiye ile Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı arasındaki ilişkiler 1924-1926 yılları arasında karşılıklı elçi gönderilmesiyle başlamıştır. 1924 yılının Haziranında dönemin Sırbistan Dışişleri Bakanı Türkiye'ye olan güvensizlik her türlü ortamda dile getirilmiş, Bulgaristan ile Türkiye arasında izli bir anlaşma olduğu ve Batı Trakya'nın ele geçirilmesine ilişkin planlar olduğunu öne sürmekteydi. Ancak Sırbistan için siyasi ve stratejik anlamda sıkıntılı

geçen bu dönemde Türkiye ile uzlaşma yolu seçilmiştir. (Bilgin, 2004, s.162) Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya arasında 28 Ekim 1925'de Ankara'da "Dostluk Paktı" imzalanmış ve Yusuf Hikmet (Bayur) ilk Türk temsilcisi olarak Belgrad'da elçi olarak atanmıştır.

Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Karadağ'dan oluşan " Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı " 'nın adı 1929'da kabul edilen yasa ile Yugoslavya olarak değişmiştir. (Geray, 1962, s.40)

6.5.2. 1930'dan Günümüze Yugoslavya Türkleri ve Türkiye'nin Politikası

1 Aralık 1918'de kurulan ve " Birinci Yugoslavya " olarak da adlandırılan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı homojen bir nüfusa sahip olabilmek için Türk ve Müslüman halk göçe zorlanmıştır. Bu göçler Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan Paktı çerçevesinde oynadığı aktif rolün etkisiyle 1935 yılına doğru azalmaya başlamıştır. (Öksüz, 1996, s.179)

1931 sayımına göre Yugoslavya'da 132.924 Türk bulunmaktaydı. Güney Sırbistan'da, Makedonya'da ve Kosova'da yaşayan Türkler geçimlerini mülkiyetinin de büyük bir kısmına sahip oldukları topraktan sağlamaktaydılar. 1918'de Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulduktan sonra büyük bir toprak reformu yapılmış ve Türkler büyük ölçüde maddi kayba uğramışlardır.

Yugoslavya'da 1929 yılında ilan edilen " 6 Ocak Diktatörlüğü ", tüm demokratik faaliyetleri askıya aldığından Türklerin zaten sınırlı olan hak ve özgürlükleri tamamen kaldırılmıştır.

1930'lu yıllarda Türk-Yugoslav ilişkileri, gelişen belirsizlik ortamında revizyonist devletlere karşı yapılan bir dizi antlaşmayla ve Balkan Paktının kurulmasıyla iyice gelişmiştir. Ancak 1935 yılında Yugoslavya'da yaşayan çok sayıda Müslüman Arnavut'un Türkiye'ye gönderilmesi konusunda ciddi tartışmalar yaşandı. Bu insanlar resmi olarak "Türk" diye

isimlendirilmekteydi. Türkiye, belirli bir miktar para karşılığı (her aile için 15.000 Dinar) bu insanları kabul etmeye hazırdı. 11 Temmuz 1938 tarihinde parafe edilen anlaşma ile aile başı 500 lira karşılığında 40.000 aile Türkiye'ye kabul ediliyordu. Göçler 1939-1944 yılları arasında, Yugoslav hükümetinin hazırlayacağı göçmen listesine göre yapılacaktı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın araya girmesi ile bu anlaşmada hükmünü yitirdi. (Malcolm, 1998, s.344)

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte 6 Nisan 1941'de Almanya ve müttefiklerinin Belgrad bombalamasıyla birlikte Yugoslavya savaşa dahil olmuş ve işgal edilmiştir. Makedon ve Arnavut milliyetçiliğinin etkisi altında kalan Yugoslavya Türkleri İkinci Dünya Savaşı boyunca baskı ve zulüm görmüşlerdir. Bu baskı altında " Herkese Eşitlik" vaadiyle ortaya çıkan Yosip Broz Tito'nun yönettiği Halk Kurtuluş Savaşı'nı desteklemişler ve bölgelerindeki faşist işgalcilere karşı savaflara katılmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra 11 Kasım 1945'de yapılan seçimlerde Halk Cephesi iktidara gelmiş, 29 Kasım'da ise Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti (YFHC) kurulmuştur.

Kurulan bu sosyalist cumhuriyetin ilk yılları Yugoslavya'daki Türkler için beklenenin aksine eşit haklar değil, planlı bir asimilasyon politikası uygulanmıştır. Türk okulları kapatılmış, öğretmenleri okullardan uzaklaştırılmış Müslümanlığın gerekleri yasaklanmış ve Türklerin örf ve adetlerinden uzaklaştırılarak Slavlaştırılmasına çalışılmıştır. Komünizmin Türkler için oluşturduğu tehlikeleri sezen Yugoslavya Türk aydınları, Üsküp Türk Konsolosu Emin Gerçek ve Belgrad Büyükelçisi Kamil Koperler ile temas kurularak "Yücel" adı verilen bir teşkilat kurulmuştur. (Yücelden, 1976, s.1093)

Yücel teşkilatı Yugoslavya'daki Türklerin benliğini komünizme ve Slavlığa karşı korumuş, Türk okulları, Türk öğretmeni yetiştirme kursları açmış, birçok milliyetçi öğretmeni Türk okullarında görevlendirilmiş, okuma kitapları basmış, Türkçe gazete çıkarmış ve Üsküp Radyosu'nda Türkçe yayın yapmıştır.

Yücel teşkilatı, 1944 yılında Şuayip Aziz Yücel adında bir Türk tarafından teşkilatlandırılmıştır. Bu teşkilat 1947 yılında Yugoslav ajanları tarafından ortaya çıkarılmış ve üyeleri tutuklanmıştır. 1948 yılında Yücel'in dört lideri idam edilmiş ve 43 kişi de çeşitli yıllarda ağır hapis cezasına çarptırılmışlardır. Yücelcilerin iki karşı blokta yer alan Yugoslavya ve Türkiye arasındaki ilişkilerin kurbanı oldukları iddia edilmektedir. Yugoslavya'da bu olaylar olurken de Türkiye'den herhangi bir tepki gelmemiştir. (a.g.m., s.1094) Yücel teşkilatının imha edilmesiyle birlikte Yugoslavya'daki Türklere yapılan baskılar sonucunda iktisaden çeşitli yollarla varlıkları sömürülen birçok Türk ailesi Türkiye'ye göçe zorlanmıştır. (Zaim, 1994, s.1798)

Arnavutluk'ta Enver Hoca ve Yugoslavya'da Tito liderliğindeki komünist yönetimler diğer doğu Avrupa- ülkelerindeki komünizmden farklılıklar göstermişlerdir. Bu ülkelerdeki komünist yönetime Sovyet zorlamasıyla oluşmamıştır. İkinci Dünya Savaşında Alman işgaline karşı Yugoslavya'da komünist partisinin oluşturduğu direniş kuvvetleri ülkelerinin bağımsızlığı için savaşmışlar ve savaşın sonunda da ülke yönetimini kontrol altına almışlardır. Gelişmeler Sovyet Rusya'nın yardımı ve tesiri ile oluşmadığından Yugoslavya ve Arnavutluk Moskova'ya karşı daha bağımsız tutum takınabilmişler ve bir süre sonra da Moskova'dan kopabilmişlerdir. Bu bağlamda Balkan'lardaki komünist ülkeleri kendi etrafında toplamak düşüncesinde olan Tito Yugoslavyası Sovyetlerin tepkisini çekmiş ve 26 Haziran 1948'da Kominform'dan ihraç edilmiştir.

Yugoslavya'nın Kominform'dan ihracı ile birlikte dış politikasında da değişiklikler meydana gelmiştir. Daha önce ayrı kutuplarda bulunan Türkiye-Yugoslavya ilişkileri bu gelişmeden sonra normalleşme dönemine girmiştir.

Yugoslavya'nın uyguladığı yeni politikalar Türklere de daha fazla özgürlükler getirmiştir. Komünizmin Türk azınlığında yarattığı huzursuzluğu Eğitim ve Kültür faaliyetlerinde görülen bu iyileşmeler hatta 1951-1952 yılından itibaren Batı Makedonya'da Türk okullarının açılması bile 1953 yılında oluşan serbest göçü engelleyememiştir.

1950 yılından önceki göçlerle ilgili olarak Türk vatandaşlarının Yugoslavya'da emlaklerinin tasfiyesine dair 5 Ocak 1950'de bir protokol

imzalanmıştır. Bu protokolle Türk emlaki, alacaklarının ve değerleri tespit edilecekti. Bu tespit için Türkiye'den gönderilen heyet 1953 yılına kadar müspet bir sonuca ulaşamamış ve alacakların münferit yerine topluca hesaplanarak ödenmesine karar verilmiştir. 1953 yılında başlayan göç dalgası 1967 yılına kadar sürmüş ve serbest göçmen olarak 175.392 Türk göç etmiştir. (Ağanoğlu, 2001, s.328) Yine aynı yıl yapılan nüfus sayımına göre Yugoslavya'da 259.535 Türk yaşamaktaydı. Göçler sonucunda 1971 yılında ise 129.000 Türk kalmıştı.

Türkiye Cumhuriyeti Yugoslavya ile 1953 yılında serbest göç antlaşmasının imzalanmasının sorunu çözeceğini düşünmüştür. Bu düşünce göçün bu kadar yoğun olmasında neden olmuş, Türkiye dışındaki Türklerin varlığını sürdürmesine ve Türk kimliğinin yaşatılmasına yönelik politikalar etkili olarak uygulanamamıştır. Türkiye Hükümeti'nin göçmenlere mali yardım yapmaması aynı zamanda basın ve Türk halkının fazla dikkatini celbetmemesi Sessiz Türk Göçü olarak adlandırılmasına neden olmuştur. (a.g.e., s.328)

Göçün devam ettiği yıllarda Türk azınlığa yeni hakların verilmesine devam edilmiştir. 1954 yılında Türk öğretmen okulu açılmış, 1958 yılına kadar 18 Türkçe ders kitabı yayımlanmıştır.

Göçün durduğu 1967 yılında Sırp, Makedon ve Arnavutların Türklere yaptıkları baskılarla asimilasyon politikası ise etkisini iyice artmıştır. Yine de bu dönemde Yugoslavya'da yaşayan Türklerin sahip oldukları hak ve özgürlükleri diğer Balkan ülkelerinde yaşayan Türk azınlıklarından çok daha fazladır. Bu konuda Yugoslav Türklerinin mücadeleleri ve haklarını aramak için teşkilatlanmış olmaları da gözden kaçırılmamalıdır.

1970'li yılların başlarında Ohri'de Türk lise sınıfının açılması sağlanmış, Türkçe radyo ve televizyon yayını yapılmaya başlanmış ve Türk kültür-sanat dernekleri tekrar kurulmuştur.

1980 yılında ölen Yugoslavya Devlet Başkanı Tito'dan sonra cumhuriyetler arasında doğan otorite boşluğu sonucunda diyalog kopma noktasına gelmiştir. Sırp, Yugoslav Federasyonu içinde 1985'den itibaren

Sırp milliyetçiliğini sistematik olarak uygulamaya koymuşlardır. Sırp, Hırvat ve Slovenler arasında silahlı çatışmaya kadar varan antlaşmanın ardından 1991 yılında Slovenya ve Hırvatistan'ın federasyondan ayrılma kararıyla, Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti parçalanmıştır. Yeni bağımsızlığına kavuşan cumhuriyetler arasında Türkler çoğunlukla Makedonya'da yaşamaktadırlar. Makedonya 'da Makedon ve Arnavutlardan sonra en büyük etnik topluluk Türklerdir. Bu yüzden yeni kurulan Makedonya'nın anayasasında da Türkler azınlık olarak değil kurucu millet olarak tanımlanmışlardır.

Türkiye komünizmin çökmesiyle Yugoslavya'da oluşan demokrasi ve ortak pazar ekonomisinin gelişeceğine inanmaktaydı. Kamuoyu ve Türk Hükümeti süreçten son derece memnundu. Yugoslavya'nı çok geçmeden parçalanarak iç çatışmaya gireceği kimsenin aklına gelmiyordu. (Soysal, 1993, s.188) Uluslararası toplantılar Cumhurbaşkanı'dan dışişleri bakanına kadar geniş kapsamlı yapıyordu. Ancak Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını açıklaması ile başlayan süreç bütün bölgeye yayılmıştı. Türkiye 17 Ocak 1992'de Eski Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan edecek bütün yeni oluşumları tanıyacağını taahhüt etmiştir. Günümüzde bölgede resmi rakamlara göre 11.000 Türk, 3.000.000'in üzerindeki Müslüman (Balbay, 2006, s.235) halk geçmişte yaşadıkları acıları bir daha yaşamamayı diliyorlar.

7. SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasına yön veren temel ilke Atatürk'ün "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh " ilkesidir. Bu temel ilke uyarınca Türkiye, başta komşuları olmak üzere bütün ülkeler ile, birbirinin egemenliğine, güvenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı, içişlerine karışmama, eşitlik, hakkaniyet, karşılıklı çıkarların dengelenmesi esaslarına göre ilişkiler kurmak ve geliştirmek için çaba harcamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye, kendi bölgesinde ve bütün dünyada barışa, istikrara, karşılıklı çıkarlara ve uluslararası işbirliğine hizmette ve katkıda bulunmayı samimiyetle arzu etmektedir. Türkiye, bu düşüncelerden hareketle, anlaşmazlıkların diyalog ve müzakerelerle çözülmesi gerektiğini savunmaktadır.

Türkiye'nin dış ilişkilerine yön veren bir başka temel ilke de ahdî mükellefiyetlere ve diğer taahhütlere saygıdır. Türkiye bu ilkeye uygun hareket etmeye özen gösterdiği gibi, diğer devletlerin de aynı şekilde davranmalarını beklemektedir.

Tarihi süreç içinde, sahip olduğu coğrafi ve stratejik özellikler nedeniyle komşu bölge ve ülkelerin siyasi istikrarında önemli payı olan Balkanlar'da günümüzde de tamamıyla suların durulduğu söylenemez.

Türk tarihi en az Anadolu'da Bursa, Edirne ve İstanbul'da olduğu kadar, Rumeli topraklarında Selanik, Niş ve Belgrad'ta yazılmıştır. Türkiye'de Balkan kökenli milyonlarca vatandaşımız, Balkan ülkelerinde de yüz binlerce dil, din, kültür ve gönül bağımız olan soydaşımız yaşamaktadır.

Bu durum muvacehesinde Türkiye'nin Balkan politikasının oluşturulmasında burada bulunan azınlıklar önemli bir etken oluşturmaktadır. Balkan ülkeleri zaman zaman bu durumu koz olarak kullanmak istemişlerdir. Bunu pazarlık unsuru olarak her zaman Türkiye'nin karşısına çıkaran Balkan ülkeleri, zaman zaman daha da ileri giderek dış politikada tehdit unsuru olarak kullanmışlardır. Bu noktada ikili ilişkiler bu paralelde ilerlemektedir. Nitekim bundan 15-20 yıl öncesinde, Türkiye'de resmi çevrelerce Bulgaristan ile, soydaşlarımıza uyguladığı göç politikası nedeni ile ilişkiler tamamen

kopma noktasına gelmiş iken, Yugoslavya ise özellikle Tito döneminde Türk azınlığa uyguladığı hoşgörülü politika nedeni ile örnek bir ülke olarak gösteriliyordu. Bugün görünen manzara ise durumun tam tersine döndüğüdür. Sebebi ise Yugoslavya ile Bulgaristan'ın rollerinin değişmiş olmasıdır.

Türkiye'nin Balkan Türkleri politikasında birkaç dönüm noktası görmek mümkündür. Türklerin yaşadığı üç ana bölgede yaşanan krizler sonucunda burada yaşayan Türkler mağdur duruma düşmüşlerdir. 1956-58 yılları arasında Kıbrıs meselesi nedeniyle Yunanistan ile yaşanan krizde Türkiye'ye büyük miktarda Batı Trakya Türkü göç etmiştir. 1980'li yıllarda Bulgaristan ile yaşanan restleşmenin neticesinde 400.000 civarında bir göç almıştır. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından yaşanan kaosta yine burada yaşayan Türklerin sıkıntı yaşamalarına doğup büyüdükleri toprakları terk etmeye varacak sonuçlara neden olmuştur. Bütün bu olaylar sürecinde Türkiye'nin politikası bölge Türklerini kucaklamak yönünde olmuştur. Bu kapsamda mağduriyetler çeşitli platformlarda gündeme getirilmeye çalışılmış, zaman zaman da başarılı olunmuştur. Ancak şu da bir gerçektir ki dünyanın tepkisi beklenildiği kadar büyük olmamıştır.

Bu coğrafyada rolü kimin üstlendiği önemli olmadan her seferinde, değişen denge, Türk topluluklarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuz etkileşim ise, burada bulunduğu şartlardan memnun olması imkansız olan, Türk insanını, sahibi olduğu, tarihinde en huzurlu ve istikrarlı dönemleri yaşattığı bu topraklardan kopup her şeyini geride bırakarak yönünü anavatanına çevirmesine sebep olmuştur.

Bu insanların Türkiye'ye göç etmeleri Türkiye'yi sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan ne kadar olumsuz etkilemişse, göç ettiği ülkeleri de aynı derecede olumsuz etkilemiştir. Göç sonrası Bulgaristan'ın yaşadığı ekonomik sıkıntı da, Türkiye'ye zorla göç ettirdiği insanların yokluğunun da katkısı büyüktür.

Türkiye'nin Balkan Türkleri politikası, dönemler halinde değişkenlikler göstermiştir. Türkiye Soğuk Savaş döneminde, batı bloğuna ait NATO üyesi bir ülke olarak; bölgesel güvenlik ve statükonun devam etmesi için çaba sarf

etmiştir. Bu kapsamda, Yunanistan ve Yugoslavya'nın da katılımıyla 1954'te Balkan Paktının kurulmasına öncülük etmiştir. Bu noktada Türkiye'nin bölgede oynadığı aktif rol sonraki yıllarda giderek azalmıştır. Son dönemde nüfus artışı ve lobicilik faaliyetlerinin önem kazanması nedeniyle bölge insanlarının buldukları ülkelerde kalmaları, vatandaşı olduğu ülkenin çalışkan, şerefli ve üretken birer bireyi olması yönünde politika güdülmektedir. Ancak, özellikle Atatürk ve Demokrat Parti dönemindeki yoğun göç dalgaları devlet politikasının göçü desteklediği tezini kuvvetlendirmektedir. Özellikle gelen halkın ezilmişlik ve hükümete olan vicdan borçları neticesi çalışma azimlerini artırırken, hükümetlerce seçim dönemlerinde oy deposu olarak kullanılmışlardır. Türkiye her devirde karşılıklı çıkarların gözetileceği ilişkiler kurmaya daima hevesli ve hazır olmuştur. Fakat ilişkilerin istikametini bünyesinde Türk azınlığı bulduran ülkenin kendisi belirlemiş, bu konuda Türkiye çoğu zaman inisiyatif kullanamamıştır. Günümüzde Dışişleri Bakanı ya da Başbakan seviyesindeki devlet adamlarının Balkan ülkelerini ziyareti, bu ülkeler tarafından Neo-Osmancı eğilim olarak adlandırılmakta ve her zaman bir şüphe ile olaya yaklaşılmaktadır.

Türkiye ise, soydaşlarımızın acılarını dindirme yönünde fazla bir şey yapamamış, sadece gelen göçmenlere kucağını açmakla yetinebilmiştir. Bugünkü gelinen noktada ise, Balkanlar'daki Türk ve Müslüman kimlik hayatta kalabilmek için siyasi ve kültürel mücadele vermektedir. Türkler Yunanistan parlamentosunda bir iki kişiyle de olsa temsil edilmekte, Bulgaristan'da iktidar ortağı olmakta, Makedonya'da kurulan devletin asli unsuru olarak öne çıkmaktadır. 1981'de Yunanistan'ın, 2007 yılından itibaren Bulgaristan ve Romanya'nın Avrupa Birliği üyesi olmalarıyla Avrupa Birliği vatandaşı olan Batı Trakya, Bulgaristan ve Romanya'daki Türk Azınlığın diğer Avrupa Birliği vatandaşları ile aynı yaşam standartlarına kavuşması için Türkiye tarafından süratle girişimlerde bulunulması gerekmektedir. Türkiye'nin politikası burada yaşayan soydaşlarımızın sosyal ve siyasi olarak topluma entegre olmalarını desteklerken, dil, din, örf ve adetlerini korumaları için her türlü katkıda bulunmak zorundadır. Bu katkı mümkün olduğunca dengeli bir şekilde yürütülmek zorundadır. Hem bölge Türklerinin yararına

hem de ülkeyi mağdur etmeyecek seviyede olmalıdır. Türkiye 1930'lu yıllarda olduğu gibi bölgede inisiyatifi ele almak ve ikili ilişkilerde baskın, yönlendiren rolünü üstlenmek zorundadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Acaroğlu M.Türker, Bulgaristan Türklerin Dünü Bugünü Yarını, X.Türk Kongresinden ayrı basım, Ankara, 1983.

Ağanoğlu H.Yıldırım, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç, Kum Saati, İstanbul, 2001.

Ağanoğlu H.Yıldırım, 650.Yıl Sempozyumu, Türklerin Rumeli'ye Çıkışının 650. Yıldönümü, İstanbul, 2002.

Ahmetbeyoğlu Ali, Avrupa Hun İmparatorluğu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

Akarsan Mediha, Bosna ve Türkiye, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Akşin Sina-Fırat Melek, İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar, İstanbul, ErenYayıncılık, 1993.

Andonyan Aram, Balkan Harbi Tarihi, Çeviren Zaven Biberyan, Aras Yayıncılık, İstanbul, 1975.

Armaoğlu Fahir, Siyasi Tarih 1789-1919, Alkım Yayınevi, Ankara, 1973.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge)
1919-1923, Cilt-1.

Aydın Mahir, Şarki Rumeli Vilayeti, TTK Basımevi, Ankara. 1992.

Aydınlı Ahmet, Batı Trakya Faciasının İçyüzü, İstanbul, 1971.

Bahadır Gürbüz, Batıdan Doğuya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler,
Çizgi Kitabevi, 2002, Konya.

Balbay Mustafa, Balkanlar, İstanbul, 2006.

Barlas Dilek, Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası, Atatürk
Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1999.

Batı Trakya İnsan Hakları ve Belgeler, Batı Trakyalılar Derneği, Ankara,
1991.

Bayur Yusuf, Türk İnkılap Tarihi, Ankara, 1983.

Bereketli Mustafa, Berlin Antlaşmasından Günümüze Balkanlar, İstanbul,
1997.

Bıyıklıoğlu Teyfik, Trakya ve Milli Mücadele, Türk Tarih Kurumu Yayınevi,
Ankara, 1987.

Bıyıklıoğlu Tefik, Trakya'da Milli M¼cadele, T¼rk Tarih Kurumu Yayınevi, 1. Cilt, Ankara, 1955.

Birdoğan Nejat, Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi, Alev Yayınevi, İstanbul, 1992.

B¼y¼k Larousse.

Castellan Georges, Balkanların Tarihi, ¼eviri: Dr. Ayřeg¼l YARAMAN, Doğan Yayın, İstanbul, 1995.

Demirbaş H.B¼lent, Batı Trakya T¼rkleri, İstanbul, 1996.

Ecer Yılmaz, T¼rk-Bulgar İlişkilerinin D¼n¼-Bug¼n¼-Yarını, İstanbul, 1995.

Erdal İbrahim, M¼badele, İstanbul, 2006.

Eren Halit, Balkanlarda T¼rk ve Diğer M¼sl¼man Toplumları ve G¼ç Olgusu, İstanbul, 1993.

Eren Halit, Batı Trakya T¼rkleri, İstanbul, 1997.

Erinç Y¼cel, Ege Denizi T¼rkiye İle Komşu Ege Adaları, Ankara, 1978.

Erinç Sırrı - Y¼cel Talip, Ege Denizi T¼rkiye ile Komşu Ege Adaları, Ankara, 1978.

Eroğlu Hamza, Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığın Sorunları, Ankara, 1985.

Geray, Cevat Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1961), Ankara, 1962.

Günay Bekir, Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, IQ Kültür, İstanbul, 2005.

Gürkan İhsan, İkinci Dünya Savaşından Günümüze Değin Balkanlar, İstanbul, 1993.

Halaçoğlu Yusuf, Batı Trakya Türkleri, TTK Yayınevi, Ankara, 1993.

Halaçoğlu Yusuf, XVIII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin İskanı, TTK Yayınevi, Ankara, 1988.

Hatipoğlu Murat, Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıklar, Ankara, 1999.

Hatipoğlu Murat, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan, Ankara, 1997.

Hatipoğlu Süleyman, Bulgaristan Türkleri, Çanakkale, 1997.

İnalcık Halil, Türkler ve Balkanlar, OBİV Yayınları, İstanbul, 1993.

Kafesoğlu İbrahim, Bulgarların Kökeni, Ankara, 1985.

Karal Enver Ziya, Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt 5, TTK Yayınevi, Ankara, 1995.

Karpat Kemal H., Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk, Çeviri:Recep BOZTEMUR, İmge Kitabevi Yayınları, 2004.

Kamil İbrahim, Bulgaristan'daki Türklerin Hakları, İstanbul, 1989.

Kekioğlu Osman, Bulgaristan'da Türkler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 642, Kültür Eserleri Dizisi: 48, 1. Baskı, Ankara, 1985.

Köse Ertan, Yunanistan ve Bitmeyen Kin, İstanbul, 2005.

Kuran Ercüment, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976.

Kurtuluş Ümit, Batı Trakya'nın Dünü Bugünü, Ankara ,1979.

Kut Şule, Balkanlarda Kimlik ve Egemenlik, İstanbul, 2005.

Lutem Ömer E., Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989, Ankara, 2001.

Malcolm Noel, Kosova Balkanları Anlamak İçin, Sabah Kitapçılık, İstanbul, 1998.

Mansel Arif Müfid, Trakya'nın Kültür ve Tarihi, İstanbul, 1938.

Meçik Abdullah Hakkı, Bulgaristan Türklerinin Durumu, İstanbul, 1984.

Memişoğlu Hüseyin, Bulgaristan'da Türk Kültürü, Ankara, 1995.

Meydan Larouse.

Oran Baskın, Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Ankara, 1991.

Oran Baskın, Balkan Türkleri Üzerine İncelemeler, A.Ü. S.B.F.D., 1993.

Öksüz Hikmet, Türkiye Cumhuriyetinin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938), İstanbul, 1996.

Önal Mehmet Naci, Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum Evlenme ve Ölüm Adetleri, Ankara, 1998.

Orhonlu Cengiz, Yunanistan Türkleri, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1975.

Özgür Nurcan, Bulgaristan Türkleri ve HÖH , İstanbul, 1997.

Pazarcı, Hüseyin İkili Antlaşmalardan Doğan Uluslar Arası Kurallar Işığında Bulgaristan'daki Türk Azınlığı Sorunu, Ankara, 1985.

Petrov Ludmil, XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askeri-Siyasi İlişkileri, Ankara, 2005.

Poulton Hugh, Balkanlar:Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler, çev. Yavuz Alogan, İstanbul, 1991.

Sander Oral, Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1966), Ankara, 1969.

Soysal İsmail, Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara, 1991.

Soysal İsmail, Balkanlar, Eren Yayınları, İstanbul, 1993.

Şimşek Halil Türk-Bulgar İlişkileri ve Göç, İstanbul, 1999.

Tuğlacı Pars, Bulgaristan ve Türk-Bulgar İlişkileri, İstanbul, 1984.

Turan Ömer, Bulgaristan'daki Türk Azınlığı, Ankara, 1996.

Turan Ömer, Bulgaristan Türklerinin Bugünkü Durumu, Ankara, 1997.

Türbedar Erhan, Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı, ASAM Yayınları:51, Balkan Araştırmaları Dizisi:9, Ankara, 2003.

Türkiye ve Türk Dünyası, Hak Basımevi, İstanbul, 1997.

Uralgiray Yusuf, Romanya'da Türk İslam Kültürü, Ankara, 1981.

Uzunçarşılı İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, Ankara, 1982.

Ülküsal Müstecip, Dobruca ve Türkler, Ankara, 1976.

Watkins Clem S., The Balkans, Nova Science Publishers, USA, 2003.

Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985.

Yerasimosi Stefanos, Milletler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu, çev.Şirin Tekeli, İstanbul, 1994.

Makaleler

Ahmet Işık, "Balkanlarda Türk Siyaset,", 650. Yıl Sempozyumu, Derleyen: H.Yıldırım Ağanoğlu, İstanbul, 2002.

Baldwin Clive, "Minority Rights in Kosova Under Internatinal Rule", Londra, 2006.

Baş Hakan, "Türk Yunan İlişkileri Işığında Batı Trakya Sorunu ve Çözüm Önerileri", Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, Derleyen: Yrd.Doç.Dr. Bekir Günay, IQ Kültür, İstanbul, 2005

Dimitrova Donka, "Scarecrows İn The Press And Traditional Models Of Communication Between Chirstians And Muslims Bulgaria", 1994.

Dündar Mustafa, "Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı", 02 Ekim 2006

Hatipoğlu Enver, "Bulgaristan'ın Siyasi Yaşamında Hak ve Özgürlükler Hareketi", 650. Yıl Sempozyumu, Derleyen: H.Yıldırım Ağanoğlu, İstanbul, 2002.

İkbal David, "Türk-Bulgar ikili Antlaşmalar Işığında Bulgaristan'daki Müslüman Türk Azınlığı Sorunu", İstanbul Barosu Uluslararası Hukuk Sempozyumu, İstanbul, 1988.

İlbeği Hamza, "Dağılan Yugoslavya-Kosova Ekseninde Türk Olma Bilinci" Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, Derleyen: Yrd.Doç.Dr. Bekir Günay, IQ Kültür, İstanbul, 2005.

Karpat Can, "Bulgaristan Türkleri: Asimilasyondan İktidara", 20 Kasım 2005.

Megalommatitis M.Cosmos, "The Political Evolutions in The Balkan, Greek-Balkan Relations and Turkey", Uluslar arası Girne Konferansları, Kıbrıs Araştırmaları Vakfı, 1994.

Oran Baskın,"Batı Trakya'daki Müslüman Türk Azınlığı", Türk-Yunan Uyuşmazlığı, Derleyen: Semih Vaner, İstanbul, 1993.

Özyetgin A. Melek, "Tarihten Bugüne Türk Dili Alanı", 04 Aralık 2006.

Poultten Hugh, "Turkey as Kin State", Muslim Identity and the Balkan States, London, 1997

Saraç Erdoğan, "Makedonya", Yeni Türkiye, Mart-Nisan1995 Sayı 3.

Sarınay Yusuf, "Batı Trakya Örneği ve Kıbrıs Gerçeği", Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü Uluslar arası Sempozyumu, Gazi Magusa, 1991.

Şimşek Halil, "Balkanlar'ın Türkiye'nin Güvenliği Açısından Stratejik Durumu", 650. Yıl Sempozyumu, derleyen: H.Yıldırım AĞANOĞLU, İstanbul, 2002.

Eroğlu Hamza, "Bulgaristan'daki Türk Azınlığı Sorunu", 1985, Ankara, (Makale).

Yılmaz Türel, "Balkan Tarihinden Bir Kesit: XX. Yüzyılda Balkanlarda Bağımsızlık Hareketleri", <http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/balkantarihi.htm>.

Dergiler

Ahmet Sadık, "Bir İnsan Hakları Dramı: Batı Trakya", Yeni Türkiye, 16.sayı, 1994.

Akalın Şükrü Halûk, "Romanya Türkleri ve Sarı Saltuk", Yesevi Dergisi, Sayı:24, İstanbul, 1995.

Anzerioğlu Yonca, "Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagauz Türkleri", Güz, Sayı:39, 2006.

Ayın Tarihi, Şubat 1946, No 147.

Baydar Nazif. "Balkanlar'dan Göç", Yeni Türkiye, 16.sayı, 1994.

Bilgin Mustafa Sıtkı, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Diplomasisi (1923-1930)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 60, Cilt: XX, Kasım 2004.

Bosna Sancak Derneği (İstanbul), Sancak Dergisi, 2000 Kasım.

Cin Turgay, "Türkiye Coğrafyasının Yeni Dili İngilizce mi olacak?", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 7, Sayı:2, 2005.

Çavuş İsmail, "Hayal Değirmenleri Durdu", Yeni Türkiye, 16.sayı 1994

Dağıstan Adil, "Hamdullah Suphi'nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagauz Türkleri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 54, Cilt: XVIII, Kasım 2002.

Demir Sertif, "Kosova Balkanlardaki Son Çatışma Alanı", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:388, Nisan 2006.

Demircioğlu Beytullah, "Kosova Ağlıyor", Altınoluk Dergisi, sayı 159, Yıl 2005

Fedbi Osman, "Dobruca Türkleri", Yeni Türkiye,16 Sayı, 1997.

Gökdağ Bilgehan A., "Balkan Türklüğünün Dil ve Eğitim Sorunları", Balkan Türkleri: Balkanlarda Türk Varlığı, derleyen: Erhan TÜRBEDAR, ASAM Yayınları:51, Balkan Araştırmaları Dizisi:9, Ankara, 2003.

Guboğlu Mihail, "Romanyadaki Türkoloji Çalışmalarının Meseleleri Sonuçları ve Gelişmeleri (1948-1988)", Türk Dünyası Araştırmaları, 1990.

Günay Baki - Demircioğlu Hilmi, "Batı Trakya Raporu", Türkiye, 23 Ekim 1998.

Hacioğlu Sevim, "Güvenlik Boyutunda Bulgaristan'daki Türklerin Dünü, Bugünü ve Yarını", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Temmuz 2005, Sayı:5.

Horata Osman, "Romanya Türkleri", Yeni Türkiye, 1986.

Kahramanyol Mustafa, "Balkanlar Bitmeyen Kavga", Yeni Türkiye, 1995, Sayı 3.

Memişoğlu Hüseyin, "Bulgaristan Türklerinin Öğretmen Okulları", Türk Kültürü Sayı 348, 1992.

Rodoplu İsmail, "Batı Trakya Türk Azınlığı", Yeni Türkiye, 16.sayı, 1994.

Şimşir Bilal, "Bulgaristan Türkleri", Türk Kültürü, Ankara , Mart 1985.

Şimşir Bilal, "Bulgaristan Türk Azınlığın Ahdi Durumu", Türk Kültürü, Ankara, Nisan 1985.

Şimşir Bilal, "Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar ve Belgeler Büyük Göçün Sona Ermesi (1950-1951)", Türk Kültürü, Ankara, Mart 1986.

Şimşir Bilal, "Rumeli'den Türk Göçleri", Türk Kültürü ,Ankara, Mart 1989.

Şimşir Bilal, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", Türk Kültürü, Ankara, Nisan 1992.

Şimşir Bilal, "Bulgaristan'daki Türk Azınlığı, Türk Kültürü", Ankara, Mart 2003.

T. B.M.M Tutanak Dergisi. III. Donem. 4.Toplantı. C.XXXVI.

Toker Hülya, "1071 Yılı Anadolu'da Türk Varlığı ve Türk Kültürü", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:384 Nisan 2005.

Tufan Muzaffer, "Güvenlik Boyutunda Balkanlar'daki Türk Varlığının Dünü, Bugünü ve Yarını", Stratejik Araştırmalar Dergisi, Temmuz 2005, Sayı:5.

Türbedar Erhan, "Sancak Tarihinde Yeni Sayfa", Stratejik Analiz, Kasım 2005, Sayı:67.

Türbedar Erhan, "Balkanlarda Türkiye Paranoyası Dinmiyor", Stratejik Analiz Aralık 2005.

Türk Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 7nci Dizi, Sayı: 87, 1992.

Türkmen Zekeriya, "Üsküp'ten Manastır'a Makedonya İzlenimleri", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı:389, Temmuz 2006.

Yaşın Gözde Kılıç, "Balkanlar'da Bir Dönem Kapanıyor", Cumhuriyet Strateji, 27 Mart 2006, Yıl 2, Sayı 91.

Yaşın Gözde Kılıç, "Bulgaristan'da Ayrımcılık", Cumhuriyet Strateji, 26 Şubat 2007, Sayı:139.

Yaşın Gözde Kılıç, "Kosova'da Türkçe'nin Mücadelesi", Cumhuriyet Strateji, 02 Ekim 2006.

Yaşın Gözde Kılıç, "Bulgaristan'da Ayrımcılık", Cumhuriyet Strateji, 26 Şubat 2007, Sayı:139.

Yenisoy Hayriye (Süleymanoğlu), "Bulgaristan Türklerinin Eğitim ve Kültür Kalkınmasında Hizmetleri Geçen Azerbaycan Aydınları", Bilig Güz, 1996.

Yıldız Selahattin, " Hükümet Programımızda Yer Alan Dış Politika ve Batı Trakya Türklerinin Sorunları ", Batı Trakya, 15 Mart 1974.

Yücelden Şerafettin, "Yugoslavya Türkleri", Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976.

Zaim Sabahattin, "Türk Dünyasında Balkanlardan Hatıralar", Yeni Türkiye, 16.Sayı, 1994.

Gazeteler

Müslüman Gazetesi, Mart 2000 (Bulgaristan).

Nesin Aziz, "Jivkov'la Görüşme", Akşam, 15 Kasım 1965.

Söroy Altay, "Kosova'da Unutulan Türkler", Türkiye Gazetesi, 2 Ağustos 1999.

Şenyurt Hasan, "Bulgarlaştırma Pofitikası Nasıl Uygulanıyor", Milliyet, 22 Şubat 1985.

İnternet

“Balkan Müslümanlarının Türklüğü”,
<http://www.bilimarastirmavakfi.org/makaleler>.

Börklü Meşkure Yılmaz, “Tarihsel Seyri İçerisinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye’nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları”,

<http://www.batitrakyalilar.com>.

<http://www.makturk.com/>

<http://sancak.ihh.org.tr>.

www.sanjak.org/content.html.

Türbedar Erhan, “ Batı Trakya Türkü Dertli ”, [www_asam_org_tr.htm](http://www.asam.org.tr), 22 Eylül 2006.

<http://www.Turan.tc/kaem/bilimsel/bul-mak.htm>.

<http://www.bbc.co.uk/turkish>

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Ankara – Kızılcahamam’da dünyaya gelen Ali BİÇER, ilk ve orta öğrenimini Ankara’da, lise öğrenimini İstanbul’da Deniz Lisesi’nde tamamlamıştır. 2002 yılında Deniz Harp Okulu’ndan Deniz Teğmen olarak mezun olmuştur.

Tarihe olan ilgisi, strateji ve milli güvenliğe verdiği önem ile, muhakeme ve karar verme yeteneklerini geliştirmek amacıyla da Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü’nde Strateji Yüksek Lisans programını takip etmiştir.

İngilizce bilen Ali BİÇER, bekardır.

Ek-1 Balkan Ülkeleri

Ek-2 TRAKYA BÖLGESİ

Ek-3 BATI TRAKYA BÖLGESİ

Ek-4 SURETİ TESVİYE ANTLAŞMASI (1 ŞUBAT 1886)

1. Doğu Rumeli genel valiliği, Berlin Antlaşması uyarınca Bulgaristan Prenslığıne verilecektir.

2. Doğu Rumeli ile Bulgaristan Prenslığının bir tek şahsın üzerinde bulduğca, o zamana kadar Doğu Rumeli idaresi dışında kalan Kırcaali kazası Müslüman köyleri ile Rodop bölgesindeki Müslüman köyler, Osmanlı idaresine geçecektir. Kırcaali kazası ile Rodop Müslüman köylerinin sınırları Babıali ve Bulgaristan Prensi tarafından tayin edilecek teknik bir komisyon tarafından çizilecektir.

3. Doğu Rumeli'de güveni ve halkın refah ve huzurunu sağlamak üzere, vilayetin esas nizamnamesi, Babıali ve Bulgaristan Prensi tarafından tayin edilecek memurlardan kurulan bir komisyonda gözden geçirilecek mahalli hal ve icaplara göre değiştirilecek, bu yapılırken Osmanlı hazinesinin menfaatleri de gözetilecektir. Bu komisyonun teklifleri İstanbul konferansının tasdikine sunulacaktır.

4. Berlin antlaşmasının Bulgaristan Prenslığı ve Doğu Rumeli vilayeti ile ilgili diğer bütün hükümleri eskisi gibi yürütülecektir.

Ek-5 BERLİN KONFERANSI VE ANTLAŞMASI

13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşmasına göre Bulgaristan, Doğu Rumeli ve Trakya ile ilgili başlıca düzenlemeler şunlardı: Büyük Bulgaristan, üç bölgeye ayrılıyordu. Birinci bölgede, Tuna ile Balkan dağları arasında, Osmanlı Hakimiyeti altında, muhtar, Babıali'ye vergi veren bir Bulgaristan Prensiği kuruluyordu. Prens, halkın seçimi, Osmanlı Padişahının bu seçimi tasdiki ve büyük devletlerin kabulüyle tayin edilecekti. Bulgaristan yalnız dokuz ay süreyle Rusya tarafından idare edilecek, bu süre sonunda Prens'in seçimi yapılacaktı. İkinci bölge, Doğu Rumeli adıyla Osmanlı Devletine bırakılan, Balkan dağlarının güneyindeki bölgeydi. Burada kurulacak olan Doğu Rumeli vilayeti, idarî muhtariyete sahip olmakla beraber Osmanlı hazinesine yıllık vergi verecek, siyasi ve askeri bakımından Padişaha tabi olacak, sınırlarının korunması Osmanlı Devleti'ne ait olacaktı. Bu bölgenin idaresi hakkında büyük devletler tarafından kurulan bir komisyon, bir talimatname hazırlayacak, Doğu Rumeli bu talimatnameye göre Padişah tarafından tayin edilen ve büyük devletlerin onaylayacağı bir Hıristiyan vali tarafından idare edilecekti. Bölgede asayiş, yerli milis ve jandarma kuvvetleri tarafından sağlanacak, bu kuvvetlerin subayları Padişah tarafından tayin edilecekti. Savaş durumu hariç, burada Türk askeri bulunmayacak, ancak tehlike halinde vali, Türk askerini vilayetin içine çağırabilecekti. Üçüncü bölge ise Makedonya olup, burada ıslahat yapılması şartıyla Osmanlı Devletine bırakılıyordu. Bu hükümlerden anlaşıldığı gibi Osmanlı Devleti, kendisine bağlı olarak kurulmuş olsa bile Bulgaristan'ın iç işlerine müdahale edemeyecekti. Doğu Rumeli ise, Osmanlı Devleti'nin bir vilayeti durumunda olmasına rağmen, bu vilayetin idaresi milletlerarası bir komisyonun hazırlayacağı bir nizamnameye göre yapılacaktı.

1881 İSTANBUL MİLLETLERARASI SÖZLEŞMESİ:

3. madde bu Müslümanların hayat, mal, onur, din ve geleneklerinin saygı göreceğini, bu kişilerin Yunan kökenli yurttaşlarla aynı medeni ve siyasi haklara sahip olacaklarını belirtmektedir.

4. madde'ye göre Müslümanların çiftlikleri, otlakları, meraları, kışlakları, ormanları, her türlü toprak ve diğer taşınmaz malları üzerindeki mülkiyet hakları, ister özel kişilere ister cemaatlara ait olsun, Osmanlı hukukuna dayanan ferman, tapu vb. belgeler geçerli sayılmak suretiyle korunacaktır. Gelirleri cami, okul vb. gibi kuruluşlara giden vakıf mallarının mülkiyeti de aynı madde ile korunmaktadır.

5. madde ile Sultan ve ailesinin malları aynı güvence altına alınmaktadır.

6. madde, hiç kimsenin yasayla kararlaştırılmış kamu yararı nedeni dışında ve tazminatsız mülkiyetinden yoksun bırakılmayacağı hükmüne getirmekte, hiçbir mal sahibinin toprağını köylülere satmaya zorlanamayacağını ve bütün Krallığa uygulanacak bir yasa çıkarılmadıkça toprak sahibi - toprağı işleyen ilişkilerine bir değişiklik getirilemeyeceğini, ayrıca Krallık dışında oturan toprak sahiplerinin taşınmaz mallarını üçüncü kişilere yönettirebileceklerini karara bağlamaktadır.

7. madde, Yunanistan'a bırakılan topraklara komşu olan bölgelerde oturanların bu topraklarda bulunan otlaklara vb. eskidenberi göndermekte oldukları sürülerini göndermeye devam edebileceklerini söylemektedir. Bu son iki maddede Müslüman deyimini geçmemekle birlikte, sözkonusu hakların Müslümanlara yarayacak nitelikte olduğu açıktır.

8. madde hükmü, Müslümanların dinlerini özgürce uygulayabilmeleriyle ilgilidir. Daha önemlisi, mevcut veya bundan sonra oluşacak Müslüman cemaatlarının özerkliği ve hiyerarşik örgütlenmesi tanınmakta, bunlara ait fonlara ve gayri menkullere ilişilemeyeceği belirtilmektedir. Bu cemaatların din konularında manevi önderleriyle olan ilişkilerine hiçbir biçimde dokunulamayacak, yerel şeriat mahkemeleri sırf dini konularda yetkilerini sürdüreceklidir.

11. maddeye göre, Müslümanları özellikle ve istisnai olarak hedef alan hiçbir silahtan arındırma önlemine başvurulmayacaktır.

13. madde, gerek 19uncu Yüzyıl ve gerekse Milletler Cemiyeti dönemi antlaşmalarında mutlaka rastlanan bir yurttaşlık hükmü getirmektedir. Bu antlaşmalarda, oturdukları topraklar el değiştiren kişilerin vatandaşlık durumu ele alınmış ve gerek bunların özgür iradelerini kullanabilmeleri için, gerekse vatansızlık durumunun ortaya çıkmaması için tedbir alınmıştır. Bu madde hükmüne göre de, terk edilen topraklarda doğan veya halen oturan ve Osmanlı vatandaşlığını korumak isteyenlere, ikâmetgahlarını Osmanlı İmparatorluğu'na taşımak için üç yıllık bir süre tanınmakta, bu kişilerin taşındıktan sonra 6. madde hükmünden yararlanacağı belirtilmekte, ayrıca bu süre içinde bu kişilere askerlik yükümlülüğü getirilemeyeceği karar altına alınmaktadır. Bu hükmün benzeri sonraki birçok antlaşmada tekrar görülecektir. Aynı biçimde, benzeri antlaşmalarda yinelenen bir hüküm de, 17. madde ile getirilen bir karşılıklı genel af güvencesi ile ilgilidir.

Bu sözleşme, 18. maddesi hükmünce, Yunanistan krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasında İstanbul'da 2 Temmuz 1881'de yapılan bir sözleşmeyle her iki ülke tarafından onaylanmış ve yürürlüğe konmuştur.

Ek-6 1913 YUNANİSTAN İLE İMZALANAN ATİNA ANTLAŞMASI:

2. Madde iki ülke arasında daha önce yapılmış veya yürürlüğe konmuş bütün anlaşmaları tekrar gündeme getirmektedir. Böylece, azınlık hakları açısından 1830 ve 1881 metinleri bir kez daha onaylanmaktadır. Aynı madde hükmüne göre, Antlaşmaya ekli 3 numaralı protokol Yunanistan'ın bütün topraklarında geçerli olacaktır.

5. Madde, Yunanistan'a bırakılan topraklarda işgale kadar edinilen hakların ve Osmanlı belgelerinin geçerli olacağını belirtmektedir.

6. Maddeye göre, Osmanlı tabiiyetini koruyarak Yunanistan'ı terketmiş olanlar bu topraklardaki gayri menkullerini korumaya ve onları başkalarına idare ettirmeye devam edeceklerdir. Kır ve kentlerde Osmanlı hukukuna göre özel ve tüzel kişilerce edinilmiş mülkiyet hakları Yunanistan'ca tanınmaktadır. Hiç kimse kanunun tespit edilmiş kamu yararı söz konusu olmaksızın, uygun ve peşin bir tazminat ödenmeden mülkiyetinden yoksun bırakılamayacaktır.

7. Madde Padişah ve sülalesinin mallarını güvence altına almaktadır.

11. Maddede, bırakılan topraklarda oturanların hayat, mal, şeref, din ve gelenekleri güvence altına alınmakta, bunların Yunan yurttaşlarla aynı medeni ve siyasî haklara sahip olacakları, dinlerini açıkça uygulayabilecekleri belirtilmektedir. Halife olarak padişah'ın ismi hutbelerde okunmaya devam olunacaktır. madde ayrıca, Müslüman cemaatlarının yönetimi konusunda önemli hükümler getirmektedir. Mevcut veya oluşacak bu cemaatların muhtariyetine ve hiyerarşik yapısına dokunulmayacak, sahip oldukları fonlara ve gayri menkullere ilişilmeyecektir. Müslümanlarla manevi önderleri arasındaki ilişkilere karışılmayacak, bu dînî önderler İstanbul'daki Şeyhülislamlık makamına bağlı olacaklardır. Müftüler Müslüman seçmenlerce seçilecektir. Başmüftü, Yunanistan'daki bütün müftülerin toplanarak seçecekleri üç aday arasından Yunan Kralı tarafından atanacak, bu atama üzerine Osmanlı Padişahı kendisine bir "menşur" ile onun fonksiyonlarını yerine getirmesini ve diğer müftülere karar ve fetva yetkisi vermesini sağlayacak bir "mürasele" gönderecektir. Böylece, en azından manevi olarak

Müslüman cemaatinin İstanbul ile ilişkileri sürdürülmüş olmaktadır. Müftüler yalnız din konularında ve vakıfların yönetimine nezaret etmekte değil, Müslümanların evlenme, nafaka ve müteveli tayini gibi dünyevi meselelerinde de yetkilidirler. Kararları Yunan makamlarınca uygulamaya konacaktır.

12. Madde, her türlü vakfın güvence altına alındığını, bırakılan topraklarda bunların cemaat tarafından yönetileceğini, gelirleri Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan kurumlara bırakılmış olsa bile bu vakıfların Evkaf Vekaleti tarafından satılana dek Müslüman cemaatlarınca yönetilmeye devam olunacağı hükmünü getirmektedir. Vakıf rejimi ancak uygun ve peşin tazminat verilerek değiştirilebilecektir. Eğer çeşitli din ve hayır kuruluşları yeterli gelirden yoksun kalacak olurlarsa, devlet yardım edecektir.

3 NUMARALI PROTOKOL

Antlaşmanın 2. maddesi hükmüyle "bütün Yunanistan topraklarında" geçerli kılındığını gördüğümüz 3 numaralı protokol gene Müslümanlara birtakım azınlık hakları getirmektedir. Buna göre, Başmüftü ve müftüler Yunan memurlarının hak ve görevlerine sahip olmakta, Başmüftü, müftüleri malî ve dînî bakımdan denetleyebilmektedir. Bu müftüler ancak Yunan Krallığı anayasasının 88. maddesi gereğince görevden alınabileceklerdir. En önemlisi, Protokol, Müslüman cemaatlarının tüzel kişiliğini tanımaktadır. (md. 13). Protokol Müslüman özel okullarını ve bunların gelirlerini de tanımaktadır. Bireylerden veya İslam ileri gelenlerinden oluşacak komisyon tarafından kurulacak okullar da aynı statüde olacak, buralarda eğitim resmi programa uymak ve Yunanca zorunlu olmak şartıyla Türkçe yapılacaktır.²

² Bülent Demirbaş Batı Trakya sorunu 1996

Ek-7 YUNAN SEVR'İ

1. Maddesi, Milletler Cemiyeti sisteminde her adımda bir rastladığımız bir hüküm getirmekte ve 1. bölümün 2.-8. maddeler arasının temel yasa sayılacağını ve bunlarla çatışacak hiçbir millî yasanın vb. çıkarılmayacağını söylemektedir. Aynı hükme (onaylanmamış, uygulanmamış) Osmanlı Sevr'inin 140. maddesinde, Lozan Antlaşması'nın ise 37. maddesinde rastlamaktayız.

2. Madde din farkı gözetmeden hayat ve özgürlük koruması getirmektedir. Bu insanlar dinlerini özgürce uygulayabileceklerdir.

3-6. Maddeler vatandaşlıkla ilgilidir. Bunlara göre, antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte ülkede oturanlar ve bunların Yunanistan'da doğan çocukları (oturmasalar bile) Yunan vatandaşlığına kabul edilmekte, başka bir uyruğu seçenler, taşınmaz malları üzerindeki hakları saklı kalmak koşuluyla, seçtikleri ülkeye göç edebilmektedirler.

7. Madde'ye göre bütün Yunan vatandaşları yasa karşısında eşit olup aynı medeni ve siyasî haklardan, ayırım yapılmaksızın yararlanırlar. Din ve inanç farkı, işe alınma, memur olma vb. hakların kullanılmasında etkili olmayacaktır. Vatandaşlar özel işlerinde ve yayınlarda istedikleri dili kullanabilecek, mahkemelerde de bu konuda kendilerine gerekli kolaylıklar sağlanacaktır.

8. Madde soy, din ve dil azınlıklarına, harcamaları kendilerine ait olmak üzere, dinî ve ictimâî müesseseler ve okullar kurma, işletme ve denetleme hakkını vermekte, burada kendi dillerini kullanma imkânı sağlamaktadır.

9. Madde yalnızca 1 Ocak 1913'ten sonra Yunanistan'a katılan topraklarda geçerli olmak üzere, farklı dil konuşan vatandaşların önemli oranda buldukları yerlerde bu toplumlara devlet ve belediye gibi kamu bütçelerinden eğitim, dinî ve insanî amaçlarla adil bir miktarın ayrılacağını öngörmektedir.

10. Madde'de Müslümanları kişisel durum ve aile hukuku ile ilgili sorunlarının İslam adetleri çerçevesinde çözülmesi için gereken önlemlerin alınacağı belirtilmekte ve cami, mezarlık ve diğer İslamî kuruluşlar güvenceye kavuşturulmaktadır. Vakıflar ve diğer İslamî ve insanî kuruluşları tanınmakta, yeni dinî ve insanî kuruluşların meydana getirilmesi durumunda Yunanistan'ın bu tür özel kuruluşlara sağlanan kolaylıkları esirgemeyeceği hüküm altına alınmaktadır.

Antlaşmanın 2 nci bölümünü oluşturan 17.-20. maddeler, büyük devletlere tanınacak çeşitli ayrıcalıklarla ilgilidir.

Ek-8 LOZAN ANTLAŞMASI'NIN AZINLIKLARLA İLGİLİ MADDELERİ

37. Maddeye göre Yunanistan, bu hükümleri temel yasa olarak tanıyacak ve hiçbir yasa vb. metin ve resmi işlemin bunlarla çelişmesine izin vermeyecektir.

38. Maddeye göre hiçbir ayırım yapılmaksızın herkesin hayat ve özgürlüğü korunacak, herkes dinini özgürce uygulayabilecek, dolaşım ve göç etme özgürlüğüne sahip olacaktır.

39. Maddeye göre Müslümanlar tüm medeni ve siyasi haklardan yararlanacaklar, yasa önünde eşit olacaklar, din ayrılığı bu haklardan yararlanmada, özellikle kamu hizmetine girmede ve yükseltilmede engel oluşturmayacaktır. Maddenin son iki fıkrasında bütün Yunan vatandaşlarının çeşitli işlerinde istediği dili kullanmasına imkân verdiği gibi, Müslümanların mahkemelerde de kendi dillerini kullanabilmeleri için gerekli kolaylıkların sağlanması hükmünü getirmektedir.

40. Madde, Müslümanların, giderlerini kendileri ödemek şartıyla, her türlü hayır kurumu, okul ve benzeri kurumları kurarak bunları yönetmek ve denetlemek hakkını güvence altına almakta, buralarda kendi dillerini özgürce kullanmak ve dinî törenlerini yapmak imkânını getirmektedir.

41. Maddeye göre, Müslümanların önemli oranda oturdukları yerlerde Yunan yetkilileri Müslüman çocuklarının ana dilinde öğrenim görebilmeleri için gerekli tedbirleri alacak, bu azınlık bu tür yerlerde kamu bütçelerinden eğitim, din ya da hayır işleri için hakça bir pay alma hakkına sahip olacaktır.

42. Madde hükmüne göre Yunan hükümeti Müslümanların aile hukukuyla ve kişi halleriyle ilgili durumlarını bu azınlığın gelenek ve göreneklerine uygun biçimde çözümlenmesini güvence altına almakta, bunların dinî müesseselerini tam bir koruma altına almanın yanı sıra, vakıf ve dinî kuruluşlarına her türlü kolaylığı sağlamayı ve bu nitelikte kurulacak yeni kurumlardan gerekli kolaylıkları esirgememeyi üstlenmektedir.

43. Madde Müslümanların inançlarına aykırı davranışta bulunmaya zorlanamayacağı, bu inançlar yüzünden yasanın öngördüğü bir işlemi yerine getirememeleri durumunda haklarını yitirmemeleri hükmünü getirmektedir.

44. Maddeye göre Yunanistan'ın yükümlendiği hükümler uluslararası nitelikte sayılarak Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altına konmakta, Cemiyet Konseyi'nin çoğunluk kararı olmadan değiştirilememekte, Konsey üyelerinden herhangi biri bu hükümlere aykırı davranış gördüğü zaman bunu Konseyin dikkatine sunabilmekte, Konsey de bu konuda gerekli göreceği yönergeleri verebilmektedir. Bir anlaşmazlık durumunda Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na gidilecek ve Divanın hükmü kesin olacaktır.

LOZAN ANTLAŞMASININ AZINLIKLARIN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ MADDELERİ

Madde 40: Müslüman ekalliyetlere mensub olan Yunan teb'ası hukuken ve fiilen diğer Yunan teb'aya tatbik edilen aynı muamele ve teminattan müstefid olacaklardır. Bunlar bilhassa masrafları kendilerine aid olmak üzere her türlü müessesat-ı hayriyye, diniyye ve ictimaiyyeyi, her türlü mekteb ve sair müessesat-ı talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını, serbestçe isti'mâl ve âyin-i diniyyelerini serbestçe icra eylemek hususlarında müsavi hukuka malik olacaklardır.

Madde 41: Tedrisat-ı Umumiyye hususunda, Yunan Hükümeti Müslüman teb'anın mühim bir nisbet dahilinde mütemekkin oldukları şehirler ve kazalarda bu Yunan teb'asının çocuklarının ibtidaî mekteplerde kendi lisanlarıyla tahsil etmelerini temin zımında teshilat-ı münasibe ibraz edecektir. Bu hüküm Yunan Hükümeti'nin mezkûr mekteplerde Yunan lisanının tedrisini mecburi kılmasına mani olmayacaktır.

Müslüman ekalliyetlere mensup Yunan teb'asının mühim nisbette mevcut oldukları şehirlerde veya kazalarda devlet bütçesi, belediye veya sair bütçeler tarafından terbiye, din ve emr-i hayr maksadıyla tahsis edilen meblâğdan bu ekalliyetlere de muhik bir hisse temin olunacaktır.

Meblâğ-ı mezkura alâkadar müessesatın sahib-i salahiyet mümessillerine i'ta edilecektir.

Madde 37: Yunanistan 37'den 44'e kadar olan maddelerde musarrah ahkâmın kavanin-i asliyye şeklinde tanınmasını ve hiçbir kanun, bir nizam ve hiçbir muamele-i resmiyyenin bu ahkâma münafi veya muarız olmamasını ve hiçbir kanun, bir nizam ve hiçbir muamele-i resmiyyenin ahkâmı mezkûreye ihraz-ı tahakkuk etmemesini taahhüd eder.

Lozan Andlaşmasının ilgili maddeleri çerçevesinde, Batı Trakya Türklerinden çocuk velileri azınlık okulları müfettişliğine müracaat etmek suretiyle okul açabilirler. Bu durum da kanunla esasa bağlanmıştır:

Madde 5: Azınlık okullarının kurulması için okulun kurulması istenen şehir, kasaba, köy, mahalle veya bölgede ikamet etmekte olan ve medeni ve siyasi haklara sahip Yunan vatandaşı veliler veya çocuk ana babaları tarafından Azınlık Okulları Müfettişine bir dilekçe sunmak gerekir.

Dilekçe sahiplerinin sayısı, okulun kurulmasını isteyen ilgililerin oturdukları yeri ve iki devlet arasındaki karşılıklı durum ilkesini dikkate alan valilikçe tayin olunur.

Müfettiş kendi raporu ile birlikte dilekçeyi valiliğe verir.

Azınlık okulunun kurulması valinin, Milli Eğitim ve Dinişleri Bakanınca onaylanmış kararı üzerine verilir. Ruhsatta dilekçe sahiplerinden öğrenci velisi veya ana babası olarak Yunan vatandaşı bir kişi kurucu olarak gösterilir, ona kuruculuğu kabul etmesi için bir ay süre tanınır.

Kurucu olarak gösterilen kimse bunu kabul etmezse Vali bundan önceki paragrafta sözü geçen listeden bir başka kimseye kuruculuk için süre verir. O da kuruculuğu kabul etmezse dilekçe verenlerin isimleri bitinceye kadar bu kuruculuk işlemi devam ettirilir. Daha sonra vali en münasib gördüğü okul öğrenci velisini kurucu olarak tayin eder.

Kurucu olarak tayin edilen bir kimsenin, öğrenci veliliği sona erince kuruculuk niteliği de sonra erer ve yerine vali tarafından derhal, okul

kurulmasını isteyenlerin yer aldığı listedeki öğrenci velilerinden bir tanesi kurucu olarak tayin edilir.

Bunun da kuruculuğu kabul etmemesi halinde 2. ve 3. paragraftaki hükümler geçerli olur³.

³ Batı Trakya Müslüman azınlığının azınlık okullarına ilişkin 694/77 numaralı yasa

**Ek-9 BULGAR KAYNAKLARINA GÖRE BULGARİSTAN'DAKİ
TÜRK OKUL VE ÖĞRENCİ SAYILARI**

Ders yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
1894/95	1.300	72.582
1895/96	1.341	75.160
1907/08	1.234	63.516
1909/10	1.222	63.033
1921/22	1.713	60.540
1923/24	1.688	77.559
1949/50	1.199	100.276

**Bulgar resmi istatistiklerine göre 1921 – 1944 yıllarındaki Türk
okullarının durumu**

Ders yılı	İlkokul	Ortaokul
1921/1922	1673	39
1928/1929	922	27
1936/1937	518	27
1943/1944	397	27